

”Ei tää nyt ihan mitään huuhaata oo”

- Asiakkaiden näkökulmia
valvontarangaistukseen

Hanhikoski, Sanna

Ryöppy, Suvi-Maria

Laurea-ammattikorkeakoulu
Tikkurila

”Ei tää nyt ihan mitään huuhaata oo”

- Asiakkaiden näkökulmia valvontarangaistukseen

Hanhikoski Sanna, Ryöppy Suvi-Maria
Rikosseuraamusalan
koulutusohjelma
Opinnäytetyö
2013

Hanhikoski Sanna
Ryöppy Suvi-Maria

”Ei tää nyt ihan mitään huuhaata oo” - Asiakkaiden näkökulmia valvontarangaistukseen

Vuosi	2013	Sivumäärä	81
-------	------	-----------	----

Opinnäytetyön aiheena ja tavoitteena selvittää on asiakkaiden näkökulmia valvontarangaistukseen. Valvontarangaistus on uusi tulokas rangaistusjärjestelmässämme eikä siitä ole tehty vielä tutkimusta asiakkaiden näkökulmasta. Valvontarangaistus on omassa asunnossa ja sovitussa toimintapaikoissa suoritettava rangaistus, jota valvotaan sähköisesti. Rangaistuksen pituus on enintään kuusi kuukautta. Tutkimuskysymyksinä ovat, millaisia näkemyksiä asiakkailla on valvontarangaistuksen toimivuudesta osana rangaistusjärjestelmää, millä tavalla tuki ja kontrolli näyttäytyvät tuomitulle valvontarangaistuksen suorittamisessa sekä millä lähestymistavoilla asiakkaan osallisuutta tuetaan valvontarangaistuksessa asiakkaan kokemana.

Opinnäytetyö on laadullinen tutkimus. Tutkimusmenetelmänä käytettiin teemahaastattelua ja aineisto analysoitiin teemoittelemalla. Opinnäytetyön teoreettinen viitekehys rakentui seuraavista pääteemoista: valvontarangaistus rangaistusmuotona, toimintavelvollisuus, oma suoriutuminen, osallisuus ja kuulluksi tuleminen, valvojan rooli, tukipartion rooli, lähipiirin ja perheen tuki, moniammatillinen yhteistyö ja verkoston tarjoama tuki sekä kehittämisehdotukset. Nämä teemat muodostivat myös haastattelurungon.

Opinnäytetyössä käytettiin valvontarangaistuksen täytäntöönpanosta tehtyä käsikirjaa, joka oli tutkimuksen tekohetkellä vielä luonnosvaiheessa sekä oikeusministeriön työryhmämietintöä sähköisestä valvonnasta. Aineisto kerättiin haastattelemalla seitsemää (n=7) valvontarangaistusasiakasta kattaen kaikki rikosseuraamusalueet. Haastateltavat olivat miehiä, iältään 21-59 -vuotiaita. Heidät oli tuomittu törkeästä rattijuopumuksesta, totaalikieltäytyjänä tai liikenne rikkomuksesta. Tuomiot olivat eripituisia.

Aineiston keskeisenä havaintona on, että valvontarangaistuksen suorittamiseen liittyy haastateltavien oma reflektointi siitä, mitä ajattelun muutoksia heille herää rangaistuksen suorittamisen aikana. Nämä muutokset liittyvät omaan motivaatioon sekä vastuunottoon. Tämä näyttäytyy uudenlaisena suhtautumisena muun muassa arjenhallintaa, päihteiden käyttöä, työtä ja opiskelua sekä perhe- ja kaverisuhteisiin liittyviä toimintamalleja kohtaan. Valvontarangaistuksen säännöt ja määräykset sekä valvojan ja tukipartion tarjoama tuki ja kontrolli asettavat raamit rangaistuksen suorittamiselle. Tuki ja kontrolli mahdollistavat tuomitun rangaistuksen suorittamisen yhteiskunnan jäsenenä sekä sitä kautta tukemisen uusintarikollisuuden ehkäisyssä. Valvontarangaistuksen sisältöön kuuluvat selkeästi ohjelmatyö ja palveluverkosto, jotka ovat tuomitun saatavilla lisätukea kaivatessa. Opinnäytetyö tuo ilmi asioita, jotka haastateltavat ovat nähneet hyviksi, kuten valvojan ja tukipartion tarjoaman tuen sekä kehitettäviä asioita kuten laitteiden säädöt ja tiedon levittämisen valvontarangaistuksesta.

Asiasanat: valvontarangaistus, sähköinen valvonta, yhdyskuntaseuraamus, asiakkuus, osallisuus

Hanhikoski Sanna
Ryöppy Suvi-Maria

"This isn't just some kind of scam" - Customers' points of view to the monitoring sentence

Year	2013	Pages	81
------	------	-------	----

The purpose of this thesis was to find out customers' points of view to the monitoring sentence. Monitoring sentence is a newcomer in our penalty system and there are no previous studies conducted in Finnish from the customers' point of view. The monitoring sentence is a punishment which can be performed in offenders' home and in places which are approved in the enforcement plan. Supervision is based on electronic monitoring. The duration of punishment is maximum six months. The research questions of this thesis are as follows: what kind of opinions do customers have about monitoring sentence as part of the penalty system, in which way do support and control appear to convict while conducting monitoring sentence and in which approaches customers' participation in home detention is supported in customers' experiences.

The thesis is a qualitative research. The research method was half-structured interviews and material was analyzed by themes. The theoretical context of the study was based on main themes such as: home detention as form of punishment, operation duty, own coping, participation and being heard, role of supervisor, role of support patrol, support of circle of acquaintances and family, multiprofessional collaboration and support offered by network and what to develop in monitoring sentence. These themes also formed the framework of interviews.

A handbook on the enforcement of monitoring sentence was used in the thesis, as well as a team report made by the Ministry of Justice about electronic monitoring. At the time of study the handbook was still in draft phase. The material was gathered by interviewing seven (n=7) customers of monitoring sanctions through all criminal sanctions regions. The interviewees were men, between 21 to 59 years of age. They were sentenced for such crimes as aggravated drunk driving, as conscientious objector or traffic violations. The sentences vary with length.

The results show that while carrying out monitoring sentence there is interviewees' own reflection about what kind of changes of thinking rises while carrying out the punishment. These changes involve offenders' own motivation and growing into responsibility. This is shown as new kind of attitudes towards daily routines, using intoxicants, work and studies and towards operations models concerning relationship with family and friends. Rules and regulations in monitoring sentence and support and control of supervisor and support patrol are setting frames for carrying out the punishment. Support and control enable carrying out the sanction with the offender as a member of a community and through that support the offender from reoffending. Monitoring sentence includes programme work and a network of services which are there for the offender if needed. The results bring out matters that the interviewees have considered good, such as support from supervisor and support patrol and some issues that need some development, such as adjustments of devices and spreading word about the monitoring sentence.

Keywords: monitoring sentence, electronic monitoring, community service sanctions, customership, participation

Sisällys

1	Johdanto	7
2	Yhteiskunnallinen viitekehys	8
2.1	Rangaistusjärjestelmä Suomessa	8
2.2	Kohti avoimempaa täytäntöönpanoa	9
2.3	Valvontarangaistus uutena rangaistusmuotona	9
2.4	Rikoksesta valvontarangaistukseen	12
2.5	Eri maiden kokemuksia sähköisen valvonnan käytöstä	14
3	Teoreettinen viitekehys	15
3.1	Rikosseuraamusalan asiakkaan erityisyys	15
3.2	Asiakkaan osallisuus	16
3.3	Tuki ja kontrolli	18
3.4	Työntekijän työote.....	20
3.4.1	Ammatillisuus ja asiantuntijuus	21
3.4.2	Menetelmäosaaminen ja ohjelmatyö	23
3.4.3	Palveluohjaus ja verkostotyö.....	24
4	Tutkimusasetelma	26
4.1	Aiheen valinta ja toteuttaminen	26
4.2	Opinnäytetyön tavoitteet.....	27
4.3	Tutkimuskysymykset.....	27
4.4	Kohderyhmä.....	27
4.5	Tutkimusmenetelmän valinta	28
4.6	Aineiston analyysi	29
4.7	Eettisyys ja luotettavuus.....	30
5	Tutkimustulokset	32
5.1	Valvontarangaistus osana rangaistusjärjestelmää.....	32
5.1.1	”Parempi ku istua kiven sisässä”	32
5.1.2	”Et kuka sen vuokran sit maksaa”.....	34
5.1.3	”Joutuu olemaan täällä sisällä enemmän”	34
5.1.4	”On tää rangaistus ihan selkeesti”	36
5.1.5	”Kaikki lyhyet saisi siirtää tällaseen valvontaan”	37
5.1.6	”Kyllä mä ite virheeni tiedän”	38
5.2	Näkemyksiä valvontarangaistusprosessista	39
5.2.1	”Et ei tullu mitään yllätyksiä jälkikäteen sitten”	40
5.2.2	”Sitä eletään ton listan mukaan pelkästään”	40
5.2.3	”Tämmöstä sen kuuluis ollaki, ei oo mitään liikaa eikä liian vähänkää”.....	42
5.2.4	”Iha pelkkää hyvää siit on kyl sanottavana”	43
5.2.5	”Kyl siin joustamisen varaa on mut tarvii olla aika tärkeä asia”	44

5.2.6	"Nehän on lepposia kavereita"	46
5.2.7	"Sain aika pitkälle päättää että mitä mä teen sinä aikana"	48
5.3	Perhe ja lähipiiri	49
5.4	Moniammatillinen yhteistyö ja verkoston tarjoama tuki	50
5.5	Valvontarangaistuksesta hyötyminen	52
5.6	Uusintarikollisuus	53
5.7	Kehittämisehdotuksia.....	55
6	Johtopäätökset.....	57
6.1	Valvontarangaistus tervetullut uudistus.....	58
6.2	Valvontarangaistus nähtiin tukevana rangaistusmuotona	60
6.3	Työntekijän työotteen ansiosta käytännön toimivuus koettiin onnistuneeksi .	62
6.4	Tiedon lisääminen ja laitteiden toimivuus kehittämisen kohteina	63
7	Lopuksi	64
	Lähteet	67
	Liitteet.....	70

1 Johdanto

Suomen kriminaalipolitiikan yhtenä merkittävimmistä tavoitteista on löytää vaihtoehtoja ehdottomalle vankeusrangaistukselle. Tämä tarkoittaa sitä, että seuraamusjärjestelmää tullaan kehittämään monipuolisemmaksi, ja valvontarangaistuksen käyttöönotto on yksi keino tavoitteen saavuttamisessa. Uudet ja nykyiset rangaistusjärjestelmät aiheuttavat luonnollisesti keskustelua muun muassa niiden toimivuudesta rikollisuuden vähentämisessä ja ehkäisemisessä. Koemme, että valvontarangaistukseen tuomittujen näkökulma antaa myös hyödyllistä tietoa aihetta koskien.

Opinnäytetyön tarkoituksena oli selvittää asiakkaiden näkemyksiä valvontarangaistuksesta. Keskityimme opinnäytetyössämme koko maan valvontarangaistusasiakkaisiin ja haastattelimme seitsemää (n=7) asiakasta. Ajatus opinnäytetyön aiheesta heräsi Hämeenlinnan yhdyskuntaseuraamustoimistossa. Aihe nousi esille keskusteltaessa yhdyskuntaseuraamustoimistossa tehtävän työn kehittämismahdollisuuksista ja kehittämiseen liittyvästä problematiikasta. Valvontarangaistus rangaistusmuotona on uusi. Valvontarangaistusta koskeva lainsäädäntö tuli voimaan marraskuussa 2011 ja ensimmäiset valvontarangaistustuomiot on täytäntöön pantu vuoden 2012 alussa. Johtuen siitä, että valvontarangaistuksen asiakasnäkökulmasta ei ole vielä olemassa tutkimuksia Suomessa, koimme tarpeelliseksi tarkastella rangaistusta tuomittujen näkökulmasta.

Valvontarangaistusta voidaan pitää vaativana rangaistuksena. Rangaistuksen keskeisenä sisältönä on tuomitun velvollisuus noudattaa hänelle määritellyä rangaistuksen toimeenpanosuunnitelmaa sekä velvollisuus pysyä kotona tai muussa rangaistuksen suorittamispaikaksi hyväksytyssä paikassa aina silloin kun hänellä ei ole toimeenpanosuunnitelman mukaista ohjelmaa. Sosiaalista selviytymistä pyritään edistämään ja yksilöllistä muutosta tukemaan toimintavelvollisuuden muodossa.

Opinnäytetyön teoriatausta rakentuu Suomen rangaistusjärjestelmän lyhyestä kuvauksesta ja tarkemmin siitä kuinka yhdyskuntaseuraamukset sijoittuvat tässä järjestelmässä. Yhdyskuntaseuraamusten kautta esitellään tarkemmin valvontarangaistusta ja sen toimeenpanon kulkua. Tämä käsittää prosessin vaiheet ja kuvauksen eri toimijoiden rooleista. Tässä hyödynnetään rikosseuraamusalan alustavaa käsikirjaa valvontarangaistuksesta. Tuki ja kontrolli on keskeisessä asemassa opinnäytetyössä. Työssä käsitellään sitä, millä tavalla nämä elementit näkyvät täytäntöönpanossa sekä pohditaan myös tuen ja kontrollin välistä ristiriitaa. Opinnäytetyössä käsitellään sosiaalialan asiakkuutta ja asiakastyön lähtökohtia peilaten näitä valvontarangaistusasiakkaisiin.

Toteutimme opinnäytetyön parityönä, jossa molemmat pyrkivät tavoitteellisesti osallistumaan samansuuruisella panoksella. Työstimme opinnäytetyötä pääosin siten, että kumpikin oli mukana kaikissa työskentelyn vaiheissa sen sijaan, että olisimme tehneet selkeää osa-alueiden rajausta keskenämme. Kummallakin on kokemuksia yhdyskuntaseuraamustyöstä työssäoppimisjaksojen kautta, mikä tuki opinnäytetyöprosessin aikana. Keskinäisten näkemysten vaihtamisella, keskustelulla ja reflektoinnilla oli merkittävä osa työskentelytavoista päätettäessä ja ylipäänsä työn etenemisen näkökulmasta. Koimme, että pystyimme yhdessä löytämään molempien työskentelyä ja oppimista palvelevan tavan työskennellä. Työparin kannustuksella ja palautteen antamisella oli myös positiivinen merkitys parityöskentelyn näkökulmasta tarkasteltuna.

2 Yhteiskunnallinen viitekehys

Tässä luvussa tuodaan esille yhteiskunnallista viitekehystä kuvaten Suomen rangaistusjärjestelmää ja sitä, millaisia tavoitteita Rikosseuraamuslaitoksella on rangaistusten täytäntöönpanoon liittyen. Tätä kautta esitellään tarkemmin valvontarangaistusta sekä prosessin kulkua soveltuvuusselvitysvaiheesta täytäntöönpanoon. Luku sisältää myös kansainvälistä tietoa sähköisen valvonnan käytöstä keskittyen tarkemmin Ruotsista saatuihin kokemuksiin.

2.1 Rangaistusjärjestelmä Suomessa

Suomen rangaistusjärjestelmä on jaoteltu eri rikosoikeudellisiin seuraamuksiin. Seuraamukset jaetaan vankeusrangaistuksiin, jotka suoritetaan suljetuissa vankiloissa tai avovankiloissa sekä yhdyskuntaseuraamuksiin, jotka suoritetaan vapaudessa (Rikosseuraamuslaitos 2012b). Suomen rangaistusjärjestelmän rangaistuslajit ovat rikesakko, sakko, vankeus sekä yhdyskuntaseuraamus. Vankeus jakautuu ehdolliseen ja ehdottomaan vankeusrangaistukseen. Ehdolliseksi vankeudeksi on mahdollista määrätä enintään kahden vuoden mittainen vankeusrangaistus. Ehdollisesti rangaistulle määrätään koeaika, joka on 1-3 vuoden mittainen. Mikäli tuomittu syyllistyy koeaikana uuteen rikokseen, josta olisi tuomittava ehdotonta vankeutta, voidaan rangaistus panna täytäntöön vankilassa. Yhdyskuntaseuraamuksiin kuuluu yhdyskuntapalvelu, nuorisorangaistus, ehdollisesti rangaistujen nuorten valvonta ja valvontarangaistus. (Rikosseuraamuslaitos 2012a; Rikosseuraamuslaitos 2013f.)

Rikosseuraamusalueilla vankilat vastaavat ehdottomien vankeusrangaistusten ja sakon muuntorangaistusten täytäntöönpanosta. Lisäksi vankilat huolehtivat toimeenpanosta tutkintavankeuden osalta. Rikosseuraamusalueiden yhdyskuntaseuraamustoimistojen tehtävänä on yhdyskuntaseuraamusten toimeenpanoista vastaaminen. (Rikosseuraamuslaitos 2009.)

Seuraamusten täytäntöönpanon tulee edetä hallitusti ja suunnitelmallisesti. Vankeusrangaistus on kolmivaiheinen prosessi, joka alkaa vankilaan saapumisella ja jatkuu rangaistuksen suorittamisella päättyen ehdonalaiseen vapautumiseen. Ehdonalaisella vapauttamisella tarkoitetaan sitä, että tuomittu päästetään suorittamaan rangaistuksen loppuosa vapaudessa suorittamaan rangaistuksen määräosan vankilassa. Yhdyskuntaseuraamukset toimeenpannaan tuomittuun kanssa laaditun rangaistusajan suunnitelman mukaisesti. Tavoitteena on suunnitella rangaistusaika sillä tavoin, että tuomittu voi harjaannuttaa valmiuksiaan rikoksettomaan elämäntapaan. Tämän seurauksena tuomitulla on paremmat mahdollisuudet sijoittua takaisin yhteiskuntaan rangaistuksen suorittamisen jälkeen. (Rikosseuraamuslaitos 2009; Rikosseuraamuslaitos 2013b.)

2.2 Kohti avoimempaa täytäntöönpanoa

Rikosseuraamuslaitoksen strategiassa yhtenä keskeisenä tavoitteena on siirtyminen kohti avoimempaa ja vaikuttavampaa täytäntöönpanoa. Tämä tarkoittaa muun muassa sitä, että yhdyskuntaseuraamuksien ja avolaitosten käyttö lisääntyy entisestään tulevaisuudessa. Valvontarangaistuksen käyttöönotto uutena rangaistuslajina on yksi keino tavoitteen saavuttamisessa. Strategian tavoitteena on parantaa yhteiskunnan turvallisuutta vähentämällä tuomitujen uusintarikollisuusriskiä. Tämän saavuttamiseksi Rikosseuraamuslaitos pyrkii koko ajan kehittämään perustehtävän sisältöä, työmenetelmiä, prosesseja ja henkilöstön osaamista sekä yhteistyötä eri viranomaisten ja yhteistyötahojen kanssa. (Rikosseuraamuslaitos 2011b.)

2.3 Valvontarangaistus uutena rangaistusmuotona

Valvontarangaistus on omassa asunnossa ja sovituisissa toimintapaikoissa suoritettava rangaistus, jota valvotaan sähköisesti. Rangaistuksen pituus on enintään kuusi kuukautta. (Rikosseuraamuslaitos 2011a.) Valvontarangaistus sijoittuu rikosoikeudellisessa seuraamusjärjestelmässä ankaruudeltaan yhdyskuntapalvelun ja ehdottoman vankeuden väliin (Rikosseuraamuslaitos 2013e). Valvontarangaistus voidaan tuomita ehdottoman vankeusrangaistuksen sijasta. Valvontarangaistus voidaan tuomita mikäli yhdyskuntapalvelun tuomitsemiselle ilmenee jokin este. Aikaisemmin tuomitut ehdottomat vankeusrangaistukset ja valvontarangaistukset voivat muodostaa esteen sille, että valvontarangaistukseen ei tuomita. Lisäksi rikoksen laatu voi muodostua esteeksi valvontarangaistukseen tuomitsemiselle. Esimerkiksi asuinkumppaniin tai muihin läheisiin kohdistunut pahoinpitely on tällainen rikos. Myös esimerkiksi huumausainerikokset sekä tietyt tieto- ja viestintärikokset voivat muodostaa esteen rangaistuksen tuomitsemiselle, koska näiden rikosten jatkaminen on melko vaivatonta kotoa käsin. (Oikeusministeriö 2011.)

Valvontarangaistusta suorittava pääsee ehdonalaiseen vapauteen samoja määräosia ja säännöksiä noudattaen kuin rangaistusta vankilassa suorittava. Kestoltaan 14 päivän tuomio on lyhin mahdollinen valvontarangaistus ja se suoritetaan kokonaan ottamatta huomioon määräosia. Valvontarangaistukseen tuomittu pääsee ehdonalaiseen vapauteen suoritettuaan puolet rangaistuksesta, mikäli hän ei rikosta edeltäneiden kolmen vuoden aikana ole suorittanut vankeusrangaistusta vankilassa. Tilanteessa, jossa tuomittu on edellä mainittuna aikana ollut tuomittuna vankilassa, hän pääsee ehdonalaiseen vapauteen kun kaksi kolmasosaa valvontarangaistuksesta on tullut suoritetuksi. Edellä mainitut määräosat eivät koske tuomittuja, jotka ovat tehneet rikoksensa ennen kahtakymmentäyhtä ikävuotta. Tällöin tilanteessa, jossa tuomittu ei ole suorittanut vankeusrangaistusta vankilassa rikosta edeltäneiden kolmen vuoden aikana, pääsee ehdonalaiseen vapauteen suoritettuaan valvontarangaistuksesta yksi kolmasosan. Jos tuomittu on ollut vankilassa rikosta edeltäneiden kolmen vuoden aikana, ehdonalainen vapaus voi alkaa kun puolet on suoritettu valvontarangaistuksesta. Ehdonalaisen vapauden alkaessa alkaa myös koeaika. Tämä koeaika on jäännösrangaistuksen pituinen. Valvontarangaistuksen koeaikaan ei sisälly valvontaa. Valvontarangaistus ei aiheuta tuomitulle vankilakertaisuutta. (Valvontarangaistuksen täytäntöönpano 2012: 51-52.)

Totaalikieltäytyjä kuuluu valvontarangaistuksen erityisryhmään. 1.2.2013 astui voimaan siviilipalvelua koskeva lakimuutos, joka käsitti rangaistusajan lyhentämisen 347 päivään entisen 362 päivän sijaan. Jos valvontarangaistukseen tuomitsemisen ehdot täyttyvät, pääsee siis totaalikieltäytyjä nykyisin valvontarangaistukseen ehdottoman vankeuden sijaan. Ennen lakimuutosta totaalikieltäytyjän tuli suorittaa osa siviilipalveluksesta, jotta tuomio olisi ollut maksimissaan kuusi kuukautta ja loppuaika olisi voitu tuomita valvontarangaistuksena. Vankeudeksi tuomitessa kaksi siviilipalveluspäivää vastaa yhtä vankeuspäivää. Totaalikieltäytyjät suorittavat valvontarangaistuksensa kokonaan ilman mahdollisuutta päästä ehdonalaiseen vapauteen, toisin kuin muista rikoksista valvontarangaistukseen tuomitut. (Kangaspunta 2013.)

Rangaistukseen enintään kuuden kuukauden mittaisena tuomitut ovat pääasiassa rattijuopumukseen ja omaisuusrikoksiin syyllistyneitä. (Oikeusministeriö 2011; Fotboja.) Tolvanen (2011: 276-277) on pohtinut sitä, kenelle valvontarangaistus on todellisuudessa tarkoitettu. Hän on jakanut valvontarangaistukseen tuomitut kolmeen ryhmään. Ensimmäisessä ryhmässä tuomittu rangaistuksen ja rangaistushistoriansa perusteella olisi soveltuva yhdyskuntapalveluun, mutta tuomittu ei suostu tähän. Toisessa ryhmässä tuomittu ei päihdeongelmansa vuoksi sovellu yhdyskuntapalveluun. Tässä yhteydessä kirjoittaja on kuitenkin nostanut esille sen, kuinka tuomittu kykenee suoriutumaan valvontarangaistuksesta, jossa yhtenä kriteerinä on ehdoton päihitteettömyys. Kolmas ryhmä koostuisi tuomituista, joille ei voida määrätä yhdyskuntapalvelua aikaisempien yhdyskuntapalveluiden määrän vuoksi.

Valvontarangaistukseen tuomittu asuu tuomionsa aikana kotonaan. Jotta valvontarangaistukseen voidaan tuomita, asunnon täytyy täyttää täytäntöönpanon sille asettamat vaatimukset. Lisäksi samassa asunnossa asuvilta tarvitaan täytäntöönpanon valmistelemisen yhteydessä suostumus siihen, että rangaistuksen suorittamispaikkana käytetään kyseistä asuntoa. (Oikeusministeriö 2011; Fotboja.) Mikäli samassa asunnossa asuva antaa suostumuksen, hän vahvistaa tämän allekirjoituksellaan asianomaiselle lomakkeelle. Tämä suostumus kirjataan valvontarangaistusselvitykseen. Alaikäisen mielipide tulee myös selvittää kuulemalla häntä, ja tämä mielipide kirjataan valvontarangaistusselvitykseen. Kuuleminen kohdistuu lapseen, jotka ovat kirjoilla samassa asunnossa syytetyn kanssa. Kun kyseessä on alle 18-vuotias henkilö, mielipiteen selvittäminen toteutetaan Rikosseuraamuslaitoksen virkamiehen ja lastensuojelun työntekijän yhteistyönä. Alle 4-5 vuoden ikäistä ei kuulla, ja heidän osaltaan ei olla yhteydessä lastensuojeluun jos selvitysvaiheessa ei ole syytä olla huolissaan lapsen tilanteesta. Kuulemistilanteessa huomiota on kiinnitettävä siihen, että olosuhteet ovat häiriöttömät ja lapselle turvalliset. Valvontarangaistuksen kuulemisprosessi ja lastensuojelun toimenpiteet tulee pitää erillään toisistaan. Pelkkä kuulemiseen liittyvä lastensuojelun osallistuminen ei synnytä lastensuojelun asiakkuutta. (Valvontarangaistuksen täytäntöönpano 2012: 27-29.)

Valvontarangaistukseen tuomittua valvotaan tuomion aikana nilkkaan kiinnitetyn pannan avulla sekä muilla tavoin kuten tukipartion ja valvojan toimesta. Pannan lähetin lähettää signaalia asunnossa olevaan seurantalaitteeseen, joka reagoi valvomalla asunnossa olemista ja päiväohjelmassa määritellyn aikataulun noudattamista. Seurantalaitte on yhteydessä valvontakeskukseen sekä tukipartioihin. Mikäli tuomittu saapuu asuntoonsa myöhässä tai poistuu sieltä muuna aikana kuin päiväohjelmaan on merkitty, seurantalaitte tekee tästä välittömästi hälytyksen valvontakeskukseen. Rangaistuksen suoritus edellyttää tuomitulta ehdotonta päihteettömyyttä. Keinot, joilla päihteettömyyttä valvotaan ovat puhalluskokeet sekä veri-, sylki- ja virtsanäytteet. Valvontarangaistus voidaan muuntaa ehdottomaksi vankeudeksi mikäli tuomittu toistuvasti tai vakavasti rikkoo rangaistuksen suorittamisen ehtoja (Oikeusministeriö 2011).

Valvontarangaistuksessa laaditaan tuomitulle toimeenpanosuunnitelma, johon kuuluu toimintavelvollisuus ja päiväohjelma. Toimintavelvollisuus on työtä, koulutusta, kuntoutusta tai muuta toimintaa, joka parantaa tuomitun toimintakykyä. Tällaista toimintaa täytyy olla viikossa vähintään 10 tuntia ja enintään 40 tuntia. (Oikeusministeriö 2011.) Kokemusten perusteella toimintavelvollisuuden 40 tunnin yläraja on osittain muodostunut ongelmaksi työssäkäyvien kohdalla. Lundahl ja Suominen (Haapanen 2012) Uudenmaan yhdyskuntaseuraamustoimistosta ovat haastattelussa todenneet, että asiakkaan tarpeita vastaavaa ja arviointikeskuksen suosittelemaa toimintaa kuten A-klinikalla käyntiä,

ohjelmatyötä ja pakollisia valvontatapaamisia toimistolla on vaikeaa toteuttaa sallitun tuntimäärän rajoissa. He myös toteavat 10 tunnin vähimmäistuntimäärän olevan haasteellista tapauksessa, jossa asiakas on toimeettomana. Tällöin asiakkaan aiempi elämä on saattanut sisältää pääasiassa päihteiden käyttöä eikä arjesta löydy rutiineja tai harrastuksia, joita voitaisiin vahvistaa ja hyödyntää toimintavelvollisuuden muodossa. Tavoitteena kuitenkin on, että etenkin toimeettomat poistuisivat vähintään kerran päivässä asunnostaan, mikä auttaa ylläpitämään toimintakykyä ja kytkee heidät vahvemmin yhteiskunnalliseen toimintaan. (Haapanen 2012.)

Päiväohjelmaan on laadittu hyvin yksityiskohtainen suunnitelma siitä, missä tuomitun pitää milloinkin olla. Niinä aikoina, joina tuomitulla ei ole toimeenpanosuunnitelman mukaista ohjelmaa, tuomitun tulee pysyä asunnossaan. (Oikeusministeriö 2011.) Arjen ennakoiminen saattaa muodostua haasteeksi joidenkin asiakkaiden kohdalla kun kaikki menot ja tarpeet tulee pystyä hahmottamaan etukäteen. Viikkosuunnitelmassa määritellään tarkasti muun muassa mitä kauppa, pankkia tai kuntosalia asiakas käyttää, mitä kulkuneuvoja käyttää työmatkoilla ja kuinka paljon matka harrastukseen vie aikaa. Tukipartion on viikkosuunnitelman perusteella kyettävä paikantamaan, missä asiakas milloinkin menee. Yksityiskohtaisesta suunnitelmallisuudesta huolimatta, rutiinit ja valvonta saattavat kuitenkin tuoda asiakkaalle turvallisuutta ja auttaa parantamaan elämänhallintaa. (Haapanen 2012.)

2.4 Rikoksesta valvontarangaistukseen

Hämeenlinnan yhdyskuntaseuraamustoimisto on laatinut yhteistyössä Hämeen Rikosseuraamuskeskuksen tukipartion kanssa prosessikaavion valvontarangaistuksen etenemisestä selvitysvaiheesta täytäntöönpanoon ja edelleen vapautumiseen. Tätä prosessikaaviota apuna käyttäen, on laadittu valvontarangaistusprosessikuvaus, joka löytyy opinnäytetyön liitteistä (Liite 6). Seuraavassa on hyödynnetty tätä kaaviota avatessa prosessia ja siinä mukana olevien tahojen toimenkuvia.

Kun rikos tapahtuu ja se tulee poliisin tietoon, aloittaa poliisi esitutkinnan. Esitutkinnan jälkeen poliisin keräämä materiaali siirtyy syyttäjälle syyteharkintaan. Arviointikeskus saa pyynnön syyttäjältä tai tuomioistuimelta soveltuvuusselvityksen teosta. Länsi-Suomen rikosseuraamusalueen virastosihteeri jakaa valvontarangaistukseen liittyvät lausuntopyynnöt Tyyne-tietokannassa Länsi-Suomen arviointikeskuksen alueen yksiköihin. Vastuuhenkilö kutsuu asiakkaan haastatteluun arviointia varten, mikä käytännössä tarkoittaa arviointikeskuksen soveltuvuusselvitystä. Asiakkaasta tilataan ennen hänen tuloaan esitutkintatiedot tai tutkintailmoitus, rikosrekisteri sekä poliisin rikostiedot. Tämän jälkeen voidaan aloittaa asiakkaan haastattelu liittyen soveltuvuuteen valvontarangaistukseen. Jos haastattelutilanteessa selviää syitä, miksi asiakas ei selviytyisi tai soveltuisi

valvontarangaistukseen, ei asiakkaan kanssa jatketa enää valvontarangaistuksen valmistelua enempää. (Valvontarangaistuksen täytäntöönpano 2012: 67.)

Jos asiakas soveltuu valvontarangaistukseen, on hänen asuntonsa tarkastettava sekä puolisoa ja lapsia kuultava. Asunnon tarkastaa tukipartio. Lapsien kuulemisessa on mukana lastensuojeluviranomaiset ja puolison kuulemisen hoitaa rikosseuraamustyöntekijä ja/tai tukipartio. Tuomion tultua lainvoimaiseksi oikeus lähettää tuomiopäätöksen Rikosseuraamuslaitoksen oikeudelliseen yksikköön ja lisäksi tuomiotiedot arviointikeskukseen. Täytäntöönpanokirja lähetetään puolestaan asiakkaan kotikunnan ulosottoviranomaiselle, joka antaa päätöksen tiedoksi asiakkaalle ja määrittelee ilmoittautumispäivän suorittamisen aloittamiselle sekä lähettää täytäntöönpanokirjan yhdyskuntaseuraamustoimistolle. Asiakkaalla on noin kaksi viikkoa aikaa ilmoittautua yhdyskuntaseuraamustoimistolle saatuaan ulosotolta tiedoksiannon. (Valvontarangaistuksen täytäntöönpano 2012: 67.)

Asiakkaalle nimetään yhdyskuntaseuraamustoimistossa oma valvoja, jonka kanssa käydään keskusteluja liittyen muun muassa asiakkaan tilanteeseen, laaditaan toimeenpanosuunnitelma, suunnitellaan viikko-ohjelmat, käydään palvelupaikalla sekä sovitaan pannan asettamispäivä. Täytäntöönpanoyksikkö laskee vapautumisajan ja valvoja tulostaa Vankitietojärjestelmästä (VaTi) tästä tiedon sekä huolehtii asiakkaan informoisesta. Valvoja hoitaa tässä vaiheessa yhteyden tukipartioon ja tukipartio suorittaa pannan kiinnityksen. Kiinnittämisen ajankohta on noin viikon päästä siitä kun toimeenpanosuunnitelma ja viikko-ohjelma ovat valmiita. Asiakasta tulee opastaa seuranta- ja yhteydenpitolaitteiden käyttöön, jotta valvontarangaistuksen suorittaminen ei kaadu tekniikan heikkoon hallintaan. (Valvontarangaistuksen täytäntöönpano 2012: 67.)

Täytäntöönpanon aikana valvoja seuraa asiakkaan toimeenpanosuunnitelman mukaista toimintaa yhteistyössä asiakkaan ja tukipartion kanssa. Valvojan tehtäviin kuuluu myös viikko-ohjelman laatiminen yhteistyössä asiakkaan kanssa. Jos rikkomuksia viikko-ohjelman noudattamisessa esiintyy, valvoja kuulee valvottavaa ja toimii mahdollisten seuraamusten esittelijänä. Päätöksenteko rikkomustilanteiden seuraamusten suhteen on yksikön johtajalla tai apulaisjohtajalla. Jos viikko-ohjelmaan tulee poikkeustilanteita, on asiakkaalla mahdollisuus ottaa yhteyttä keskusvalvomoon, jonka numero asiakkaalla on valvontalaitteessaan. (Valvontarangaistuksen täytäntöönpano 2012: 67.)

Täytäntöönpanoyksikkö tekee päätöksen ehdonalaiseen vapauteen päästämisestä kun valvontarangaistuksesta suoritettava määräosa on suoritettu. Päätöksen tästä antaa asiakkaalle tiedoksi valvoja. Hän tulostaa asiakkaalle vapauttamisasiakirjan ja tukipartio vie sen asiakkaalle sekä ottaa pannan pois vapautumispäivänä. Tämän jälkeen asiakkaan ehdonalainen vapaus alkaa. (Valvontarangaistuksen täytäntöönpano 2012: 67.) Valvojalla on

kokonaisvastuu valvontarangaistuksen täytäntöönpanon toteutuksesta ja sujumisesta. Tukipartion ohjaajat osallistuvat valvontarangaistuksen täytäntöönpanoon yhteistyössä valvojan kanssa. Valvojan ja tukipartion tehtävät ovat esitetty liitteessä (Liite 7).

2.5 Eri maiden kokemuksia sähköisen valvonnan käytöstä

Sähköisen valvonnan juuret ulottuvat jo 1960-luvun lopulle, jolloin Yhdysvalloissa alettiin kehittää valvontalaitetta, jolla voitaisiin kontrolloida tietynlaisia rikoksenuusijoita sen sijaan, että heidät laitettaisiin vankilaan. Tämän havaittiin olevan rahallisesti edullisempi vaihtoehto vankeudelle. Yleisesti ottaen voidaan todeta, että sähköisen valvonnan käyttöönoton yleistyminen eri maissa on vankiloiden ylläpidon ja vankeusrangaistuksen suurten kustannusten seurauksena. Euroopan maista Englannissa ja Ruotsissa sähköinen valvonta on vakiintunut maiden rikosseuraamusjärjestelmään. Eri maiden myönteiset kokemukset sähköisestä valvonnasta ovat olleet vaikuttamassa siihen, että valvontarangaistus on otettu käyttöön myös Suomessa. (Oikeusministeriö 2007: 17, 7-8.)

Oikeusministeriön (2007: 17, 40) työryhmämietinnön mukaan seuraamuksen on katsottu parantavan rikoksentehtäjän sopeutumista yhteiskuntaan. Eri maiden tutkimustiedot ovat osoittaneet, että vaikutus on ollut tehokkainta tietyissä rikoslajeissa kuten liikenne rikoksissa ja rattijuopumuksessa. Tutkimukset ovat lisäksi ilmaisseet sen, että seuraamusten ehtojen rikkominen on sitä todennäköisempää, mitä pidempi seuraamus on. Tämä kertoo seuraamuksen ankaruudesta ja suorittajalta vaadittavasta itsehillinnästä. Voidaan todeta, että ei ole helppoa elää vapaudessa hyväksyen samanaikaisesti elämäntapaansa kohdistuva voimakas kontrolli.

Johtuen siitä, että valvontarangaistus on ollut käytössä maassamme vasta vähän aikaa, siitä ei ole vielä Suomea koskevaa tutkimustietoa. Sen sijaan Ruotsista, jossa sähköinen valvonta on ollut käytössä vuodesta 1994 lähtien, on saatu seurantatietoa sähköisen valvonnan toimeenpanosta ja kustannuksista. Valvontarangaistus on ollut vankilan vaihtoehtona heti sen käyttöönoton alettua. Valvontarangaistusta käytettiin erityisesti alle kahden kuukauden vankeusrangaistuksien muunnossa heille, joilla ei joko ollut aikaisempaa tuomiota tai oli vähäinen määrä väkivaltarikoksia. Heidän tapauksessaan ehdoton vankeustuomio voitiin muuttaa valvontarangaistukseksi jos heillä oli työpaikka, he opiskelivat kokoaikaisesti tai he olivat halukkaita suorittamaan toimintavelvoitteenä palkatonta työtä. Ollessaan valvontarangaistuksessa, rikoksentehtäjiä valvottiin elektronisesti ja virkamiehet tarkkailivat heitä intensiivisesti. Koska kokemukset ovat olleet myönteisiä ja 92 % valvontarangaistukseen tuomitusta ovat suorittaneet tuomionsa onnistuneesti, on vuonna 2010 tehty lakiehdotus, jossa esitetään vuoden ehdottoman vankeuden muuttamista valvontarangaistukseksi. Valvontarangaistusta käyttöönottaessa nousi Ruotsissa kolme eri tavoitetta: luoda tehokas vaihtoehto vankeusrangaistusel-

le, vähentää vankeusrangaistuksen negatiivisia vaikutuksia sekä vähentää vankeusrangaistukseen meneviä kustannuksia. (Martinovic 2010: 56-57; Whitfield 1997: 58-59.)

Ruotsin viranomaisten tietojen mukaan noin 40 000 tuomittua on vuodesta 1994 alkaen suorittanut valvontarangaistuksen, eikä valvonnan aikana ole tapahtunut vakavia rikoksia. Lisäksi uusintarikollisuus seuraamuksen suorittaneilla on ollut 12 %, kun vankilasta vapautuvilla luku on 24 %. Uusintarikollisuuslukuja tarkasteltaessa on kuitenkin huomioitava, että seuraamukseen valikoituu sosiaalisilta ominaisuuksiltaan ongelmattomampia kuin vankilaan. Yleisesti ottaen sähköinen valvonta on vielä melko uusi menetelmä, minkä vuoksi sen vaikutuksista tuomittujen uusintarikollisuuteen on toistaiseksi olemassa suhteellisen vähän selvityksiä. (Oikeusministeriö 2007: 17, 6.)

Brå-rapportin (1999: 4) mukaan Ruotsissa kokemukset valvontarangaistuksen käytöstä ovat olleet pääasiassa myönteisiä. Kehitettävääkin löytyi. Selvityksen mukaan tulisi kehittää yhteistyötä toimintavelvoitepaikkoihin sekä valvontalaitteiden teknisiä ominaisuuksia tulisi parantaa. Ruotsissa 90 % valvontarangaistuksen suorittaneista valitsisi valvontarangaistuksen vankilan sijaan jos he saisivat uuden tuomion samanlaisista rikoksista. Ruotsissa valvontarangaistuksen käyttöönotto herätti tunteita siitä, ettei valvontarangaistus ole tasapuolinen rangaistus eikä se sisällä tarpeeksi rankaisun elementtejä. Tasapuolisuus tuli esiin siinä, että ihminen, jolla on koti ja rahaa, voi suorittaa valvontarangaistuksen kotonaan kun taas rikoksentekijä, jolla ei ole kotia, joutuu vankilaan. Valvontarangaistusta pidettiin myös liian pehmeänä rankaisun muotona, koska rikoksentekijä suoritti tuomiota kotonaan. Valvontarangaistukseen tuomitut puolestaan kokivat suorittavansa rangaistusta, mutta kokivat rangaistusmuodon samalla hyväksi. (Whitfield 1997: 63.)

3 Teoreettinen viitekehys

Tässä luvussa tuodaan esille opinnäytetyön teoreettinen viitekehys. Viitekehys rakentuu rikosseuraamusalan asiakkaan erityisyydestä ja asiakkaan osallisuudesta. Tuki ja kontrolli on yksi merkittävin osa työn viitekehyksestä ja tätä käsitellään asiakkaan osallisuuden jälkeen. Luvun lopussa tarkastellaan työntekijän työtettä, johon sisältyy ammatillisuus ja asiantuntijuus, menetelmäosaaminen ja ohjelmatyö sekä palveluohjaus ja verkostotyö.

3.1 Rikosseuraamusalan asiakkaan erityisyys

Rikosseuraamusalan asiakkaiden sosiaalinen ja taloudellinen tilanne on tavallisesti heikompi kuin keskimäärin väestöllä. Tämä näkyy päihdeongelmina, mielenterveysongelmina, koulutuksen puuttumisena, työttömyytenä, heikkona asumistilanteena ja velkaongelmina. Lainrikkijat ovat lisäksi usein syrjäytyneitä ja leimautuneita. (Järvinen 2007: 16, 58.) Ongelmien yhdisty-

minen ja kasaantuminen eli moniongelmaisuus tekee rikosseuraamusalan asiakkaasta erityisen, mikä vaatii pitkäjänteistä, moniammatillista ja kokonaisvaltaista työskentelyä asiakkaan kanssa. Tarkasteltaessa rikosseuraamusalan asiakkuutta, huomioita on kiinnitettävä myös siihen, että tällöin kyseessä ei ole oma valinta asiakkuussuhteen luomiselle. Tämä voi vaikuttaa siihen, millä tavalla asiakas suhtautuu työskentelyyn ja omien asioidensa käsittelyyn.

3.2 Asiakkaan osallisuus

Valokiven (2004: 115) mukaan rikokseen syylistyminen ja rikollinen teko, voidaan nähdä niin sanottuna vastapuheena yhteiskuntaa ja siinä vallitsevia normeja kohtaan. Normien rikkomisen vuoksi rikoksentekijän marginaalisuus voidaan nähdä itse aiheutettuna ja ansaittuna. Rikoksentekijöille myös vaaditaan kovempia rangaistuksia, mikä juontaa juurensa kulttuurimme suhtautumisesta rikoksentekijöihin. Rikoksentekijää rangaistaan teostaan ja hän joutuu kontrollitoimien kohteeksi. Häneen kohdistuvassa auttamistyössä pyritään vaikuttamaan uusintarikollisuuden ja syrjäytymisen ehkäisyyn ja saamaan lainrikkoja jälleen takaisin valtakulttuurin ja yhteiskunnan normien piiriin.

Rikoksentekijöiden kanssa tehtävä sosiaalityö tähtää siihen, että se jatkaa siitä, mihin rangaistus päättyy eli auttaa rikoksentekijöitä takaisin yhteiskuntaan, pois eristäytyneestä marginaalista. Tällaista auttamistyötä voidaan kutsua integroinniksi. Rikoksentekijät unohdetaan helposti heitä itseään koskevassa päätöksenteossa ja näin ollen he joutuvat toimenpiteiden kohteiksi, vaikka moni haluaisi vaikuttaa omiin asioihinsa ja heillä olisi tähän tarvittavat taidot ja tiedot. He kohtaavat lisäksi auttamisjärjestelmissä sekä integroivia, osallistavia että syrjäyttäviä käytäntöjä. Kaikilla ihmisillä on oikeus tasavertaiseen kohteluun sosiaalityössä, millaiseksi rikosseuraamusalalla tehtävä työ voidaan myös katsoa - erilaisista taustoista huolimatta. (Valokivi 2004: 115-116.)

Särkelän (1993: 74) mukaan asiakkaan ja työntekijän välillä pitäisi olla kahden subjektin luoma suhde ja heillä molemmilla on omat projektinsa. He eivät siis ole saman toiminnan subjekteja. Työntekijä voi ammattitaidollaan antaa asiakkaalle työkaluja, joilla tämä voi voittaa ongelmansa. Asiakas ja työntekijä ovat liittolaisia, liittoutuneet yhdessä asiakkaan ongelmia vastaan. Kaikki muutoshalu täytyy lähteä asiakkaasta ja työntekijällä on asiantuntijuutensa johdosta mahdollisuus tarjota omaa apuaan sitä haluavalle asiakkaalleen. Jos työntekijä ei osaa hoitaa asiakastilanteita oikein, asiakas turhautuu ja kokee, ettei saa tarvitsemaansa apua. Tämä vaikuttaa myös valvontarangaistuksen onnistumiseen. Jos työntekijä kertoo asiakkaalle mitä hänen tulisi tehdä, asiakkaasta tulee toiminnan ei-subjekti ja työntekijä ottaa itselleen asiakkaan projektin. Tässä tapauksessa tarkoitetaan asiakkaan selviytymistä valvontarangaistuksesta kunnialla ja siten, ettei uusintarikollisuutta esiintyisi. Asiakas tuntee onnistuneesta työskentelystä voimaantumista, luottamusta työntekijää kohtaan sekä yrittä-

misen halua muutoksen suhteen. Mönkkönen esittää Toiviaisen (1997: 147-148) näkökulman asiakastyön lähestymistapaan, jossa työntekijän tulisi olla enemmän osallistuja kuin auttaja. Hän näkee asiakastyön ”vapaan taitamisen kuin tietämisen toimintana”, jossa työntekijän tulisi unohtaa liiat tietonsa. Tällainen tietämättömyys mahdollisesti vie lähemmäs yhteistointia, jossa ongelmien ratkaisut eivät löydy pelkästään asiakkaan ja työntekijän näkemyksistä vaan niitä konstruoidaan yhdessä. (Mönkkönen 2001: 441.)

Valvontarangaistukseen tuomitseminen edellyttää asiakkaan omaa suostumusta. Valvontarangaistuksen suorittaminen vaikuttaa myös muiden taloudessa asuvien ihmisten elämään. Koska valvontarangaistus suoritetaan kotona, on taloudessa asuvien suostumus rangaistuksen suorittamiseen kotioiloissa varmistettava. Suostumusta selvitetään jo yleensä valvontarangaistusselvityksen laatimisen yhteydessä. (Valvontarangaistuksen täytäntöönpano 2012: 7.) Valvontarangaistus saatetaan kokea henkisesti raskaaksi seuraamukseksi. Osissa tapauksissa perheen kuuleminen on saattanut johtaa tuomitun päätökseen suorittaa rangaistus ehdottomana, koska tuomittu on halunnut suojella lapsia (Haapanen 2012).

Valvontarangaistuksen suorittamisen ja valvontarangaistuksen suorittamisen onnistumisen kannalta on erittäin tärkeää, että asiakas tietää mihin on ryhtymässä. Valvontarangaistus on vaativa rangaistus ja asiakkaalle tulee tarkan rangaistuksen sisällön selvittämisen jälkeen antaa harkinta-aikaa muutamia päiviä mikäli asiakas kokee sitä tarvitsevansa. Jos asiakas asuu samassa taloudessa muiden henkilöiden kanssa, on hänen hyvä keskustella heidän kanssaan asiasta. (Valvontarangaistuksen täytäntöönpano 2012: 7.)

Valvontarangaistuksessa asiakkaan omalla toiminnalla ja osallisuudella on suuri merkitys valvontarangaistuksen toimivuuden kannalta. Täytäntöönpanon sujuminen perustuu asiakkaan omaan haluun ja motivaatioon suoriutua rangaistuksesta, ja näin välttyä ehdottomalta vankeusrangaistukselta. Asiakkaan tulee muuttaa itse omaa toimintaansa valvontarangaistuksen aikana siihen suuntaan, jossa rikollinen toiminta jää pois. Tällöin puhutaan asiakkaan uudesta subjektivoitumisesta, jossa valvojan tehtävänä on tarjota asiakkaalle lain mahdollistamia toimintaedellytyksiä esimerkiksi toimeenpanosuunnitelmaan sisällytettävän kuntoutuksen kautta. (Särkelä 1993: 43.) Rikoksenteikijän on haastavaa päästä takaisin subjektiksi yhteiskuntaan, varsinkin jos kaikki sillat ovat palaneet rikoksien tai päihteidenkäytön takia hänen takanaan. Valvojan tulee yhdessä asiakkaan kanssa pohtia sitä, mikä auttaisi asiakasta parhaiten yhteiskuntaan integroitumisessa. Kuten Särkelä (1993: 58) ilmaisee ”Työntekijä luo edellytykset ja asiakas tekee suorituksen - ainakin pääasiallisesti.”

Kivivuori (2009: 190) tuo esiin tutkimuksessaan, että rikosoikeudelliset sanktiot heikentävät kumuloituessaan entistä enemmän rikoksenteikijän sijoittumista takaisin yhteiskuntaan. Siteet heikkenevät erityisesti perheen ja työn suuntaan. Tämä puolestaan irrottaa yksilöä enemmän

yhteiskunnasta ja siten lisää uusimisriskiä. Yhdyskuntaseuraamuksiin tuomitsemalla pyritään välttämään asiakkaan irtautumista yhteiskunnasta. Yhdyskuntaseuraamuksiin kohdistuu erilaisia paineita, jotka sisältävät kuntoutuksellisia ja rankaisullisia elementtejä. Kuntoutuksellisia elementtejä näkyy siinä, miten pyritään vaikuttamaan rikoksentekijän asenteisiin, toimintatapoihin ja mahdollisuuksiin kiinnittyä yhteiskuntaan. Yhdyskuntaseuraamuksia verrataan yleensä monesti vankilaan. Tällä pyritään määrittämään sitä, kuinka uskottavia yhdyskuntaseuraamukset ovat rangaistusarvoltaan. (Kivivuori & Linderborg 2009: 191.) Valvontarangaistuksen avulla pyritään pitämään rikoksentekijä yhteiskunnassa ja pyritään rankaisemaan siten, että tuomitun osallisuus säilyy.

3.3 Tuki ja kontrolli

Sosiaalityössä yhdistyvät tuki ja kontrolli. Näitä ei tulisi nähdä tavalla, jossa toinen sulkee toisen ulkopuolelle vaan olennaista on se, millä tavoin ja missä tilanteissa niitä käytetään. Kontrollia voidaan hyödyntää vahvistaen ja tukien asiakkaan kykyä ottaa vastuuta omasta toiminnastaan sen sijaan, että kontrollin keinoja hyväksikäyttäen nöyryytetään tai alistetaan. (Kananoja ym. 2011: 139-140.) Tuki voidaan määritellä sellaisten prosessien vahvistamiseksi, jotka ovat viemässä tarkoitusten, intentioiden, suuntaan ja kontrolli sellaisten prosessien rajoittaminen, jotka ehkäisevät tarkoitusten toteutumista (Arnkil & Eriksson 1996: 277). Tavallisesti kontrolli näkyy sosiaalityössä tarkkailuna, tietojen varmistamisena ja seurantana. Kontrolliin sisältyy myös rajojen asettamista sekä mahdollisuus sanktiointiin. Kontrolli jäsentyy paikoitellen myös negatiivisessa sävyssä, toisin kuin tuki. Tämä voi tarkoittaa, että työntekijä nähdään niin sanottuna kyttääjänä, jonka tehtävänä on negatiivisten asioiden etsiminen. Tämän seurauksena asiakkaan ja työntekijän väliseen suhteeseen saattaa sisältyä epäluottamusta sekä pelkoa. Tämän tyylinen kontrolli voi olla vaaraksi asiakassuhteelle ja viedä pois mahdollisuuden tukea asiakasta. (Jokinen 2008: 119-120.)

Kuten sosiaalityötä myös yhdyskuntaseuraamustyötä määrittävät tuki ja kontrolli. Näiden elementtien sisällyttäminen työskentelyyn antaa mahdollisuuden ohjata asiakasta muutokseen. Yhdyskuntaseuraamustoimistojen, kuten koko Rikosseuraamuslaitoksen, tehtävänä on huolehtia yhteiskunnallisesta turvallisuudesta ja vastata rikosoikeudellisesti tuomittujen asiakkaiden yhdyskuntaseuraamuksista sekä heidän tarpeistaan. Toisinaan tuki ja kontrolli saattavat olla ristiriidassa keskenään, koska kontrolli voidaan mieltää asiakastyön vastakohtaksi. On kuitenkin huomioitava, että rikosseuraamusalan työlle on asetettu tavoitteeksi laillisten ja turvallisten seuraamusten toimeenpano. Tämän lisäksi tavoitteena on myös edesauttaa uusintarikollisuuden vähentämisessä sekä pyrkiä katkaisemaan rikollisuutta ylläpitävä syrjäytymiskehitys. (Haaraola & Putkonen 2012: 16.) Rautniemen (2009: 161) mukaan yhdyskuntapalvelussa on kyse lähinnä siitä, että annetaan rikoksentekijälle vielä uusi mahdollisuus ja osoitetaan luottamusta siihen, että hän voi muuttua ja kasvaa ihmisenä. Yh-

teiskunta tulee tuomittua vastaan, jolla on omia muutospyrkimyksiä ja sitä kautta häntä tuetaan. Tästä on kyse myös valvontarangaistuksessa.

Valvontarangaistuksessa tuomittua pyritään tukemaan ja kontrolloimaan samaan aikaan, ja tämän vuoksi tuki ja kontrolli on keskeisessä asemassa täytäntöönpanon aikana. Käytännössä tukeminen näkyy valvojan ja asiakkaan säännöllisten tapaamisten kautta, jolloin tehdään yhdessä viikko-ohjelmaa ja pohditaan toimeenpanon sujumista. Tuen elementti on huomioitu siinä, että valvojan tapaaminen on mahdollista toteuttaa yhdyskuntaseuraamustoimiston sijaan myös asiakkaan kotona tai toimintavelvoitepaikalla, mikäli esimerkiksi asiakkaan mahdollisuudet käyttää julkisia kulkuvälineitä ovat heikot. (Valvontarangaistuksen täytäntöönpano 2012: 18). Asiakkaan toimeenpanosuunnitelma tehdään hyvin pitkälti hänen velvoitteidensa mukaan - sisälsipä se sitten koulua, työtä, kuntoutusta tai muuta toimintakykyä ylläpitävää toimintaa. Valvontarangaistuksen aikana tuomittu voi jatkaa työntekeä tai opiskelua. Rangaistuksen tavoitteena on ylläpitää sekä edistää tuomitun sosiaalisia valmiuksia. Sosiaalista selviämistä pyritään edistämään muun muassa toimintaohjelmilla tai muilla tuomitun toimintakykyä ja sosiaalisia valmiuksia eteenpäin vievillä keinoilla. (Valvontarangaistuksen täytäntöönpano 2012: 6-7.) Tällainen toiminta voi olla esimerkiksi liikuntaa tai käynnit työvoimatoimistossa tai A-klinikalla. Eli toimintakykyä ylläpitävän tai sitä edistävän toiminnan nähdään kuuluvan myös valvontarangaistuksen toimintavelvollisuudeksi. (Valvontarangaistuksen täytäntöönpano 2012: 12.) Tukeminen näkyy lisäksi monenlaisten muiden toimenpiteiden kautta kuten käytännön asioiden järjestämisessä, auttamisessa viranomaisten kanssa asioinnissa, vaihtoehtoisten ratkaisutapojen etsimisessä hankalassa tilanteessa sekä kannustamisessa päihteettömyyden noudattamisessa, työssä sekä opiskelussa. (Valvontarangaistuksen täytäntöönpano 2012: 58.) Edellä olevissa toimenpiteissä korostuu erityisesti valvojan rooli.

Rangaistuksen aikana tuomittu voi säilyttää yhteytensä perheeseensä. Perhesuhteet sekä muut tuomitulle tärkeät ihmissuhteet pyritään myös ottamaan toimeenpanosuunnitelmassa huomioon. Sukulaiset ja muut läheiset voivat vierailla ja yöpyä tuomitun luona normaaliin tapaan eikä siihen tarvita valvojan lupaa. Valvontarangaistuksen aikana on suotavampaa, että vierailut tapahtuvat tuomitun kotona. Mikäli kuitenkin katsotaan esimerkiksi, että tuomitun vierailu tukee hänen sosiaalista selviytymistään tai vierailun kohde on liikuntakyvyiltään rajoittunut vierailemaan tuomitun luona, on perusteltua sallia tuomitun vierailu. (Valvontarangaistuksen täytäntöönpano 2012: 34.) Rikosseuraamuslaitos on huomioinut rangaistukseen tuomitun mahdolliset lapset laatimalla materiaalin *“Janin isällä on jalkapanta”*, jossa tuodaan esille valvontarangaistus lapsinäkökulmasta katsoen. Materiaalissa kerrotaan täytäntöönpanoon liittyvistä asioista tarinamuodossa huomioiden lapsen kyky vastaanottaa asia. Tämä on hyödyllinen työväline sisällyttää selvitysvaiheeseen, jolloin lapsia kuullaan ja heille kerrotaan rangaistuksesta yhdessä lastensuojeluviranomaisen kanssa.

Koska kyseessä on vapaudessa suoritettava rangaistus, valvontarangaistus vaatii kontrollointia. Valvonnan riittävyys mitoitetaan tuomitun yksilöllisesti arvioidun valvonnan ja tuen tarpeen perusteella. Kontrollointiin kuuluu täytäntöönpanoviranomaisen valvontakäynnit tuomitun asunnossa sekä toimintavelvollisuuden suorittamispaikalla. Valvontaan sisältyvät myös yllätyskäynnit. (Valvontarangaistuksen täytäntöönpano 2012: 18.) Päihitteettömyyttä valvotaan puhalluskokein sekä virtsa- ja sylkinäyttein. Tätä kontrolloidaan epäilyksen lisäksi myös pistokokein, jolloin tuomittu on velvollinen antamaan näytteen tai suorittamaan puhalluskokeen. (Valvontarangaistuksen täytäntöönpano 2012: 41.) Tukipartion ensisijaisena tehtävä on huolehtia tuomitun valvonnasta tarkastuskäyntien avulla ja reagoida seurantalaitteen antamiin hälytyksiin yhteistyössä keskusvalvomon kanssa. Tukipartion ei kuitenkaan tulisi unohtaa tuellista ja ohjaavaa otetta tehdessään valvontatyötä ja ollessa vuorovaikutuksessa tuomitun kanssa.

Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen ylijohtaja Tapio Lappi-Seppälä (2005) tuo esille, että tukevien ja kontrolloivien elementtien yhdistämistä samaan yhdyskuntaseuraamukseen ei enää pidetä mahdottomana. Tämä edellyttää, että on selvä kuva seuraamuksen toimintojen sisällöstä sekä eri toimijoiden rooleista ja keskinäisistä vastuusuhteista. Rikoslaki määrittelee seuraamusten käytön edellytykset, sisällön pääelementit, vastuusuhteet sekä sanktioinnin. Rikoslain pakkoa sisältävät määräykset muodostavat reunaehdot yhdyskuntaseuraamuksiin sisällyville sosiaalityön elementeille. Lappi-Seppälä nostaa esille kolme perusolottuvuutta, jossa keskeisenä ovat yksilöllinen ja vuorovaikutuksellinen asiakastyö. Tämän lisäksi vaaditaan menetelmäosaamista sekä ohjelmatyötä. Kolmantena ulottuvuutena on palveluohjaus ja verkostotyö.

3.4 Työntekijän työote

Rikosseuraamusala on asettanut arvot, joihin kaikkien työntekijöiden tulee työssään sitoutua. Näitä arvoja ovat perusoikeuksien ja ihmisoikeuksien turvaaminen, tuomitujen kohtelevaaminen inhimillisesti, asiallisesti ja keskenään tasavertaisesti, kaiken toiminnan lainmukaisuus sekä oikeuden ja kohtuuden noudattaminen. Näiden lisäksi tuomion täytäntöönpanon tulee toteutua siten, että se tukee tuomitun yksilöllistä kasvua ja kehitystä sekä pyrkimystä kohti rikoksetonta elämää. (Rikosseuraamuslaitos 2013a.) Arvojen mukaiseen kohteluun kuuluu muun muassa puolueeton asennoituminen asiakkaaseen. Huomiota on kiinnitettävä myös siihen, että rangaistuksen täytäntöönpanon valvonnassa ja valvontakäynneillä ei tule herättää tarpeetonta, asiakasta leimaavaa huomiota. (Valvontarangaistuksen täytäntöönpano 2012: 58.) Luonnollisesti jokainen työntekijä tekee työtä omalla persoonallaan, ja sen vuoksi tapoja tehdä työtä on monia. Tästä huolimatta lähtökohdat työn tekemiselle tulee olla kaikille yhtenäiset.

3.4.1 Ammatillisuus ja asiantuntijuus

Selvin ominaispiirre rikosseuraamusalalla tehtävässä työssä on se, ettei asiakkuus ole vapaaehtoista. Asiakkaiden vastahakoisuus saattaa näkyä työssä. Asiakkaiden kanssa tehtävä työ on perusteeltaan pakottavaa, koska kyseessä on rangaistus. Tärkeään osaan ei-vapaaehtoisesti muodostettuihin asiakassuhteisiin nousee valvojan taito rakentaa myönteistä asiakassuhdetta. Asiakkaan motivointi ja erityisen näkökulman mukaan ottaminen rikoksiin syyllistyneiden kanssa on työskentelyssä tärkeää. (Lavikkala 2011: 107.)

Yhdyskuntaseuraamustyö on ihmisten kanssa tehtävää työtä, mikä edellyttää ammatillista työtötta. Särkelän mukaan (2001: 31) työntekijän tiedot, taidot ja kyvyt olla suhteessa asiakkaaseen vaikuttavat asiakkaan kokemukseen työskentelysuhteesta työntekijän kanssa. Ammatillisuus sisältää työn jatkuvan arvioinnin ja kehittämisen, yhteistyökyvyn sekä kyvyn kehittää omia vuorovaikutustaitoja. Rikosseuraamuslaitoksen periaatteiden mukaan ammatillisuutta on myös taito asettaa työn tavoitteet etusijalle silloinkin kun ne tuntuvat olevan ristiriidassa työntekijän henkilökohtaisten tunteiden kanssa. (Rikosseuraamuslaitos 2013d.)

Jotta työntekijän ja asiakkaan välinen suhde on hyvä, tulee asiakkaan kokea että työntekijä hyväksyy asiakkaan juuri sellaisena kuin hän on. Jos asiakkaalle asetetaan suuria muutostavoitteita, hän ei koe hyväksyntää työntekijän puolelta, vaikka työntekijä yrittäisi tarkoittaa tavoitteineen pelkkää hyvää. Asiakas saattaa kokea, että hänen täytyy muuttua jotta hänet hyväksytään. Asiakkaan muutospyrkimykset lähtevät tilanteesta, jolloin asiakas on kuka on ja tällöin työntekijän tulisi hyväksyä asiakas, jotta asiakas saisi kasvatettua itseluottamustaan ja omanarvontuntoaan. Tämän kautta asiakas pystyy toteuttamaan muutostaan helpommin. Halu kehittyä auttamisen prosessissa on vuorovaikutuksen molemmilla osapuolilla - sekä asiakkaalla että työntekijällä. (Särkelä 2001: 31-32.)

Vuorovaikutus rakentaa perustan työskentelylle ja asiakas-työntekijä suhteelle. Asiakkaan ja työntekijän välille rakentuva suhde saattaa puolestaan määrätä pitkälti sen, miten asiakas suhtautuu työntekijään, rangaistukseen ja sen suorittamiseen. Puhuttaessa rikosseuraamusalalla tehtävästä työstä, mitä todennäköisimmin vuorovaikutustilanteille aiheuttaa haasteen rikosseuraamusalan asiakaskunnan erityisyys. Asiakkaan hyväksymisessä tulee erottaa toisistaan asiakas ja hänen tekonsa. Näin kohtaamistilanteet helpottuvat. Asiakas saattaa menettää luottamustaan työntekijää kohtaan jos työntekijä hyväksyy hänen epäeettiset tekonsa. Hän saattaa myös kokea epätasa-arvoisuutta jos työntekijä on valmis hyväksymään asiakkaalta tekoja, joita ei koskaan hyväksyisi itseltään. (Särkelä 2001: 32.) Mönkkönen (2007: 29) on kuvannut, että asiakkaiden tilanteet ovat usein hyvin vaikeita ja asiakas ei välttämättä

ole halukas osallistumaan keskusteluun. Ei voida myöskään koskaan olla varmoja jonkin metodin toimivuudesta.

Vuorovaikutukseen voidaan orientoitua eri tavoin. Vaikka vuorovaikutuskohtaamiseen pyrkisi-kin kiinnittämään huomiota, toiminta ei silti välttämättä ole tietoista. Mönkkönen (2007: 17-18) on teoksessaan esitellyt kolme vuorovaikutusorientaatiota: asiantuntijakeskeinen, asiakas-keskeinen ja dialoginen. Asiantuntijakeskeisyydellä tarkoitetaan tapaa, jossa työntekijä luokittelee asiakkaan tilannetta sekä määrittelee toimenpiteet yksipuolisesti ja kuulematta asiakasta. Asiakaskeskeisyydessä sen sijaan asiakkaan näkökulmat huomioidaan, mutta työntekijä vastuunkantajana heikkenee. Dialogisessa orientaatiossa korostuu vuorovaikutussuhteen kaksi tasavertaista osapuolta, jotka yhdessä määrittävät tilannetta ja etsivät ratkaisuja.

Asiakkaan osallisuuden yhteydessä nostettiin esille yhteistoiminnallinen suhde asiakkaan ja työntekijän välillä. Yhteistoiminnallisuus on yksi dialogisen suhteen elementti. Mönkkönen esittää Couchin (1986: 118-119, 126) näkemyksen, jonka mukaan yhteistoiminnalliseen suhteeseen liittyy jossain määrin yllätyksellisyys, millä tarkoitetaan kykenemättömyyttä täysin ennakoida toisen toimintaa. Molemminpuolinen toisen saavutettavuus, mikä suhteessa vallitsee, tekee suhteen helposti haavoittuvaksi. Tällainen suhde saattaa muodostua myös konfliktiksi. Mönkkösen mukaan Bahtin (1991: 19-37) nostaa myös näkökulman dialogisuuteen liittyen. Tällaisessa suhteessa toisen toimintaa ei voi saada täysin hallintaan vaan suhteessa on läsnä eläviä, epävarmuuden hetkiä. Rikosseuraamusalan työssä käsitellään muun muassa rikollisen teon toteuttaneen henkilön menneisyyttä ja samalla pohditaan myös tulevaisuutta. Näihin liittyy olennaisena osana tunteet. Se, millä tavoin henkilö erilaisiin tunteisiin reagoi ja kykenee niitä käsittelemään, voi aiheuttaa erilaisia tilanteita vuorovaikutuksessa. (Mönkkönen 2001: 442.)

Valvojan ammattitaitoa valvontarangaistuksen onnistumisen näkökulmasta ei voi korostaa tarpeeksi. Jotta valvontarangaistukseen tuomittu saa tuomioajastaan mahdollisimman paljon hyötyä elämänhallinnan kehittämisen ja uusintarikollisuuden ehkäisyn kannalta, on valvojan tärkeitä oppia tunnistamaan, mitä tukitoimia asiakas tarvitsee sekä osata markkinoida näitä asiakkaalle oikein. Seikkulan ja Arnkilin (2009: 7) mukaan työntekijällä on voitettavanaan monia organisaatorakenteen asettamia esteitä. Tällaisia esteitä rikosseuraamusalalla ovat muun muassa resurssit ja niiden vähyys. Nämä esteet asettavat työntekijän työtä tiettyyn kehykseen, johon ei työntekijä eikä asiakas voi vaikuttaa.

Rantanen toteaa, (2009: 118) ettei kuntoutus voi rajautua pelkästään strukturoituihin ohjelmiin, kriminogeenisten tekijöiden tuijottamiseen ja työntekijöiden tekemään työhön. Sosiaalinen kuntoutus nostaa käsitteenä esiin laajemman näkökulman. Tähän näkökulmaan sisältyy muun muassa asiakas-työntekijä-vuorovaikutus, kuntouttavan toiminnan tavoitteisiin sekä

työntekijän ammatillisuuteen liittyvät kysymyksenasettelut. Sosiaalinen näkökulma haastaa pohtimaan yhteiskunnallista paikkaa sekä työntekijän ammatillisuutta rikosseuraamusalan osalta.

3.4.2 Menetelmäosaaminen ja ohjelmatyö

Rikosseuraamusalan asiakastyössä käytetään menetelmiä, joilla pyritään motivoimaan ja rohkaisemaan asiakasta löytämään resursseja itsestään, jotka mahdollistavat muutoksen. Motivoiva haastattelu on rikosseuraamusalalla tehtävässä työssä korostuva menetelmä. Menetelmän tarkoituksena on soveltaa aktiivisen kuuntelun menetelmää ja aikaansaada asiakas itse tuottamaan omaa motivaatiotaan vahvistavaa puhetta. Se rakentuu useammasta menetelmästä, joita käytetään keskustelussa samanaikaisesti. Nämä ovat avoimet kysymykset, heijastava kuuntelu, yhteenveto ja vahvistaminen. (Motivational interviewing 2013; Salo-Chydenius 2010.) Menetelmän hallitseminen vaatii työntekijältä kouluttautumista ja paljon harjoitusta. Suurin osa toimintaohjelmista perustuu motivoivaan haastatteluun.

Rikosseuraamusalan ohjelmatyön voidaan määritellä olevan selkeälle muutosmallille perustuvaa, strukturoitua ja aikataulutettua sekä tieteellisin menetelmin arvioitavissa olevaa toimintaa. Ohjelmatyöllä vaikutetaan rikollista käyttäytymistä ylläpitäviin kriminogeenisiin tekijöihin motivoivasti sekä kuntouttavasti siten, että pyrkimyksenä on rikollisesta elämäntavasta irtautuminen. Ohjelmatyön keinoin asiakkaalle annetaan sekä tiedollisia että taidollisia välineitä siihen, että hän kykenisi muuttamaan rikollisia käyttäytymismalleja ja asenteita. Kriminogeenisten tekijöiden perusteella, ohjelmat on kohdennettu tietyille asiakkaille. (Rikosseuraamusalan ohjelmatyön linjaukset: 5.)

Toimintaohjelmat, joita käytetään yhdyskuntaseuraamustyössä, ovat kestoaltaan melko lyhyitä ja niissä korostuvat muutokseen motivointi. Lyhytkestoisten ohjelmien käyttö johtuu osaksi siitä, että tavallisesti yhdyskuntaseuraamukset ovat ajallisesti suhteellisen lyhyitä. (Rikosseuraamuslaitos 2013c.) Motivointiohjelmien tarkoituksena on pyrkiä lisäämään ja ylläpitämään muutosmotivaatiota ja samanaikaisesti kannustamaan asiakasta toimenpiteisiin elämäntilanteensa ja rikollisen käyttäytymisen suhteen. Tällaisten ohjelmien keskeisenä tavoitteena on aikaansaada se, että asiakas alkaa tunnistaa ongelmallisuuden käytöksessään, kyseenalaistaa tilanteensa ja valmentaa itseään muutospäätökseen. Motivointiohjelmat voidaan toteuttaa sekä yksilö- että ryhmämuotoisena. (Rikosseuraamusalan ohjelmatyön linjaukset: 7.) Yhdyskuntaseuraamusten toimeenpanon aikana käytössä olevat toimintaohjelmat ovat muun muassa Viisi Keskustelua Muutoksesta -ohjelma, Suuttumuksen hallinta -ohjelma, Liikenneturva -kurssi sekä VINN -ohjelma, joka on motivointi- ja keskusteluohjelma naisille. Uusimpana ohjelmana mainittakoon Diakonissalaitoksen kanssa yhteistyössä tehty nettiavusteinen päihdeohjelma, RAINERI (Raittiiksi netissä Rise). Tämä päihdeohjel-

ma on tarkoitettu valvontarangaistukseen tuomituille sekä valvottuun koevapauteen sijoitetuille Rikosseuraamuslaitoksen asiakkaille. Ohjelmassa on vasta pilotointijakso menossa ja varsinainen käyttöönotto tapahtuu todennäköisesti vuoden 2014 aikana. Muitakin kursseja ja ohjelmia voidaan toteuttaa asiakkaan tarpeista ja työntekijöiden ammattiosaamisesta riippuen.

Rikosseuraamusalalla pyritään pohtimaan vaikuttavuutta eli sitä, mikä vaikuttaa rikoksentekeyteen ja miten uusintarikollisuuteen voidaan vaikuttaa vähentävästi. Tätä on tutkittu What Works-suuntauksen kautta. What Works- suuntauksen alkuaikoina painotettiin case managementin eli asiakkuuden kokonaishallinnan tärkeyttä. Asiakkuuden kokonaishallinta ymmärrettiin pitkälti ohjelmatyön tukemiseksi eri tavoin. Tällaisia tapoja olivat muun muassa arviointi, suunnittelu, motivoiva työ ja retkahdusten ehkäisy. Ohjelmatyön laajenemisvaiheen positiiviset kokemukset vahvistivat asiakkuuden ja työskentelyn kokonaishallinnan tärkeyden. Tätä soveltaen valvontarangaistukseen voidaan siis ajatella, että valvojan on tunnettava asiakas. Muutos vaatii usein pitkän ajan ja vaatii paljon sekä työntekijältä että asiakkaalta. Case management suomennetaan yksilökohtaiseksi palveluohjaamiseksi. Se on sosiaalityön menetelmä, jolla pyritään löytämään asiakkaalle parhaiten sopivia palveluita ja tuen muotoja. Palveluohjauksen avulla pyritään myös koordinoimaan palvelujärjestelmän palveluista yksilöllinen asiakkaan selviytymistä tukeva kokonaisuus keskittämällä palvelut ja seuraamalla yhdessä asiakkaan kanssa hänen edistymistään. (Lavikkala 2011: 106-107.)

Lavikkalan (2011: 107) mukaan yhdyskuntaseuraamustyöllä on erilaisia rooleja. Yhdyskuntaseuraamustyö määräytyy pitkälti kriminaalipoliittisista odotuksista ennemmin kuin asiakkaiden todellisista tarpeista ja odotuksista. Tällaisia kriminaalipoliittisia odotuksia ovat muun muassa uusintarikollisuuden vähentäminen ja kansalaisten turvallisuudesta huolehtiminen. Tämä heijastuu välttämättä asiakassuhteeseen. Työntekijän tehtävänä on tunnistaa asiakkaan erilaisia kriminogeenisia tarpeita ja vastata niihin ohjelma- ja kurssityöllä samalla kun seurataan asiakkaan selviytymistä tuomiostaan. Tällöin toimitaan kaksoisroolissa asiakkaaseen nähden. Näiden lisäksi toiminnalle on asetettu oikeudelliset perusteet, jotka vaikuttavat siihen, mitä valvoja pystyy tekemään. Toiminnan laatu voi siis kärsiä siitä, että resursseja on liian vähän verrattuna asiakasmääriin.

3.4.3 Palveluohjaus ja verkostotyö

Henkilö, joka on syylistynyt rikokseen tai kiinnittynyt rikolliseen elämäntapaan, on tavallisesti syrjäytynyt tai vaarassa syrjäytyä palvelujärjestelmästä. Tällaisen asiakkaan kohdalla yksilökohtainen palveluohjaus on yksi keino pyrkiä pysäyttämään syrjäytymiskehitys ja tukea asiakasta yksilöllisesti. Johtuen siitä, että rikollinen elämäntapa tavallisesti leimaa asiakasta, hän helposti syrjäytyy niin sanottujen normaalipalveluiden piiristä. Kohtaamiset

palvelujärjestelmän kanssa saattavat olla ristiriitaisia ja järjestelmä saattaa näyttäytyä monimutkaisena tai jopa vihamielisenä. Asiakkaan kanssa työskentelevältä työntekijältä peräänkuulutetaan intensiivistä, jatkuvaa ja asioita ajavan sosiaalityön otetta. Asianajon avulla pyritään tukemaan ja rohkaisemaan asiakasta osallistumaan omaa elämää koskevien päätösten tekoon. (Valokivi 2002: 165, 179-180.) Rikosseuraamusalan asiakkaalla on tavallisesti asiakkuus moniin palveluihin. Rikoksen myötä asiakkuus on syntynyt seuraamusjärjestelmään, kuten Rikosseuraamuslaitokseen, tuomioistuimeen ja ulosottovirastoon. Tämän lisäksi asiakassuhde on yleensä esimerkiksi sosiaalitoimeen, päihdepalveluihin, talous- ja velkaneuvontaan, työvoimatoimistoon ja asumispalveluun. (Sundman 2005: 29.)

Yhdyskuntaseuraamustyön palveluohjauksen lähtökohtana on asiakkaan tarpeiden huomioiminen ja tavoitteena on asiakkaan tarvitsemien palveluiden järjestäminen. Tällä tavoin pyritään asiakkaan vahvistamiseen, jotta hänen elämänhallinta paranisi ja hän kykenisi suunnittelemaan tulevaa. Palveluohjaus on lisäksi viranomaisyhteistyön sekä sosiaalisten verkostojen vahvistamista. Tämä on hyödyksi ottaen huomioon sen, että tavallisesti yhdyskuntaseuraamusasiakkailla esiintyy monenlaisia ongelmia elämän eri sektoreilla. (Harrikari 2010: 34.) Palveluohjaus alkaa jo varhaisessa vaiheessa asiakkuutta. Seuraamusselvitysvaiheessa on tavallisesti tarve arvioida tukitoimia mahdollisen yhdyskuntaseuraamuksen toteuttamiseksi. Suurin osa lainrikkojista ei kykene asioimaan palveluiden piirissä kuten esimerkiksi rikoksettoman elämäntavan omaksuneet. Tämä johtuu siitä, että heillä saattaa olla puutteita tiedoissa ja taidoissa, joita tarvitaan monitahoisessa palvelujärjestelmässä asioidessa. Tällainen asiakas tarvitsee tukea ja ohjausta saadakseen luotua toimivia suhteita. (Haaraoja & Putkonen 2012: 72-73.)

Mönkkönen (2007: 130) kuvaa verkostotyöksi sellaisia työmuotoja, joissa toimitaan yhdessä asiakkaan lähiverkoston ja viranomaisverkoston kanssa hyödyntäen jokaisen toimijan näkemystä asiakkaan tuen kannalta. Valvontarangaistus vaatii yhteistyötä sekä rikosseuraamusalan sisällä että ulkopuolisten toimijoiden kesken. Ammatti- ja kuntarajat ylittävä verkostotyö on keskeinen osa valvontarangaistuksen toimeenpanoa. (Valvontarangaistuksen täytäntöönpano 2012: 4.) Seikkulan ja Arnkilin (2009: 11) mukaan asiakas tuo mukanaan työntekijän ja asiakkaan väliseen suhteeseen ne ammattiauttajat, joiden kanssa hän on ollut tekemisissä jo ennen nykytilaansa tai vasta nykyisen ongelmansa myötä. Työntekijä voi asiakkaan luvalla ottaa yhteyttä näihin asiakkaan elämään aikaisemmin vaikuttaneisiin asian tuntijoihin. Tämä jää kuitenkin hyvin pitkälti työntekijän tekemän arvioinnin varaan siitä, onko heitä aihetta lähestyä asiakkaan ongelmien näkökulmasta.

4 Tutkimusasetelma

Luvussa neljä kuvataan opinnäytetyön toteuttamisvaiheita sekä tuodaan esille työn tavoitteet ja tutkimuskysymykset. Lisäksi esitellään opinnäytetyön tutkittava kohderyhmä. Luvussa keskitytään myös työssä käytettyyn tutkimusmenetelmään ja aineiston analyysiin. Tutkimuksen toteuttamiseen liittyvä eettisyys- ja luotettavuusnäkökulma päättää luvun.

4.1 Aiheen valinta ja toteuttaminen

Valitsimme opinnäytetyön aiheen jo vuoden 2012 keväällä toisen meistä ollessa työharjoittelussa Hämeenlinnan yhdyskuntaseuraamustoimistossa. Tuolloin harjoittelun aikana työelämän edustajien kanssa käytyjen keskustelujen pohjalta löysimme opinnäytetyölle alustavan aiheen, mitä lähdimme työstämään alustavaksi opinnäytetyösuunnitelmaksi. Aiheen tarkennettua, saimme työelämän edustajalta tiedon, että meidän olisi mahdollista hakea rahoitusta opinnäytetyölle Oikeusministeriön kriminaalipoliittisen osaston myöntämistä tutkimus- ja kehittämismäärärahoista.

Toukokuussa 2012 haimme tutkimuslupaa Rikosseuraamuslaitoksen keskushallinnolta opinnäytetyön toteuttamiseen sekä käyttöoikeuksia Tyyne- ja VaTi - tietokantoihin. Työelämän edustajan ohjeistamana lähetimme tuolloin myös tutkimuslupahakemuksen ohessa opinnäytetyön rahoitushakemuksen Rikosseuraamuslaitoksen keskushallintoon. Opinnäytetyösuunnitelman esittämisen jälkeen pyysimme haastatteluiden toteuttamiseen luvat yhdyskuntaseuraamustoimistojen johtajilta. Haastateltavilta pyysimme suostumuksen osallistua haastatteluun kirjallisesti. Vuoden lopussa saimme päätöksen rahoituksen onnistumisesta.

Tiedotimme opinnäytetyön aiheesta Länsi-Suomen rikosseuraamusalueen yhdyskuntaseuraamustoimistoihin ja pyysimme heitä mukaan yhteistyöhön. Alustavan suunnitelman mukaisen aineistonkeruun tiiviin aikataulun puitteissa, saimme vastauksia määräaikaan mennessä yhdeltä toimistolta, jossa oli kaksi haastateltavaa. Tarvittavien haastateltavien saamiseksi päädyimme laajentamaan aineistonkeruualuetta kaikkia rikosseuraamusalueita koskevaksi. Olimme yhteydessä myös Rikosseuraamuslaitoksen keskushallintoon tiedottaen myönnetyn opinnäytetyön tutkimuslupaan liittyvistä muutoksista aineistonkeruualueeseen liittyen. Saimme keskushallinnolta puolloin edetä uuden suunnitelman mukaisesti, jonka jälkeen tiedotimme opinnäytetyöstä Etelä-Suomen sekä Itä- ja Pohjois-Suomen rikosseuraamusalueita. Pyysimme toimistoja tiedustelemaan valvontarangaistusasiakkaiden halukkuutta osallistua haastatteluun. Haastatteluiden toteuttamiseen saimme apua kyseisten alueiden yhdyskuntaseuraamustoimistojen henkilöstöltä. Haastatteluiden sopimiset onnistuivat nopealla aikataululla, ja ensimmäiset haastattelut saimme sovittua maaliskuulle ja kuukauden sisällä olimme saaneet kaikki haastattelut toteutettua. Haastatteluiden litteroinnin jälkeen analysoimme aineis-

ton, jonka jälkeen oli johtopäätösten vuoro. Toukokuussa esittelimme opinnäytetyön arvioivassa seminaarissa ja kuun lopussa palautimme työmme lopullisen version arvioitavaksi.

4.2 Opinnäytetyön tavoitteet

Tavoitteenamme oli saada asiakkailta näkökulmia valvontarangaistukseen ja tätä kautta tuottaa tietoa myös yhdyskuntaseuraamustoimiston toiminnasta valvontarangaistuksen täytäntöönpanossa. Alun alkaen tarkoituksena oli keskittyä Länsi-Suomen rikosseuraamusalueen valvontarangaistusasiakkaisiin, mutta koska haastateltavia oli Länsi-Suomen rikosseuraamusalueella vähänläisesti, laajentui alue koskemaan koko maata.

Opinnäytetyössä toteutettujen haastatteluiden myötä saatiin valvontarangaistukseen tuomit-
tujen ääntä kuuluville. Alkuoletuksena oli, että mitä luultavimmin heillä oli erilaisia näkemyksiä siitä, millä tavalla he kokivat rangaistuksen vaikuttavan heidän elämänhallintaansa ja sitä kautta uusintarikollisuuteen. Nämä puheenvuorot mahdollisesti ovat hyödyksi työn kehittämiseksi. Työntekijät ja tahot, jotka tekevät työtä valvontarangaistukseen tuomit-
tujen kanssa, voivat saada työn kautta näkökulmia siihen, millä tavoin seuraamusta voitaisiin mahdollisesti kehittää entistä vaikuttavammaksi ja toimivammaksi sekä uusintarikollisuutta estäväksi. Asiakkaiden haastatteluista saatetaan saada ensiarvoisen tärkeää tietoa ottaen huomioon sen, että Suomen kriminaalipolitiikan tavoitteena on siirtyä yhä avoimempiin seuraamuskäytäntöihin tulevaisuudessa.

4.3 Tutkimuskysymykset

Tutkimuskysymykset ovat:

1. Millaisia näkemyksiä asiakkailla on valvontarangaistuksen toimivuudesta osana rangaistusjärjestelmää?
2. Millä tavalla tuki ja kontrolli näyttäytyvät tuomitulle valvontarangaistuksen suorittamisessa?
3. Millä lähestymistavoilla asiakkaan osallisuutta tuetaan valvontarangaistuksessa asiakkaan kokemana?

4.4 Kohderyhmä

Kohderyhmä muodostui asiakkaista, jotka suorittivat eripituisia tuomioita. Opinnäytetyössä alun perin tarkoituksena oli keskittyä haastattelemaan asiakkaita, joilla olisi vähintään kolmen kuukauden pituinen täytäntöönpano. Rajauksen tarkoituksena oli saada kerättyä kokemuksia tuomituilta, joilla olisi mahdollisimman pitkä täytäntöönpano, jolloin näkemyksiä val-

vontarangaistuksesta oli todennäköisesti ehtinyt kertyä enemmän. Valvontarangaistushaastateltavien vähäisen määrän vuoksi alkuperäinen suunnitelma ei täysin toteutunut. Lyhin täytäntöönpano oli kuukauden pituinen ja pisin vuorostaan kuusi kuukautta. Kuukauden täytäntöönpanosta oli tehty vähennykset, puolen vuoden täytäntöönpanoon ei tullut vähennyksiä rikoksen laadun vuoksi. Puolen vuoden täytäntöönpanossa rikoksena oli siviilipalveluksesta kieltäytyminen. Haastateltavista kolmella oli törkeä rattijuopumus, kahdella rattijuopumuksen lisäksi muita rikoksia, yhdellä kortitta ajoja ja ajoneuvorikkomuksia sekä yhdellä siviilipalveluksesta kieltäytyminen eli totaalikieltäytyminen.

Haastateltavista yhtä lukuun ottamatta kaikilla oli aikaisempia tuomioita taustallaan. Neljällä seitsemästä haastateltavasta oli ehdottomia vankeusrangaistuksia vähintään kaksi ja enintään viisi. Yhdyskuntapalveluja oli puolestaan seitsemästä haastateltavasta viidellä vähintään yksi ja enintään neljä. Yhdellä yksi yhdyskuntapalvelu oli keskeytynyt. Yhdellä haastateltavasta oli ehdollinen tuomio aikaisempina tuomiona. Haastattelimme seitsemää valvontarangaistusasiakasta. Haastateltavista kaikki oli miehiä ja iältään 21-59 -vuotiaita. Otanta muodostui siten, että tiedotimme toimistoja haastatteluista ja pyysimme työntekijöitä ottamaan yhteyttä, mikäli heidän asiakkaansa suostuu osallistumaan haastatteluun.

4.5 Tutkimusmenetelmän valinta

Tutkimusmenetelmänä käytimme teemahaastattelua, koska tällä tavoin saimme tietoa valitsemistamme teemoista ja haastateltavat saivat vapaasti kertoa kokemuksistaan sekä tunteistaan. Teemahaastattelussa tarkoituksena on löytää merkityksellisiä vastauksia tutkimuksen tarkoituksen ja ongelmanasettelun tai tutkimustehtävän mukaisesti (Tuomi & Sarajärvi 2009: 75). Teemahaastattelun mielletään olevan lähempänä strukturoimatonta kuin strukturoitua haastattelua. Yksityiskohtaisten kysymyksien sijaan haastattelu etenee haastattelijan valitsemien keskeisten teemojen pohjalta eikä kysymyksillä ole tarkkaa järjestystä tai muotoa. Näin haastattelusta tulee vapaamuotoisempaa, mutta ei kuitenkaan niin vapaamuotoinen kuten syvähaastattelu. (Hirsjärvi & Hurme 2009: 47-48.) Suunnittelimme teemat ja aihepiirit etukäteen, joista laadimme teemahaastattelurungon. Etukäteen valitut teemat perustuvat tutkimuksen viitekehykseen (Tuomi & Sarajärvi 2009: 75). Haastatteluiden teemoina olivat valvontarangaistus rangaistusmuotona, toimintavälvollisuus, oma suoriutuminen, osallisuus ja kuulluksi tuleminen, valvojan rooli, tukipartion rooli, lähipiirin ja perheen tuki, moniammatillinen yhteistyö ja verkoston tarjoama tuki sekä kehittämis ehdotukset. Teemahaastattelurunko on esitetty työn lopussa (Liite 1).

Teemahaastattelu haastattelumuotona huomioi ihmisten asioille antamat merkitykset sekä heidän tulkinnat asioista ja näiden keskeisyyden haastattelun näkökulmasta sekä sen, että asioiden merkitykset syntyvät vuorovaikutuksessa. Merton, Fiske ja Kendall ovat vuonna 1956

julkaisseet teoksen ”The Focused Interview”, joka käsittelee kohdennettua haastattelua. Kohdennetun haastattelun ominaispiirteinä ovat haastateltavien kokemukset tietystä tilanteesta. Toisena ominaispiirteenä voidaan mainita, että on alustavasti selvitelty tutkittavaan ilmiöön liittyviä rakenteita, prosesseja, kokonaisuuksia sekä sen tärkeitä osia. Tilanne- tai sisällönanalyysin avulla mahdollistuu haastattelurungon kehittäminen. Lisäksi haastattelu on tarkoituksenmukaista suunnata tutkittavien henkilöiden subjektiivisiin, omakohtaisiin kokemuksiin tilanteista, jotka tutkija on ennalta analysoinut. (Hirsjärvi & Hurme 2009: 47-48.) Teemahaastattelun avulla saimme tietoomme asioita, joita emme alun alkaen olleet edes ajatelleet haastattelurunkoa pohtiessamme.

Haastattelutilanteissa olimme molemmat paikalla ja keskustelimme haastattelun jälkeen haastattelutilanteesta ja näkemyksiemme mahdollisista eroista. Kirjasimme ilmitulleet näkemyserot, ajatuksemme ja tuntemuksemme tutkijanpäiväkirjaan. Koimme, että tällä tavoin työn luotettavuus paranee tutkijatriangulaation kautta. Haastatteluiden tallentamisessa käytimme nauhuria.

4.6 Aineiston analyysi

Tutkimusmenetelmällä saimme aikaan laadullista aineistoa, jonka analysoimme teemoittelun ja pelkistämisen kautta. Teemoittelussa korostuu, mitä kustakin teemasta haastateltavat ovat sanoneet. Kyse on aineiston pilkkomisesta ja ryhmittelystä erilaisten aihepiirien mukaisesti. Ajatuksena on löytää aineistosta tiettyä teemaa kuvaavia näkökulmia. (Tuomi & Sarajärvi 2009: 93.) Analysointitapaa tulee miettiä jo tutkimusaineistoa hankittaessa. Laadullisessa tutkimuksessa on vain hyvin vähän standardoituja tekniikoita ja analyysimenetelmiä onkin lähes yhtä monta kuin on tutkijoita (Hirsjärvi & Hurme 2009: 135-136). Laadullisessa tutkimuksessa analyysi alkaa yleensä jo haastattelutilanteessa havaintojen teon kautta. Käytimme tutkijan päiväkirjaa apuna havaintoja tehdessämme.

Haastattelutilanteen jälkeen kirjoitimme aineiston mahdollisimman pian tekstiksi. Käytimme menetelmänä niin sanottua sanasanaista puhtaaksikirjoittamista eli litterointia (Hirsjärvi & Hurme 2009: 222). Litteroimme koko haastatteludialogin. Koodasimme haastateltavat numerolla (1-7) ja kirjaimella (H) litterointitilanteessa. Opinnäytetyössä oli seitsemän haastateltavaa ja litterointiaineistoa tuli yli 100 sivua. Ajallisesti haastattelut kestivät 30 minuutista 1 h 30 minuuttiin. Teemahaastattelua menetelmänä käyttäen aineisto on yleensä runsas.

Miles ja Huberman ovat jakaneet aineistolähtöisen analyysin kolmivaiheiseksi prosessiksi: pelkistäminen, ryhmittely ja teoreettisten käsitteiden luominen (Tuomi & Sarajärvi 2009: 108). Sisällönanalyysissa aineistoon tutustumisen myötä selvitimme keskeiset käsitteet ja haastattelurungon teemojen pohjalta nostimme esiin keskeiset teemat. Tulostimme kaikki litteroinnit,

jotta aineiston pelkistäminen ja teemoittelu helpottui. Teimme jokaista teemaa koskien kortit, joihin siirsimme leikkaamalla tulosteelta ja liimaamalla teemakorttiin jokaisen haastattelutavan kyseiseen teemaan liittyvät vastaukset. Tavoittelimme näin toimiessamme haastattelujen olennaisinta sisältöä. Käytimme läpi litteroidun aineiston havaintojen pelkistämistä. Kuten Alasuutari (2011: 40) kuvaa, havaintojen pelkistämisessä voidaan erottaa kaksi osaa. Ensinnäkin aineistoa tarkastellaan aina vain tietystä näkökulmasta. Usein aineistoa tarkastellessa kiinnitetään huomiota vain siihen, mikä on tutkimuskysymyksien ja teoreettisen viitekehyksen kannalta olennaista. Tällöin saadaan aikaan raakahavaintoja ja näin aineisto pelkistyy hallittavammaksi kokonaisuudeksi. Toiseksi karsitaan havaintomäärää havaintojen yhdistämällä. Raakahavaintoja pyritään yhdistämään yhdeksi tai ainakin harvemmaksi havaintojen joukoksi etsimällä havaintojen yhteinen piirre tai nimittäjä tai muotoilemalla sääntö, joka pätee tältä osin poikkeuksetta koko aineistoon.

Pelkistämistä seuraa ryhmittely, jossa aineistosta koodatut alkuperäisilmaukset käydään tarkasti läpi ja aineistosta etsitään samankaltaisuuksia ja/tai eroavaisuuksia. Samaa asiaa tarkoittavat ryhmitellään yhdistämällä luokaksi ja nimetään kyseisen luokan sisältöä kuvaavalla käsitteellä. Tämän jälkeen analyysia jatketaan yhdistämällä samansisältöisiä alakategorioita toisiinsa ja muodostetaan yläkategorioita. Lopuksi kaikki yläkategoriat yhdistetään kaikkia kuvaavaksi, yhdeksi kategoriaksi. Viimeisessä vaiheessa erotetaan olennainen tieto tutkimuksen näkökulmasta ja muodostetaan teoreettisia käsitteitä. (Tuomi & Sarajärvi 2009: 101, 110). Tutkimustuloksia esittäessämme poistimme sitaateista täytesanoja (esimerkiksi niinku) sekä muokkasimme murre sanoja vähemmän tunnistettavaksi. Kävimme aluksi läpi mitä kukin on aiheesta sanonut, jonka jälkeen keräsimme vastaukset yhteen. Seuraavaksi etsimme aineistosta samanlaisina tai erilaisina esiintyviä ilmiöitä ja piirteitä. Tulkitsimme sitaatteja ja kirjoitimme tulokintamme auki tekstiin ennen sitaattia. Lopuksi teimme vielä teemoittain yhteenvedon sitaateista.

4.7 Eettisyys ja luotettavuus

Tutkimuksen luotettavuus sekä tutkijan eettiset ratkaisut ovat kiinteästi yhteydessä toisiinsa. Luotettavuus perustuu siihen, että tutkija noudattaa hyvää tieteellistä käytäntöä. Tähän sisältyy esimerkiksi rehellisyys, huolellisuus ja tarkkuus tutkimustyössä, tarkoituksenmukaisten ja eettisten tiedonhankinta-, tutkimus- ja arviointimenetelmien soveltaminen, muiden tutkijoiden työn kunnioittaminen omassa tutkimuksessa sekä tutkimustulosten omistajuutta ja aineistojen säilyttämistä koskevien kysymysten määrittely ja kirjaaminen osapuolten hyväksymällä tavalla. (Tuomi & Sarajärvi 2009: 132-133.) Opinnäytetyön ja tutkimushaastatteluna toteutettavan työn kannalta tärkeimpinä eettisinä periaatteina voidaan mainita informointiin perustuva suostumus, luottamuksellisuus ja anonymiteetti sekä opinnäytetyön seuraukset. Muita tarkasteltavia eettisiä kysymyksiä ovat opinnäytetyön teki-

jöiden toiminta, laillisuuskysymykset ja kysymykset koskien mahdollista rahoitusta ja sponso-
rintia. (Hirsjärvi & Hurme 2009: 20.)

Tutkimuseettisiin kysymyksiin joutui kiinnittämään työssä huomiota. Tässä taustalla oli Rikos-
seuraamuslaitoksen asettamat tavoitteet ja asiakasryhmän erityisyys. Rikosseuraamuslaitok-
sen arvoina on ihmisarvon kunnioittaminen ja oikeudenmukaisuus, mikä tarkoittaa tuomittu-
jen kohtelemista inhimillisesti, asiallisesti ja keskenään tasavertaisesti. Tärkeätä on kiinnittää
huomiota haastattelussa ilmenevien asioiden julkituomiseen eli raportointiin tutkimuksessa
niin, ettei haastateltavan anonymiteetti vaarannu. Eettisistä kysymyksistä pohdittiin myös se,
osallistuvatko valvontarangaistusasiakkaat omasta vapaasta tahdostaan tutkimukseen. Kaikki
haastatteluihin osallistuminen tulee olla vapaaehtoista (Mäkinen 2006: 87). Haastateltavien
hankinta toteutui valvojien kautta, jolloin valvoja tiedusteli asiakkaiden halukkuutta osallis-
tua haastatteluun. Tähän liittyen nousi pohdittavaksi, vaikuttaako tällainen asetelma jollain
tapaa suostumukseen ja tätä kautta haastateltavalta saatuihin mielipiteisiin. Valvontaranga-
istusasiakas saattaa kokea olevansa alisteisessa asemassa valvojaansa nähden ja kokea valvojan
esittämän kysymyksen osallistumisesta opinnäytetyöhön liittyvään haastatteluun eräänlaisena
pakkona. Asiakas saattaa osallistua, koska pelkää tilanteensa huononevan valvojaansa tai ran-
gaistuksesta suoriutumiseen nähden.

Kysymysten muotoilun aikana heräsi ajatus siitä, johdattelevatko kysymysten tietyt sanava-
linnat asiakasta vastaamaan tietyllä tavalla. Kysymysten asettelussa joutui kiinnittämään erit-
täin paljon huomiota siihen, mitä sanoja käytti ja miten asioita ilmaisi. Haastattelutilanne ja
oma toiminta herätti myös pohdintoja johtuen siitä, että kumpikin haastattelija oli ensim-
mäistä kertaa kyseisenlaisessa tilanteessa. Objektiivisuuden säilyttäminen tutkijan roolissa ja
sen esiin tuominen voi olla hankalaa. Jokainen tutkija tuo tilanteeseen osan itsestään.

Haastateltavalta on oltava suostumus haastattelun toteuttamiseen ja se tehtiin kirjallisena.
Kaikilta haastateltavilta kerättiin kirjallinen suostumus (Liite 2) osallistua opinnäytetyön
haastatteluun. Heille selvitettiin suostumusta pyydettyä opinnäytetyön tarkoitus ja tavoit-
teet. Haastateltavaa oli myös havainnoitava haastattelujen aikana, ja pidettävä huoli, ettei
provosoi asiakasta tarkoituksella tai tahattomasti. Haastattelu oli lopetettava jos haastatelta-
va ei halunnut haastattelua enää jatkettavan. Haastattelupaikkojen valintaan oli kiinnitettävä
myös huomiota ja pohdittava, onko mielekkäämpää haastatella asiakasta hänelle tutussa ym-
päristössä. Haastattelut toteutettiin asiakkaalle ominaisimmassa paikassa, joko kotona tai
muussa asuinpaikassa.

Tarkasteltaessa laadullisen tutkimuksen luotettavuutta, korostuvat kysymykset totuudesta ja
objektiivisesta tiedosta. Kun käsitellään objektiivisuuden ongelmaa, toisistaan on erotettava
havaintojen luotettavuus ja niiden puolueettomuus. Puolueettomuus näyttäytyy muun muassa

siinä, pyrkiikö tutkija ymmärtämään haastateltavaa vai vaikuttaako tutkijan persoona, asema tai arvot siihen, millaisia tulkintoja ja havaintoja hän tekee. (Tuomi & Sarajärvi 2009: 135-136.) Pyrimme välttämään ennakkokäsitysten rakentamista ennen haastattelutilanteita. Otimme jokaisen haastateltavan vastaan yksilönä. Annoimme haastateltavien kertoa itseä koskevat taustatiedot ilman, että olisimme hankkineet tiedot tietojärjestelmistä. Tällä tavoin vältimme mahdollisten etukäteisoletusten syntymisen. Haastattelutilanteeseen lähtiessä, ajatuksena oli saada kaikki tarvittava tieto haastateltavalta itseltään, jolloin luottamus totuudenmukaisiin vastauksiin oli olemassa. Opinnäytetyön valmistumisen jälkeen aineiston säilyttämiselle ei ollut enää tarvetta, vaan aineisto tuhottiin.

5 Tutkimustulokset

Tässä luvussa käsitellään opinnäytetyön haastatteluaineiston tuloksia. Haastatteluiden teemoina olivat valvontarangaistus rangaistusmuotona, toimintavelvollisuus, oma suoriutuminen, osallisuus ja kuulluksi tuleminen, valvojan rooli, tukipartion rooli, lähipiirin ja perheen tuki, moniammatillinen yhteistyö ja verkoston tarjoama tuki sekä kehittämis ehdotukset. Aluksi käsitellään haastateltavien mielipiteitä valvontarangaistuksesta rangaistusmuotona. Tämän jälkeen tuodaan esille haastateltavien mielipiteitä liittyen valvontarangaistusprosessiin ja eri toimijoiden rooleihin. Tätä seuraa perheen ja lähipiirin rooli täytäntöönpanossa sekä eri verkostojen rooli. Haastateltavien arvio omasta suoriutumisesta sekä näkemys uusimisriskistään tuodaan esille seuraavaksi. Lopuksi on vielä haastateltavien kehittämis ehdotusten vuoro liittyen valvontarangaistukseen.

5.1 Valvontarangaistus osana rangaistusjärjestelmää

Tässä luvussa käsittelemme haastateltavien kokemuksia siitä, miten he suhtautuivat tietoon siitä, että heidät oli tuomittu ehdottoman vankeuden sijasta valvontarangaistukseen, miten heidän elämänsä olisi muuttunut jos he olisivat joutuneet vankilaan ja miten heidän elämänsä olisi muuttunut tuomion alettua. Haastateltavilta kysyttiin myös kokivatko he valvontarangaistuksen rangaistuksena, millaisista rikoksista valvontarangaistukseen tulisi tuomita sekä miten he kokivat nilkkapannan kantamisen.

5.1.1 ”Parempi ku istua kiven sisässä”

Haastateltavista kuusi seitsemästä suhtautui positiivisesti tietoon siitä, että ehdoton tuomio muuttui valvontarangaistukseksi. Haastateltavat vertasivat valvontarangaistusta ehdottomaan vankeusrangaistukseen.

"No kyllähän mä siinä olin helpottunu siitä et kuitenki olin vähän sen ajatuksen kans eläny sit että menisin vankilaan ja tää oli sit todella hyvä vaihtoehto." H1

Haastateltavista yksi suhtautui hieman muita pidättyväisemmin valvontarangaistukseen vaihtoehtona, mutta oli tyytyväinen siihen, ettei tarvinnut mennä vankilaan. Haastattelussa nousi esiin lähinnä se kuinka ahdistavaksi haastateltava koki kotona olemisen.

"Sillee helpotus oli ettei linnaan tarvinnu mennä et saa töissä olla ...mutta ei-hän tää loppupeleissä paskan hääviä hommaa oo. Ahdistavaahan täällä on olla koko ajan." H4

Kyseisen haastateltavan asenne valvontarangaistusta kohtaan saattoi johtua hänen rikoksestaan, joka oli totaali kieltäytyminen, sekä hänen omasta suhtautumisestaan rikoksensa rangaistavuuteen. Osalla haastateltavista oli aikaisempia tuomioita taustalla ehdonalaisesta ehdottomaan vankeuteen. Heitä pyysimme pohtimaan eri rangaistusmuotojen eroja. Valvontarangaistus koettiin vaativampana rangaistuksena kuin yhdyskuntapalvelu jo senkin takia, että yhdyskuntapalvelua suoritettiin vain palvelupaikassa ja vapaa-ajalla ei ollut tiukkaa kontrollia, toisin kuin valvontarangaistuksessa.

"... mut kyl tää niinku raskaampaa on mitä yhdyskuntapalvelu" H2

"No ohan tää paljon, paljon tiukempi kyllä. Se, tai kun on ne kaikki säännöt just että, oikeestaan mitään ei saa tehdä tänä aikana ja yhdyskuntapalveluu oli kuitenki vaan kaks kertaa viikossa sen neljä tuntii kerrallaan ja sit sai ne loppuajat tehdä mitä halusin. Silleen et on tää nyt paljon, paljon niinku semmonen ankarampi, mut niinhän ne vissiin pitää ollakin. Ehkä sitten näistä oppii." H5

Haastateltavat, joilla oli takanaan ennestään ehdotonta vankeutta tai yhdyskuntapalvelua, osasivat verrata valvontarangaistusta muihin rangaistuksiin. Valvontarangaistus jäsenyi heille omien kokemusten kautta. Jos haastateltavalla ei ollut kokemuksia muista rangaistusmuodoista, perustui arvio ja vertaaminen lähinnä oletuksiin siitä, millainen muu rangaistus kuin valvontarangaistus olisi voinut olla. Valvontarangaistus koettiin myös heidän keskuudessaan parempana vaihtoehtona kuin vankila.

5.1.2 “Et kuka sen vuokran sit maksaa”

Haastateltavilta kysyttiin näkemyksiä siitä, mitä heidän mielestään olisi tapahtunut, mikäli he olisivat joutuneet vankilaan valvontarangaistuksen sijasta. Neljä seitsemästä totesi, että mikään ei olisi muuttunut. Heistä kolmella oli ennestään vankilatuomioita taustalla. Kaksi heistä pohti, olisiko menettänyt asuntonsa vankeusrangaistuksen aikana. Yksi heistä toi esille sen, että halusi pysyä perheensä luona.

”No, no ei olis tapahtunu kyl mitää et mä olisin siel ollu sit sen kuukauden ja, ja pääsisin ylihuomenna sit pois sieltä. Pääsisin töihin samaan paikkaan kyllä, siinäkään ei mitään.” H1

”...istuttu tuomio pois ja tultu takas siviiliin.” H7

Kolme haastateltavista koki, että muutokset elämässä olisivat saattaneet olla suuria. Yksi haastateltavista koki, että parisuhde ja asunto olisi saattanut mennä. Yksi oli sitä mieltä, että arki olisi muuttunut todella paljon. Eräs haastateltava pohti, että ihminen muuttuu vankilassa.

”Kyl se varmaan ois muuttanu että tota en tiedä saisinko asuu tässä asunnossa, parisuhteesta en tietäis...” H2

”Niin, ei sitä tiiä. Siellähän sitä ihminen muuttuu... Joilleki käy hyvin ja joilleki huonosti.” H4

Haastateltavista oli havaittavissa, että heidän kohdallaan, jotka olivat olleet aiemmin vankilassa, valvontarangaistus ei välttämättä näyttäytynyt pelotteena. Heille vankilaan meno ei välttämättä näyttäytynyt muuten kuin hetkellisenä ja täydellisenä vapauden menetyksenä, jonka jälkeen siviilielämä jatkui. Heille valvontarangaistus ei enää tarkoittanut niin sanottua punaista korttia ennen vankilaan joutumista. Kuitenkin heilläkin esiintyi puheessaan asioita, joita he pelkäsivät menettävänsä, kuten aikaa perheensä kanssa. Haastateltavista ne, joilla ei ollut kokemuksia vankilassa olostä, kokivat vaikeammaksi sanoa mikä olisi muuttunut heidän elämässään. He joutuivat pohtimaan vastaustaan pitkään, ja vastaus rakentui hyvin pitkälti mielikuvien varaan siitä, millaista vankilassa olisi.

5.1.3 ”Joutuu olemaan täällä sisällä enemmän”

Kysyttäessä haastateltavilta, että miten he olivat kokeneet elämänsä muuttuneen siitä, kun valvontarangaistus alkoi, kaksi seitsemästä haastateltavasta oli sitä mieltä, ettei heidän elä-

mänsä ollut muuttunut merkittäväällä tavalla. Heidän arki koostui pääosin kotona olemisesta, jolloin he eivät kokeneet suurta muutosta arjessansa valvontarangaistuksen aikana. He kuitenkin toivat esimerkkejä, millä tavalla valvontarangaistus oli joltain osin vaikuttanut arkeen.

”No emmä hirveesti mitään eroja nää sillee et olen muutenki aika paljon kotona, no kyl se niinku kyllä tää panta tuo oman mausteen tähän olemiseen et ei se nyt ihan sama kuitenkaa ole.” H2

”No eipä tässä oikein muuta ku kotona oltu vaan lasten kanssa. Aika samaa se nyttekin on, paitsi sitte kun on noita velvotteita niin pitää ne hoitaa. Mut aika samalla lailla.” H5

Kaksi haastateltavista kävi töissä ennen valvontarangaistusta ja saivat jatkaa samassa työssä valvontarangaistuksen alettua. Heidän työssäoloaikansa kuitenkin muuttui siten, että toinen haastateltava mainitsi, ettei ylitöitä ollut mahdollista tehdä rangaistuksen aikana. Toinen haastateltavista puolestaan kertoi, että oli joutunut lyhentämään työaikaansa rangaistukseen sisältyvän toisen toimintavelvoitteen vuoksi.

”No työnteke on kuus tuntia, mä oon joutunu vähän lyhentämään päivää et tota se on menny ihan normaalisti.” H7

Kolme haastateltavista oli sitä mieltä, että elämä muuttui joiltain osin tai täysin. Suurimmaksi haasteeksi oli koettu se, ettei aikaisemmin hankittuja tapoja voinut toteuttaa vaan rangaistus muutti totuttuja rutiineja.

”Ku mä oon vähän sellanen liikkuva luonne että jatkuvasti jossaki oon että en mä paljon kotona viihdy.” H4

”No tää muuttu täysin. Sen nyt tietää ettei mitään päihkeitä voi ottaa ja aika-aulua pitää noudattaa ja sit viikko-ohjelmaa tai mikä on tehty niin sen mukaan pitää elää.” H6

Haastatelluista henkilöistä kaksi viihtyi ennen rangaistusta hyvin paljon kotona. Tällöin heidän elämänsä ei kokenut kovia muutoksia rangaistuksen alettua. Valvontarangaistus oli muuttanut eniten heidän elämäänsä, jotka olivat tottuneet liikkumaan enemmän kotinsa ulkopuolella. Jälkimmäisessä tapauksessa, elämä todennäköisesti oli muuttunut enemmän rangaistuksen myötä. Kokemus siitä, miten elämä oli muuttunut rangaistuksen alkamisen jälkeen, oli siis riippuvainen siitä, millaisista elementeistä valvottavan elämä oli muodostunut ennen rangaistusta.

tusta. Jos valvottavan sosiaaliset kontaktit olivat muodostuneet siten, että hän vietti paljon aikaa kotinsa ulkopuolella, rangaistus koettiin vahvemmin.

5.1.4 ”On tää rangaistus ihan selkeesti”

Kysyttäessä haastateltavilta kokivatko he valvontarangaistuksen rangaistuksena, kuusi seitsemästä vastaajasta kertoi pitävänsä valvontarangaistusta rangaistuksena. Kaksi heistä totesi, että sen jälkeen kun oppi elämään aikataulutuksen mukaan, valvontarangaistusta ei enää koettu niin vahvasti rangaistuksena.

*”No kyllähän se aluks tuntu rangaistukselta mut ei tää nyt enää. Elää vaan kel-
lon mukaan. Ei se sen kummempaa oo. Olla vaan ja odottaa. Onhan se nyt sillai
rangaistus että viikonloput tietysti, ei nää viikot, kyllä tähän on tottunu. Mut
ei tätä nyt kenellekään sillai, ku nyt ruvetaan sanotaan että on tullu tää koti-
rangaistus niin ku kieltäytyy palveluksesta niin ei tähän nyt ehdoin tahdoin
lähtis kuitenkaan. Tai eri asia jos asuu jossain äidin helmoissa niin ehkä sitten
mutta ei tämä yksikseen paskan hääviä hommaa ollenkaan.” H4*

Valvontarangaistukseen asetetut säännöt ja määräykset tekivät valvontarangaistuksen tuntu-
maan rangaistukselta.

*”No kyl tää sen verran noitten sääntöjen puolesta ankara on ja tiukka toi aika-
taulutus ni, kyl se siltä osin ainakin on...” H5*

Yksi haastateltavista koki valvontarangaistuksen lievänä rangaistuksena. Valvontarangaistus koettiin myös viimeisenä varoituksena ja viimeisenä mahdollisuutena näyttää, että pystyy elämään ilman rikoksia.

*”No mä koen tän aika lievänä rangaistuksena et tää on niin helppoo....(--)...mun
mielestäni tää on ihan, ihan hyvä rangaistusmuoto tai vähän niin ku sellanen
viimenen mahdollisuus näyttää et pystyy olemaan ihmisiks...” H1*

Haastatteluiden perusteella selvisi, että tiukat aikataulut sekä sääntöjen ja määräyksien kirjo sai valvontarangaistuksen tuntumaan rangaistukselta. Jos aikataulujen kanssa oppi elämään ja osasi noudattaa sääntöjä ja määräyksiä, rangaistusvaikutelma laski hieman. Myös haastatelta-
van oma ajatus rikoksesta ja sen rangaistavuudesta vaikutti rangaistuksen kokemiseen. Jos omaa rikosta pidettiin pienenä, rangaistus koettiin kovana ja päinvastoin.

5.1.5 ”Kaikki lyhyet saisi siirtää tällaseen valvontaan”

Kysyttäessä haastateltavilta mistä rikoksesta tulisi tuomita valvontarangaistukseen, neljä seitsemästä vastasi suoraan, että rattijuopumuksen rangaistusmuotona tulisi käyttää valvontarangaistusta. Haastateltavista kolmella oli törkeä rattijuopumus, kahdella oli rattijuopumuksen lisäksi jokin lisärikos, yksi oli totaalikieltäytyjä ja yhdellä oli kortitta ajoja sekä muita ajoneuvorikkomuksia. Vastauksissa nousi esiin, että myös pienistä omaisuusrikoksista voisi tuomita valvontarangaistukseen. Sitä vastoin valvontarangaistusta ei tulisi haastateltavien mukaan käyttää väkivalta-, huumausaine- ja seksuaalirikoksiin syyllistyneiden kohdalla.

”Kyllä siellä on lähinnä justiin tuo rattijuopumushomma ehdoton asia ja sitten jotku ehkä pienet näpistyshommat ja tuollaista, mutta ei oikeastaan muuta kyllä. Kattoo noita mitä tuomioita tulee mistäkin, niin kyllä monestakin vois laittaa jotakin muuta kuin ehdonalaista. Se ehdonalainen on vähän sellainen kyseenalainen juttu.” H3

”No esim rattijuopuille, ...ni kyllä se varmaan niille sopii ihan hyvin. Ettei niitä sinne linnaan tarvi lykätä kaikkia. Niille tää varmaan sopiski. En mä sit muista oikeen tiedä et mitään raiskareita tää pidättelee kuitenkaan.” H4

”...Jos on jotain pahempia pahoinpitelyitä tai tommosia nii ei mun mielestä sitten kuulu tämmöseen. Et ne saakin sitte olla vankilassa. Just jotain tommosia, esimerkiksi näitä kortitta ajoja, mitä itellä on ja tommosia.” H5

Kaksi haastateltavista toi esille sen, että rikoksista, joita pystyisi tekemään valvontarangaistuksen aikana, ei tulisi tuomita valvontarangaistukseen. Valvontarangaistuksesta tuotiin esille myös valvottavan liikkumisen kontrollointi ja sitä kautta koettiin, että liikkumisalueen ollessa merkittävästi rajattu, voisi tämä toimia estävänä elementtinä uusintarikollisuuden näkökulmasta.

”... jotain mopedeita varastelee tuolla ni siitä sitten tämmönen vois olla ihan hyvä ettei pääse niin tekemään sit ja siinä sit selviää tämän aikana kun on tässä rangaistuksen alla niin siinä sit selviää pystyykö se kaveri olemaan aloillansa.” H1

”No just sellaisista mitä ei voi esimerkiksi sit valvontarangaistuksen aikana ainakaan niinko tehdä uudestaan...” H2

Suurin osa haastateltavista suoritti valvontarangaistusta rattijuopumuksesta. Tämä saattoi vaikuttaa heidän vastauksiinsa, koska he saattoivat kokea hankalana pohtia valvontarangaistuksen käyttöä muissa rikoksissa. Heille siis valvontarangaistus näyttäytyi selvemmin oman rikoksen kautta. Vastauksiin vaikutti myös haastateltavan oma arvio siitä, mitkä rikokset hän itse koki lievinä ja mitkä vakavina.

5.1.6 ”Kyllä mä ite virheeni tiedän”

Kysyttäessä kuudelta seitsemästä haastateltavalta, kertovatko he nilkkapannasta muille, neljä vastasi, että tilanteen tullen toivat asian ilmi. He eivät kuitenkaan pitäneet tarpeellisena ottaa sitä aktiivisesti esille. Kaksi haastateltavista kertoi nilkkapannasta hyvin harkiten ja vain lähipiiri tiesi tästä.

”No en mä nyt heti ensimmäisenä mee kertomaan että mulla on tällanen mut jos keskustelu nyt ajatuu siihen suuntaan niin kyllä mä nyt sit voin ihan kertoa et.”

H1

Haastateltavien kommenteista kävi ilmi, että rikos ei myöskään ollut mikään ylpeydenaihe. Yksi haastateltavista kertoi, ettei häpeile nilkkapantaansa uimahallissa. Hänen kohdallaan nilkkapanta ei rajoittanut vanhan harrastuksen jatkamista.

”...eihän se mikään ylpeydenaihe oo, mutta niin parempi se on että ne tietää että ne ei ihmettele mitä helvettiä tuo tuossa postilaatikolla käy ja eikä uskalla tulla pitemmälle, niin se nyt on selvä asia. Eikä se mua, siis mä en häpeile sitä kun mä oon ite mokannu sen.” H3

”Joo kyllä täällä kaikki tietää et en mä oo hävenny sitä tai mitään. Et kertonu ihan rehellisesti, kaikki tietää sen. Ja ei mua uimahallissa hävettäny. Joku voi varmaan luulla että se on sykemittari tai joku. Kyllä mä kävin uimassa et ei mua, en mä niin ku noteeraa sitä mitenkää, tai niin ku häpeä niin ku pitäis tehdä. Ja työpaikalla oon kertonu kaikille kans. Kaikki tietää siellä. Et ei siinä oo mitään salattavaa, hävettävää. Ainakaan minulle.” H6

Haastatteluissa tuli esille se, että haastateltavat tiesivät tehneensä virheen, jonka kautta olivat päätyneet valvontarangaistuksen suorittajiksi. Tällöin nilkkapantaa ei ehkä pidetty häpeällisenä, vaan se saatettiin kokea ansaittuna ja näin ollen sitä ei välttämättä peitelty julkisilla paikoilla.

5.2 Näkemyksiä valvontarangaistusprosessista

Kysyttäessä haastateltavilta, mitä näkemyksiä heillä oli valvontarangaistusprosessista kokonaisuudessaan selvitysvaiheesta täytäntöönpanoon, kaikki haastateltavat kokivat epävarmuuden tunteita tuomion lopputuloksesta ja aloittamisajankohdasta. Käsittelyaika koettiin pitkäksi.

”Ku se oli vähän, että sitä ei ilmotettu että koska, mutta niinhän se menee kaikissa noissa rikoksissa sun muissa. Se käsittelyaika on niin pitkä niissä, niin ei niistä tiiä.” H4

”...siinä meni tuollanen viis kuukautta suurin piirtein ennen kun tämä rangaistus tuli toimeenpanoon ni se aika oli aika vaikeaa...mutta sitten kun se tuli tieto siitä että mikä on homman nimi loppujen lopuksi ni se oli kauhea helpotus.” H3

Valvontarangaistusprosessin edetessä ja täytäntöönpanoasiakirjojen tultua yhdyskuntaseuraamustoimistoille, haastateltavista kaikki kokivat, että asiat edistyivät nopeasti. Mikäli täytäntöönpanon aloitus jostain syystä oli viivästynyt, tämä oli johtunut suorittajan sen hetkisestä elämäntilanteesta. Yksi haastateltavista mainitsi, että hänellä oli asunnonhaku kesken, mikä aiheutti valvontarangaistuksen aloittamisen pitkittymisen.

”Se kävi aika, aika sujuvasti loppupeleissä ettei siinä oo mitään. Tuli myönteinen päätös että saa sen nilkkapannan ja sit tuli sopimus minä päivänä tukipartio tulee asentaa sen ja näin poispäin ja sit siinä selvitettiin säännöt ja kaikki muut siinä samalla, kaikki noin.” H6

”Sehän ei liity taas mitenkään tähän näitten hommaan ketkä tän nilkkapantarangaistuksen hoitaa vaan se ihan tota syyttäjien sun muitten sotkuja ku ne sitä pyörittelee siellä. Se on hidasta.” H4

”Tota, mulla oli itellä vähän ongelmia ku mä olin eronnu just, silloin mä asuin kaverin kans. Mulla veny itse asiassa sen takia, itestäni johtuen veny, ja sit mulla oli käräjät vasta. Kesällä mä sain tiedon tästä ja sit mulla oli marraskuussa käräjät. Ei se varmaan olis venyny jos olis ollu kaikki valmiina et tota ihan itestä johtu. Et ihan nopeesti ne onnistu sit.” H7

Viivästyminen tuomioiden täytäntöönpanon suhteen johtui siis haastateltavien mielestä muista tekijöistä kuin Rikosseuraamuslaitoksesta. Rikosseuraamuslaitoksen toimintaa pidettiin nopeana.

5.2.1 ”Et ei tullu mitään yllätyksiä jälkikäteen sitten”

Kysyttäessä haastateltavilta kokemuksia siitä, kokivatko he saaneensa riittävästi tietoa valvontarangaistuksesta soveltuvuusselvitysvaiheessa ja hankkivatko he mahdollisesti tietoa etukäteen, kaikki haastateltavat olivat mielestään saaneet riittävän informaation valvontarangaistuksesta arviointikeskuksen työntekijältä. Kuitenkin joitakin asioita jäi haastateltaville epäselviksi. Valvontarangaistukseen liittyvät säännöt ja määräykset selvitettiin haastateltavien mielestä hyvin.

”Juu, kyl me niistä puhuttiin aika paljon, kuitenkin siinä oli niin paljon kaikkea sellaista mitä piti sitten vielä itte ottaa ku jäi mietityttää. Kyl se aika pitkälti kaikki ne säännöt ja sitte noi mitä siinä voi tehdä ja mitä ei voi tehdä ja noin ni selvitettiin kyl siellä.” H5

Haastattelujen aikana kävi ilmi, että toimeenpanon alkaessa valvojalta saatua tietoa pidettiin myös pääasiassa riittävänä. Haastattelivat kokivat, että tietojen hankinta aktualisoitui siinä vaiheessa kun tieto valvontarangaistuksen mahdollisuudesta tuli ajankohtaisemmaksi. Neljä seitsemästä haastatellusta oli hankkinut tietoa valvontarangaistuksesta internetistä Rikosseuraamuslaitokselta saadun tiedon lisäksi.

”...postissa tuli kirje tästä valvontarangaistushommasta niin sit mä aloin vasta selvittää että en mä aiemmin ollu sillee tienny tästä hommasta, tällanen mahdollisuus.” H4

”...oikeestaan vasta sitte kun se oli alkamassa ni sit mä vähän googlettelin ja tolleen.” H5

Soveltuvuusselvitysvaiheessa annettu tieto valvontarangaistuksesta ei siis välttämättä ollut riittänyt syytetyille. Kun tietoa oli annettu selvitysvaiheessa, sitä ei välttämättä pidetty ajankohtaisena tuomion ja rangaistusmuodon epävarmuuden vuoksi.

5.2.2 ”Sitä eletään ton listan mukaan pelkästään”

Kysyttäessä haastateltavilta heidän sitoutumisestaan toimeenpanosuunnitelman noudattamiseen ja siihen liittyviin mahdollisiin haasteisiin, kuusi seitsemästä vastaajasta koki, että aika-

taulujen noudattaminen oli haasteellista. Yksi vastaajista koki aikataulujen noudattamisen helpoksi. Haasteista puhuttaessa arjen ennakoitavuus koettiin suurimmaksi haasteeksi. Kahdella haastateltavista oli työ, jossa työskentely tapahtui päivän aikana eri paikkakunnilla. Heidän kohdallaan arjen ennakoitavuus oli ehkä vielä haasteellisempaa kuin muilla haastateltavilla. Yksi vastaajista kertoi omakohtaisen ennakoimattoman tilanteen, jolloin oli tapahtunut tieliikenneonnettomuus omalle kohdalle.

”...onhan se tietty välillä ku töitäki miettii, missä on millonki. Kyllähän se aika haastavaa on välillä. Miettii siellä toimistolla yhtäkkiä kaikki missä on ens viikolla. Kyllä siihen tottuu. Pikkuhiljaa alkaa tottua. Ei se sillee enää, alussa oli vähä vaikeeta.” H7

”...Ja sit tota noin ni ajoin sitten ojaan siinä enkä päässy sieltä ojasta sitten omin voimin pois ni piti siihen jäädä sit odottelemaan et työkaveri tulee traktorin kanssa sieltä. Sit siinä alko pikkuhiljaa tulemaan kiirettäki ku oli hirveä ruuhka-aika ja näin ja ois pitäny kymmentä vaille täällä olla ja näin. Et siinä oli ensimmäinen semmonen aika tiukka paikka mut mä kerkesin sit tänne just tasan kymmentä vaille ku nopeasti tultiin. Niin siinä oli semmonen et piti vähä kiirehtiä. Sit piti mennä, hypätä siit suoraan sitten työkaverin kyytiin etten menny omalla autolla ja, niin ku takasi kotiin. Vähä tommosta kiirettä jos sattuu jotain tommosta odottamatonta.” H1

Eräs haastateltava toi esille, että aika-ajoin nilkkapannan olemassaolo ja asetettu toiminta-alue oli saattanut unohtua. Esimerkkinä hän kertoi tilanteen, jolloin tyttöystävä oli soittanut ja pyytänyt auttamaan tavaroiden kantamisessa.

”...Esimerkiks tyttökaveri tuli tänne sitte ja hänellä oli sit paljon tavaraa mukana, monta kassia oli tavaraa mukana ja soitti et tuuksä avaamaan oven niin mä sit sanoin et joo mä voin tulla auttamaan niitten kassien kanssa sinne ja tyttökaveri muisti et joo et sä kyl voi tulla että et sä saa poistua sieltä. Tämmösiä pikkujuttuja.” H1

Haastatelluista kaksi toi esiin kaupassa käyntiin liittyviä ongelmia ja odottamattomia tilanteita, joiden takia aikataulujen noudattaminen oli ollut haasteellista. Tällainen ongelma ja odottamaton tilanne on ollut muun muassa kaupassa poikkeuksellisen pitkä jonotusaika.

”...mä käyn tuossa Cittaris, se on tästä noin 700m tuonne päin ja se aikataulutettiin sitten että se on puolitoista tuntia, nii muuten se meni hyvin mutta yks

ainut kerta oli, oli pikkusen kiire kun jonot oli niin saatanan pitkät että koko ajan piti kattoo kelloo ja sitä että pääseekö, että kerkeääkö takasin.” H3

Yksi haastateltava kertoi ongelmasta, joka liittyi hänen viikkoaikatauluun. Hän joutui odottelamaan asuntonsa ulkopuolella sen aikaa, että aikatauluun määritelty päihdeyksikkökäyntiin varattu aika täyttyi.

”Ni esimerkiksi sellanen ongelma siin on sit ku mä käyn lääkkeel, mä joudun puoltuntii odottaa tos ulkoo tos pihalla tai tuol vähä kauempaa ettei, ettei se ota sitä, tarvii niinku saada ne tunnit täytee.” H2

Aikataulujen noudattaminen koettiin siis elämän ennakoimattomuuden vuoksi haasteelliseksi. Eniten haasteita tuotti ajan arvioiminen sen suhteen, paljonko tiettyihin arjen askareisiin kuten kaupassa käyntiin, menee aikaa. Haastateltavat kokivat, että aikataulut saatiin tarkemmiksi vasta jonkin ajan jälkeen siten, että aikaa pystyttiin varaamaan riittävästi toimintaa kohden.

5.2.3 ”Tämmöstä sen kuuluis ollaki, ei oo mitään liikaa eikä liian vähänkää”

Kysyttäessä toimintavelvoitteiden merkityksestä, viisi seitsemästä haastateltavista koki, että toimintavelvoite ei ollut haitannut täytöntöönpanon aikana. Kaksi seitsemästä suoritti nettiavusteista päihdeohjelmaa, Raineria, yhtenä toimintavelvoitteena työn lisäksi. Toimintavelvoitetta pidettiin tärkeänä asiana, joka toi struktuuria päivään ja se saattoi edesauttaa omien virheiden ja ongelmien käsittelyä. Toimintavelvoitetta olisi joidenkin haastateltujen mielestä voinut olla enemmänkin.

”...se on ehdottomasti niinku kaikista tärkein asia. Eliikkä sulla on se määrätty aika kun sun pitää lähteä. Niin mä oisin ehkä tehny sen (käynyt toimintavelvoitepaikassa) useamminki per viikko,... Niin se kato katkaisee sitä rutiinia että sä oot ja odotat koska sä lähdet vaikka lenkille tai mitä se kello on ja se kun lähtis sinne hommiin ja teit siellä töitä sitten sen ajan kun oli, niin se on oikeestaan se paras homma. Se niinku katkasee kaikki rutiinit koska ei koskaan tieny mitä siellä tehdään ku aamulla lähtee. Nii se on hyvä homma.” H3

”No tuo raineri on siitä ihan sillee hyvä että tulee kelailtua niitä vanhoja hölmöilyitä että vähän muisteltua niitä ja sitten ei välttämättä niin helposti lähe hölmöilemään, tai sillee niin ku tulee mietittyä kaikkia hölmöilyjä et mistä ne on johtunu ja tälle että. Sillee mä oon kokenu hyödyks. Tulee pohdittua paljon asioita omassa päässä.” H7

Yksi haastateltavista oli sitä mieltä, että toimintavelvoite ei ollut tukenut eikä haitannut. Hän mainitsi kuitenkin, että valvontarangaistus vaikeutti työntekoa. Hän myös pohti opiskelujen jatkamista tuomion jälkeen.

“...Ei ne ny ainakaan tukenu varmaan oo ja ei ne kyl sillee oo haitannukkaa... Ni ja tietysti nää (tuomiot) sitten täällä vaikeuttaa vähän sitä työntekoa. Mut sitten kun nää on hoidettu, niin sit ois tarkoitus joko jatkaa opiskeluja tai sit mennä töihin.” H5

Yksi haastateltava toi esille, että toimintavelvoite oli vääränlaista, minkä vuoksi hän ei ollut kokenut sen tukevan häntä täytäntöönpanossa. Yksi haastateltavista puolestaan kertoi, että rangaistuksen päätyttyä hän saa jatkaa toimintavelvoitepaikassaan. Rangaistusmuodosta löytyi haastateltavien mielestä toimintavelvoitteen kautta hyviä puolia.

”...Mulla on niin ku tarkotus, mulla jatkuu työt. Työpomon kaa juteltiin että tää on kolmen kuukauden koejakso tää missä mä nyt oon, et hommat jatkuu nyt sit sen jälkeen. Se on sit hyvä puoli.” H6

Toimintavelvoitetta pidettiin tärkeänä. Toimintavelvoitteen koettiin katkaisevan arjen rutiineja, mikä tuki täytäntöönpanossa suoriutumista. Suoriutumista tuki myös se, että toimintavelvoite koettiin mielekkääksi. Mielekkyyttä lisäsi se, että asiakas sai itse olla osallisena päätettäessä toimintavelvoitteen sisältöä. Tilanne, jossa toimintavelvoite koettiin pakkona tai vähemmän mielekkäänä, vaikeutti toimintavelvoitteesta suoriutumista. Toimintavelvoitepaikasta saattoi saada myös työpaikan tuomion suorittamisen jälkeen, joka paransi tuomitun sijoittumista takaisin yhteiskuntaan.

5.2.4 ”Iha pelkkää hyvää siitä on kyl sanottavana”

Kysyttäessä kuinka haastateltava oli suhtautunut valvojaan ja mitä mieltä hän oli ollut valvojan roolista täytäntöönpanon aikana, kaikki haastateltavat näkivät valvojan myönteisenä tukijana. Yhdellä haastateltavista valvoja oli yrittänyt viivyttää täytäntöönpanon alkua, jotta pahin ruuhkakausi töissä olisi mennyt ohi ja ylitöiden tekeminen olisi mahdollistunut. Vaikka valvoja ei tässä ollut onnistunut, koettiin valvoja avuliaisena ja valvottavan tarpeet huomioon ottavana.

”...siellä sit juurikin käytiin läpi tätä et olisko ylitöissä mahdollista käydä ja et hän (valvoja) oli sit sitä mieltä et se ei välttämättä onnistu koska ne pitää aikatauluttaa ja näin, ja sit yritettii vähä venyttää sitä et, et tota noin ni vähä

pääsis niin ku, tai ni yritettiin mahdollisimman pitkälle venyttää sitä että saisi esimerkiksi nyt tää pahimmat lumisateet pois ennen ku se alkaa mut sit ei sitä pystynyt mitenkään erityisesti venyttämään.” H1

Yksi haastateltavista koki, että pystyi keskustelemaan valvojan kanssa omista asioistaan ja kertoi kokeneensa valvojalta tulleen positiivisen palautteen tärkeäksi. Eräs haastateltavista kertoi, että valvontatapaamisilla keskusteltiin pääasiassa muista asioista kuin valvontarangaistuksen etenemiseen liittyvistä asioista, kuten elokuvista ja musiikista. Näiden aiheiden kautta valvoja otti puheeksi asiakkaan päihteidenkäytön.

”...ainakin on päässy juttelee paljon näistä asioista, niinku purkamaan itteensä sinne päin ja sieltäkin päin kovin tsempataan just ja emmä mitään kielteistä oikein keksi.” H2

”...Puhuttiin elokuvista, musiikista kaikista tälläisistä. Ja toki niillä saatiin, että esimerkiksi elokuvissa oli niin 8 surmanluotia keskustelussa, niin siitä päästi sujuvasti aasinsillan kautta siihen viinan käyttöön.” H3

Sitaatissa korostui valvojan ammattitaito siirtää keskustelu aiheeseen, joka vaikuttaa asiakkaan suoriutumiseen. Kaikki haastateltavista kokivat, että vuorovaikutus valvojan kanssa oli toimivaa. Valvojalta saatiin myös kannustusta tuomion suorittamisen aikana. Valvojaan luotua suhdetta paransi, jos tuomittu koki että valvoja ymmärtää häntä.

”...Elikkä meillä meni sillälaila niinku kemiat yhteen että periaatteessa ku ei ollu mitään sellaista kitkaa mistään asiasta, ni me keskusteltiin läpi kaikki ja viimeisellä kerralla ei sitten ollu mitään keskusteltavaa.” H3

”...meillä on ainaki, meillä on sujunu ihan hyvin että. Mä oon aina saanu hänet langan päästä kiinni tai jos ei muuta niin mä oon jättäny nettiin viestin niin kyllä hän on ottanu yhteyttä.” H6

Haastateltavat kokivat, että suhde valvojaan tuki eniten valvontarangaistuksen käytännön toimivuutta. Haastateltavien puheessa korostui aikataulut ja valvojan rooli aikataulujen teossa. Kehittämideoita valvojien rooliin liittyen ei haastateltavien puheissa noussut esiin.

5.2.5 “Kyl siin joustamisen varaa on mut tarvii olla aika tärkeä asia”

Kaikki haastateltavat kertoivat erittäin toimivaksi yhteistyön valvojan kanssa aikataulujen muuttamisen suhteen yllättävien tilanteiden ilmentyessä. Aikataulujen muuttamista pidettiin

helppona ja monella se järjestyi soittamalla valvojalle. Vaikka kaksi haastateltavista oli matkatöissä, jonka kohdekaupungit selvisivät hyvin lyhyellä varoitusaajalla, koettiin tässäkin tilanteessa aikataulujen muuttaminen helpoksi.

”...että jos käy näin että tulee tuota niin joku tällainen keli ni ei muuta kun puhelinsoitto ja se (valvoja) järkkää siel...” H3

”...Ja sit tosiaan se, se on sillä tavalla helppoa et voi soittaa sinne jos tulee töissäki joku tällane et pitää mennä sit niitten rajojen ulkopuolelle ni siinäkään ei oo sit mitään ongelmaa et seki oikeen hyvin toimii sit. Ne kirjaa sen sinne ylös ja sit mä voin mennä käymään sit jossaki pidemmällä.” H1

Valvontakäynneissä oli myös jonkin verran eroavaisuuksia. Viisi seitsemästä haastatellusta kävi valvontatapaamisissa kahden viikon välein ja kaksi haastateltavista tapasi valvojaansa viikon välein. Tässä syynä oli ilmeisesti se, ettei toisella valvottavalla ollut mitään toimintapaikkaa ja toisen haastateltavan valvoja oli sairauslomalla eikä sijainen voinut tehdä aikataulua kuin viikoksi kerrallaan.

”Mutku mulle ei saatu mitään toimintavelvotepaikkaa ni sen takia mun tarvii käydä siel joka viikko et muutenhan se ois joka toinen viikko.” H2

Haastateltavat olivat kokeneet valvontatapaamiset valvojan kanssa osana rangaistuksen suorittamista. Toinen viikon välein käyvästä haastateltavasta koki, että valvontatapaamisia saisi olla vähemmän. Valvontatapaamiset kestivät puolesta tunnista kahteen tuntiin.

”...ensimmäinen kerta oli se että ku mulla oli niinku tunti laitettu siihen aikaa, puolituntia oli menny, katottiin kelloo ettei tästä tuu mitään, muutettiin koko homma niin että mulla oli vaan seuraava torstai puolituntia sitä. Ja loppujen lopuksi se oli niin että kävin siellä, jotakin lässytettiin ja lähdin pois.” H3

Haastateltujen tuomiot olivat sen verran lyhyitä, ettei heillä ollut montaa tapaamista valvojan kanssa. Yhdellä oli ollut sama valvoja jo aikaisemmin suoritettujen yhdyskuntapalvelujen aikana ja työskentelysuhde oli ollut hänen kanssaan pidempi. Haastateltavien puheesta tuli ilmi, että osa heistä koki valvojan tapaamiset turhana. Valvontatapaamisissa mahdollisesti tehtävät viikkoaikataulujen muutokset kaikki haastateltavat kokivat helpoksi. Tässä oli selkeästi myös valvoja-, toimisto- ja aluekohtaisia eroavaisuuksia. Yksi haastateltavista toi esille sen, että aikataulumuutokseen täytyy olla pätevä syy ja siihen ei riittänyt kaupassa käynti. Eräällä toisella haastateltavalla, joka oli eri alueella suorittamassa valvontarangaistusta, tämä oli kuitenkin mahdollista.

5.2.6 ”Nehän on lepposia kavereita”

Kysyttäessä haastateltavilta ajatuksia tukipartion roolista, vastasi kuusi seitsemästä haastateltavasta, että oman alueen tukipartion kanssa asiat olivat sujuneet hyvin. Haastatteluista nousi esille tukipartion työntekijöiden luonteen piirteitä ja asennetta koskevia asioita, ja yksi haastateltavista tunsikin tukipartion toisen osapuolen jo ennestään. Tukipartion saapumista kotiin ei koettu tunkeilevana tai ahdistavana, eikä heidän toimintaansa kontrolloivana. Haastateltavista viisi kertoi, että tukipartio kannusti ja olivat aidosti läsnä. Tukipartion nähtiin suhtautuvan valvottaviin enemmän tukevasti kuin kontrolloivasti.

”No, ne tulee käymään ja kyselee miten on mennyt, puhalluttaa ja sanoo et hyvä jatka samaan malliin. Kysy tietenkin et onko jotain ongelmia tai kysyttävää tai, tällasta näin. Kyl ne on ihan mukavia, mukavia tyyppejä ollu et kyl niilleki voi sit kertoa jos on jotain murheita ja näin.” H1

”...Alukshan sitä oli varpaillaan että koskahan ne tulee tänne käymään mut ei sitä enää että ne tulee kun tulee. Sitten vaihdetaan kuulumiset ja ne puhalluttaa ja lähtee menee. Ei se mitenkään ahdistaa eikä näin. Kuuluu asiaan.” H4

Yhdellä haastateltavista oli negatiivisia kokemuksia päivystävästä tukipartiosta toiselta alueelta. Hän koki, ettei tämän tukipartion suhtautuminen valvottavaan ollut samanlaista kuin oman alueen tukipartiolla. Tämä voi myös johtua siitä, että oman alueen tukipartio tunsikin valvottavan jo useamman käynnin perusteella kun taas päivystävä tukipartio ja valvottava eivät tunteneet toisiaan.

”...Niin ne siel oli vähän niinku tymeitä ihmisiä. Totta kai ku ei ne niinku tunne eikä oo käynyt usein nii niistä sai sellasen vähän väärän käsityksen ehkä, en tiiä. Voi olla että ne on, jos vähän useammin näkis ni on eriasia mutta niitten suhtautuminen oli aivan erilaista, se oli jännä homma.” H3

Haastateltava perusteli omaa kantaansa seuraavilla mielipiteillä:

”Nämä soitti suoraan mulle puhelimeen, nämä (oman paikkakunnan) porukka. Mutta ne (toisen paikkakunnan tukipartio) soitti aina hälyttimen kautta. Joo he tarkisti vaan että varmasti on niinku kone kunnossa, siis tällästä, se niinku mua otti pikkusen päähän miksei ne voinu soittaa kun niillä on mun numero, puhelimeen niinku muutkin. Koska se (seurantalaite) huutaa niin helvetin lujaa...(--)...Mä ajattelin että mikähän nyt on vikana, ne oli tuos pihassa sitten jo

autossa ja sieltä vaan piti, että ei voinu suvaita soittaa edes ovikelloa, niin sen takia se tuntu niin hölmöltä. Onneksi ne ei käyny kun sen kaksi kertaa.” H3

Yksi haastateltavista koki oman alueensa tukipartion suhtautumisen haastateltavaan enemmän kontrolloivana kuin tukevana. Haastateltavan näkemyksen mukaan tukipartio käyttäytyi liian kontrolloivasti. Haastateltava perusteli tätä kokemusta tukipartion äänensävyllä ja asenteella valvottavaa kohtaan.

”No siis ne vaikuttaa mun, ajattelin itekin että vähän niinku luulee olevansa vissii vielä parempia kuin poliisit. Ne oli kyl silleen niin nirppanokkaa että nyt tähän näytettä ja tolleen. Siitä ei kyllä hyvää kuvaa jääny.” H5

Kyseisen haastateltavan luona tukipartio oli käynyt vasta kerran, jolloin hänelle ei ollut vielä kertynyt enempää kokemusta tukipartion toimintatavoista. Yksi haastateltavista yllättyi siitä, kuinka harvoin tukipartio käy valvottavan luona.

”No sillon alussa mä ajattelin et ne tosiaan käy työpaikallaki, soittaa ja käy sit kesken töitten puhalluttamassa ja et ne kävis sillee jatkuvasti suurin piirtein joka toinen päivä mut tosiaan ne käy huomattavasti vähemmän täällä mitä mä alun perin ajattelin et ei oo kyllä häirinny oikeastaan mun elämäni millään tavalla tän aikana, eikä tuu mitenkää erityisen, tai ei tuu aikasin eikä tuu myöhään et ne tulee sillee et mä varmasti oon hereillääki. Se on kyl tosi hyvin se osa menny.” H1

”...Ne ei paljon ilmoittele millon ne tulee, näinhän se pitää vissiin kuulemma mennäkin. Eikä mulla oo siitä mitään, ihan selvät sävelet, tiedän et ei sitä viinaa siellä vankilassakaan saa juoda et eikä täälläkään.” H6

Haastateltavat toivat esille, että he olivat tukipartion kanssa enemmän tekemisissä kuin valvojan kanssa täytäntöönpanon aikana. Tukipartion roolista nousi esiin se, ettei tukipartion käyntejä oltu koettu häiritseväksi.

”No valvojan kanssa me ollaan sit vielä vähemmän tekemisissä...” H1

Tukipartioiden roolia ajatellen haastateltavat kokivat osana rangaistusta sen, että tukipartio tuli ilmoittamatta yllättäen kotiin ja hoiti mahdolliset näytteiden otot. Verrattuna valvojan rooliin, haastateltavat jäsensivät tukipartion roolin lähemmäksi kontrollointia kuin tukemista. Tämä tuli haastatteluissa esiin sitä kautta, että haastateltavat kokivat valvojan hoitavan enemmän heidän asioitaan ja tukipartio puolestaan teki tarkastuskäyntejä, jotka sisältävät jo

oletusarvoisesti kontrollin elementtejä. Kontrollointiin sisältyi myös tukevia toimia valvottavaa kohtaan kuten kiinnostuneisuutta täytäntöönpanon sujumiseen liittyen. Tässäkin oli tuki-partiokohtaisia eroja kuten edellä tuli ilmi.

5.2.7 ”Sain aika pitkälle päättää että mitä mä teen sinä aikana”

Kysyttäessä haastateltavilta omaa osallistumismahdollisuuttaan ja tunnetta kuulluksi tulemisesta, kuusi seitsemästä koki, että oli tullut kuulluksi ja oli osallistunut omien asioidensa järjestämiseen valvontarangaistuksen osalta sekä sai tuoda omia toivomuksia esiin. Yksi haastateltavista koki, ettei pystynyt vaikuttamaan omiin asioihinsa. Hänellä ei ollut myöskään motivaatiota yrittää vaikuttaa. Sama haastateltava toi kuitenkin esiin sen, kuinka hän koki pystyneensä vaikuttamaan omiin aikatauluihinsa ja niiden muuttamiseen.

”Eihän tässä sen kummemmin oo pystynyt vaikuttamaan, enkä oo sillee yrittänykään. Kuhan sais tän nyt tehtyä niin se on siinä. Eihän tässä nyt sen kummemmin pystynyt vaikuttaa, omasta mielestä ainakaan. Ottanu sen mitä on sanottu ja menee sen mukaan....Ja sitten se on helppoa jos tulee jotain ylimäärästä tai semmosta niin ilmottaa valvojalle ja se merkataan listaan vaan ja sillä siisti.” H4

”... sain kaikki kaupat valita ja millon mä haluun mennä ulos ja millon kauppaan ja millon kirjastoon ja ynnämuuta. Kyl mä aika niinku omat kädet sain laittaa siihen peliin.” H2

Yksi haastateltavista nosti esiin mahdollisuuden jatkaa harrastuksia valvontarangaistuksen aikana.

”Kyllähän siihen pystyy, pystyy vaikuttamaan tosi hyvin et. Mulla nyt ei oo mitään sellasta vakituista harrastusta ni siihen ei sit tarvinnu tehdä mitään aikataulua. Et olis onnistunu jos olis ollu joku sellanen vakituinen harrastus niin sekin olis ollu mahdollista ja uimassa käymiset ja tällaset on ihan mahdollisia. Mutta mutta, mulle ei sit siihen ollu tarvetta.” H1

Asiakkaan oma kokemus kuulluksi tulemisesta ja osallisuudesta ei välttämättä näyttäytynyt asiakkaalle selkeänä. Hän ei välttämättä ymmärtänyt omia vaikuttamismahdollisuuksiaan ja saattoi kokea valvontarangaistuksen säännöt ja määräykset niin velvoittavina, että koki turhaksi tuoda omaa ääntään kuuluviin. Jos asiakas koki tulevansa kuulluksi ja osallistetuksi, rangaistuksen suorittaminen koettiin mielekkäämpänä.

5.3 Perhe ja lähipiiri

Kysyttäessä perheen ja lähipiirin merkityksestä valvontarangaistuksesta suoriutumisen tukena, kolme seitsemästä mainitsi vanhemmat. Kahden haastateltavan vanhemmat olivat tietoisia rikoksesta, mutta vanhemmat eivät haastateltavan mukaan välimatkan vuoksi olleet tukemassa häntä. Kolmas haastateltavista asui vanhempiansa kanssa ja koki vanhempansa merkittävinä tukijoina. Hänen kohdalla valvontarangaistus mahdollisti elämän jatkumisen tavalla, mitä se oli ollut ennen rangaistusta, sekä sosiaalisten suhteiden ylläpitämisen.

”...Mä oon nyt täs asunu jo monta vuotta tuolla yläkerrassa ja ne (vanhemmat) asuu tässä alakerrassa. Et kai se on niinku molemminpuolista. Mä yritän auttaa niitä tuolla pihalla ja ne auttaa mua täällä sisällä.” H3

Viisi haastateltavista toi esille olevansa parisuhteessa, minkä he kokivat tukevan valvontarangaistuksesta suoriutumista. Yksi näistä mainitsi suoriutumista tukevana myös lapset. Osalla haastateltavista korostui lähipiirin merkitys myös kysyttäessä uusintarikollisuuden ehkäisystä.

Eräs haastateltavista kertoi kavereiden olevan hänen lähipiiriään. Haastateltava koki, että kaverit olivat tukeneet häntä valvontarangaistuksesta suoriutumisessa pidättäytymällä yhteydenpidosta häneen. Yksi haastateltavista koki työkavereiden olevan itselleen tärkeä tuki täytäntöönpanon aikana.

”...Ja nyt ku kaverit on huomannu ja tietää että mulla on panta että en mä saa ryyppätä tai mitään niin kyllä puhelut on loppunu siihen ettei oo soiteltu tai houkuteltu. Tää on menny niillekin jakeluun.” H6

”...Sitä että v**** mä oon täällä omissa oloissani vaan jatkuvasti. Sillai sentään tyttöystävä käy täällä niin se on helpotus. Ja töissä saa käydä, työkavereita näkee. Ettei ihan mykkäkouluna täällä oo kokoajan.” H4

Eräs haastateltavista koki, ettei tarvitse mitään erityistä tukea, koska piti rangaistusta vaivattomana. Yksi puolestaan kertoi, ettei tarvinnut tukea, koska koki selviävänsä rangaistuksesta yksin. Tämä saattaa olla osoitus vastuunotosta sekä kyvystä vastata tekojensa seurauksista.

”...Mut ei siinä mitään ja tosiaan ku tää ei mun mielestä oo mikään hirveän paha rangaistus koska tää on todella helppo suorittaa ni en mä sillee mitenkää erityisesti mitään tukea täs oo tarvinnukaan.” H1

"No en mä oo tarvinnu mitään tukea niin ku perheeltä. En mä oo saanu mitään tukea, en mä oo sitä kyllä tarvinnukaan. Että selviää ihan ite omista sotkuista." H7

Haastatteluista selvisi, että sillä miten tuomittu koki valvontarangaistuksen, oli merkitystä lähipiiristä tulevan tuen tarpeeseen. Tukea tarvittiin enemmän jos rangaistus otettiin raskaasti ja vähemmän, mikäli rangaistusta ei pidetty kovana. Myös sitä, ettei vanha kaveripiiri ota yhteyttä, pidettiin lähipiiriltä tulevana tukena.

Seitsemästä haastateltavasta viiden asuinkumppaneita oli kuultu selvitysvaiheessa. Kahdella haastateltavista ei ollut asuinkumppaneita. Kolmella haastatelluista oli kuultavana tyttöystävä, yhdellä vanhemmat ja yhdellä kämppäkaveri. Kuultavilta kysyttiin suostumus valvontarangaistuksen suorittamiseen asunnossa ilman haastateltavan läsnäoloa. Kolme haastateltavaa asui kuultavana olleen asuinkumppaninsa kanssa valvontarangaistuksen alettua. Kolme haastateltavaa koki, että asuinkumppani sai tarpeeksi tietoa valvontarangaistuksen suorittamisesta.

"Kyllä heille oli joo ne pojat (tukipartio) täällä varmaan silloin kun ne kävi tutustumassa paikkoihin niin ne toimitti kaikille että mikä on niinku systeemin nimi ja kuinka se tulee toimimaan." H3

"No, kyllähän sitä tietoo olis varmaan enemmänkin voinut olla." H2

Haastateltavien asuinkumppanit huomioitiin selvitysvaiheessa. Kaikilta kysyttiin suostumus valvontarangaistuksen suorittamiseen asunnossa. Pääasiassa koettiin, että tietoa annettiin riittävästi asuinkumppaneille.

5.4 Moniammatillinen yhteistyö ja verkoston tarjoama tuki

Kysyttäessä haastateltavien kokemuksia moniammatillisesta yhteistyöstä, haastateltavien vastauksista kävi ilmi, että tämä ei näyttäydä heille kovin selvästi. Verkoston tarjoamalla tuella tarkoitetaan Rikosseuraamuslaitoksen tarjoamia tukipalveluita kuten erilaisia toimintaohjelmia. Lisäksi tällä tarkoitetaan kunnallisen ja kolmannen sektorin tarjoamia tukipalveluita.

Kolmella seitsemästä oli Rikosseuraamuslaitoksen tarjoamia tai työntekijän suosittelemia tukipalveluja. Yksi haastateltavista oli käynyt aikaisemman tuomion yhteydessä toimintaohjelmaa yhdyskuntaseuraamustoimistolla, mutta ohjelma keskeytettiin. Ohjelman jatkamista oli suunniteltu seuraavan valvontarangaistustuomion ajalle. Uusi

valvontarangaistus alkoi heti seuraavan rangaistuksen päättymisen jälkeen. Toinen haastateltava kävi A-klinikalla, mitä Rikosseuraamuslaitoksen työntekijä oli hänelle suositellut. Lisäksi hän suoritti nettiavusteista päihdeohjelmaa, jota myös kolmas haastateltavista suoritti.

”Siis ollaan me tätä ootas nyt, mikä tää, tää retkahduksen viis vaihetta, vai mikä, mä en muista sen nimee, mut siis ollaan sitä kyl siis tehty mut se keskeytettiin nyt mut se pitäis alottaa sit taas uudestaan ku mul alkaa se toinen tuomio.” H2

”Ei, se tuli niin ku ihan tän risen kautta kans et olis ihan suotavaa et tulis käymään tai kävisin siellä (A-klinikka) kerran viikossa. Enkä mä oo kokenu sitä huonoks, vaitiolovelvollisuus niilläki on et saa puhua ihan mitä haluaa.” H6

Neljä haastateltavaa ei kokenut tarvitsevana mitään tukipalveluita. Yhdelle heistä oli ehdotettu jotain päihdeohjelmaa. Hän oli myös aloittanut edellisen tuomion aikana liikenneturvaohjelman, jossa oli käsitelty autolla ajamista alkoholin vaikutuksen alaisena. Hän ei pitänyt tarpeellisena osallistua tämän tuomion aikana mihinkään päihdeohjelmaan.

”En käy mut kyllähän mulle sellastaki ollaan ehdotettu et olis tai annettu tällasia vaihtoehtoja et jos haluaisin käydä mut mä sit en oo niihin menny, ja kyllähän mä sillon, no se oli aikasempi rattijuopumus niin kävin sillon sellasen liikenneturva-ohjelman mikä oli sitten kymmenen tuntia joka laskettiin siihen yhdyskuntapalveluun ni sillon kävin sellasen, et se oli kyllä vähä sellanen AA-kerho tyyppine mut siinä käsiteltiin enemmänki sitä autolla ajelua mutta sellasen oon käyny. Olis ollu mahdollista tämänki aikana käydä jossaki tän tyyppises mut, mutta en, en menny sellaseen sit.” H1

Haastateltavista neljä koki, että olisivat saaneet apua valvojilta asioidensa ja toimintaohjelmien järjestämiseen liittyen. Heistä yksi oli järjestänyt itse päihdeyksikössä käynnit ja yksi koki, että hän olisi saanut itse luotua asiakkuuden A-klinikalle mikäli olisi kokenut sitä tarvitsevana.

”Joo kyllähän siitä oli sillon puhuttaki et, et näillä valvontatapaamisilla voidaan esimerkiksi käsitellä just jotain jos on tarvetta velkaneuvonnalle ja tällasille, et sitä apua olis kyl saanu sieltä.” H1

”Joo siis se on ihan, mä oon nyt ollu nelisen vuotta siinä korvaushoidossa.
Haastattelija: *Niin et sillä on jatkuvuutta?*

Kyllä. Ei mitkään noi asiat vaikuta siihen et mä oon ihan itte sen” H2

Yksi haastateltavista aloitti A-klinikalla käynnit samaan aikaan valvontarangaistuksen alkamisen kanssa. Hän hankki kontaktin A-klinikalle itse.

”Ei ku, mä sen tota ajattelinkin että mä sen alotan just tohon samaan sen takii ku tammikuussa sais ajokortin takaisin ni se pitäis hoitaa sitä ennen. Aattelin että se tulis tässä samassa sit hyvin. Kun se on itellä vähän viivästynyt, mä oon aina ajatellu silleen et mä ens kuussa ilmottaudun, ens kuussa ilmottaudun. Niin nyt se oli sit silleen et oli hyvä laittaa tohon noin, niin tulee sit hoidettua sekin.” H5

Kolmella seitsemästä haastateltavasta päihdepalvelut sisältyivät toimintavelvoitteeseen. Yhdellä toimintavelvoite koostui pelkästään päihdepalveluista ja valvojan tapaamisista. Kahden haastateltavan kohdalla toimintavelvoitteeseen sisältyi myös toimintavelvoitteelle asetettu minimi tuntimäärä työtä. Haastateltavista kaksi ei tiennyt jatkuuko tukipalvelut valvontarangaistuksen päättymisen jälkeen. Toinen heistä toi esiin sen, ettei ole käyttänyt alkoholia hetkeen ja siksi tukipalvelu saattaisi kestää lyhyemmän ajan kuin oli aluksi ollut pu-
hetta. Yksi heistä vastasi, ettei valvontarangaistuksen päättymisen vaikuta tukipalveluiden jatkuvuuteen.

”Haastattelija: Ja sulla sit varmaan tulee jatkuukin se, tosiaan sinne, onks se tammikuulle asti sitten?”

”Öö, en oo varma, onks se. Ku sekin on joko kolme kuukautta tai sitten kuus kuukautta ni ei oo vielä sanonu et kauan se kestää nyt ku emmä oo ton alkoholin kanssa ollenkaan ollu tekemisissä...” H5

Haastatteluista selvisi, että valvoja on harvoin se, joka järjestää valvottavalle yhteyden esimerkiksi A-klinikalle. Tuomitut toimivat tässä siis hyvin oma-aloitteisesti. Moniammatillisuus näyttäytyy haastateltaville hyvin yksioikoisena, eikä esimerkiksi valvojan ja tukipartion välinen yhteistyö tule näkyväksi valvottavalle.

5.5 Valvontarangaistuksesta hyötyminen

Kysyttäessä haastateltavilta näkemyksiä siitä, olivatko he mahdollisesti oppineet jotain tuomion aikana, kuusi seitsemästä vastasi, että valvontarangaistus oli opettanut heille jotain. Neljän haastateltavan osalta nämä liittyivät ajankäyttöön. Yksi mainitsi olevansa nykyisin enemmän kotona, vaikka hänen kohdalla valvontarangaistus oli jo päättynyt ja koki, että

oman ajankäytön hallinta on parantunut. Eräs haastateltava havaitsi että ei koe rikollisessa elämässä olevan enää mitään järkeä ja ettei alkoholin käyttö sovi hänelle.

”Oon oppinu kelloo kattomaan. Tos kaupassa kun oli hirvee tota, kauhee ruuhka tuolla ja kaikkee piti katella, nii siellä sitten tuli vaan mieleen et kaikkee siinä meni aikaa ja aikaa sit just tossa kun lähettiin kaupasta pois niin siinä tajusin silleen et hei hemmetti, paljonkohan se kello on, ettei oo menny yli. Muttei onneks ollu.” H5

”No oon mä sen oppinu et ei tuo rikollisen elämä, mäki oon todellaki kolkytsheksän, samoista asioista aina ollut et ei täs enää mitään järkee et kyl se on vaan uskottava et ei tuo viina ja alkoholi vaan sovi mulle niin ku ollenkaa. Eitten mä mitään rikosta selvin päin oo tehny.” H6

Yksi haastateltavista havahtui tuomion aikana pohtimaan omaa vastuunottoaan arjen askareista.

”No kyllä mä nyt tietysti siinä mielessä oon hyötynyt että mä en oo ollu menos jatkuvasti johonkin päin. Ja on pikkuisen tajunnut sitä kuinka paljon esimerkiksi täällä kotona muori ja vaari joutuu tekemään kaiken näköistä jos mä en oo paikalla. Niin ne on sellasia asioita että ei ehkä oo sillälaila tajunnu kun on ollu ilman sitä rengasta niin on saanu pyöriä tuolla edestakasin ja tulla kotia sillon kun huvittaa ja eikä oo sillälaila kiinnittäny huomiota siihen että ne onkin täällä tehny kaikenlaista mitkä olis niinku voinu ite tehdä.” H3

Eräs haastateltava mainitsi oppineensa pitkäjänteisyyttä ja tietokoneohjelmien käyttöä. Lisäksi hän oli valvontarangaistuksen myötä tottunut päästämään entuudestaan tuntemattomia ihmisiä kotiinsa. Haastateltavien vastauksissa näkyi valvontarangaistuksen merkitys. Valvontarangaistuksen kautta, osa haastateltavista oli oppinut joitain asioita arjestaan. Valvontarangaistus oli parantanut oman ajankäytön hallintaa sekä kasvattanut vastuunottoa omista teoista. Nämä asiat saattavat säilyä osalla haastateltavista myönteisessä mielessä tuomion jälkeenkin.

5.6 Uusintarikollisuus

Kuusi seitsemästä haastateltavasta vastasi kysymykseen, mitkä asiat tukevat tai haittaavat pyrkimyksessä olla uusimatta rikosta. Yhdeltä asiaa ei edes kysytty, koska hän oli totaali-kieläytyjä ja näin ollen kyseisen rikoksen uusiminen ei ole mahdollista. Kaikki kuusi haastateltavaa toivat esille asioita, jotka tukevat pyrkimyksessä olla uusimatta. Nämä liittyivät nykyiseen elämäntilanteeseen, omaan haluun muuttua, kokemukseen rangaistuksesta sekä tukimuotoi-

hin, esimerkiksi korvaushoitoon. Elämäntilanteessa kahta tuki tyttöystävä ja toisella heistä myös lapset. Kaksi haastateltavista koki, että he olivat niin sanotusti käyttäneet viimeisen kortin ja vankilaan meno ei ajatuksena houkutellut. Eräs pohti työpaikan menetystä lisäseurauksena, mikäli syyllistyy vielä rikoksiin. Haastateltavien vastauksissa nousi esiin että aikaa perheen kanssa ei haluta menettää. Vastuunoton herääminen ja askel normaaliin arkeen voi tapahtua useamman eri tuomion kautta, kuten kahdella haastateltavalla oli käynyt.

"No nythän tässä on sellanen et jos mä nyt uusisin sen niin se olis sata prosent-tisen varmasti sit vankila ja sit varmaan työpaikallaki alettais jo miettimään et ehkä, ehkä on parempi ettet oo täällä töissä enää. Ja siinä on sellasia asioi-ta minkä takia mä en niin ku missään nimessä voi, ja sit nykyään mulla on toi tyttöystävä tuolla ni seki sitte vaikuttaa asiaan kyllä aika paljon et, et tota noin ni hänki siitä sit varmaan lähtis jos mä vielä uusisin." H1

"No se, että mä haluun olla mahdollisimman paljon näitten lasten ja tyttöystä-vän kanssa, emmä kyl sinne vankilaan ihan mielellään niinku haluis lähtee. Et se kyl motivoi aika hyvin pysymään niist." H5

Yksi koki, että hänen täytyy muuttaa omaa ajatusmaailmaansa ja tapoja toimia estääkseen uusintarikollisuuden omalla kohdallaan. Oman motivaation heräämistä rikoksettomaan elä-mäntapaan pidettiin erityisen tärkeänä.

"No mä oon ajatellu että kyllä se pitää niin ku itestä lähtee, ku ei mulla oo oi-keastaan sellasia kavereita kaikki kaverit on melkeen niin ku alkoholisteja. Ei mulla oo niin ku sellasta selvää kaveria oikeastaan ollenkaa. Et ne on niin vä-hissä. Kaikki on enemmän tai vähemmän juoppoja. Se on itestä, omasta selkä-rangasta lähdettävä. Tajuttava se. Ei niihin puheluihin tarvi vastata ku ne siel-tä soittelee tai näkee." H6

Eräs haastateltava pohti, ettei aio uusia, koska koki rangaistuksen rajoittavan liikkumismah-dollisuuksiaan liiaksi. Hän myös koki valvontarangaistuksen henkisesti raskaaksi.

"Justiin tämä rangaistus. Siis mä en oo tottunut siihen että kovin paljon vahdi-taan. Ja se on niinku näin se kahlminen, en mää tarkota vaan sitä pantaa vaan se, että mulla on sellainen luonne että jos mä haluan lähtee johonkin niin mä haluan lähtee johonkin...(--)...Sanotaan nyt näin että se pantahan ei paina pal-jon mitään, mutta se ensimmäinen kuukausi oli sellanen että se kumminkin oli kymmenen kiloa raskaampi tämä toinen jalka kuin toinen jalka. Henkisesti siis. Mutta sitten kun siihen tottuu niin ei sitä enää huomannukaan. Sitten kun se

otettiin pois niin se oli justiin sama juttu että sitte aamulla ajatteli että jaa se on taas tuolla tuo mutta kumminkaan ei sitten ollutkaan.” H3

Yksi haastateltavista näki pakollisena korvaushoidon läpikäymisen, jotta ei syyllistyisi enää rikoksiin. Lisäksi hän mainitsi vanhan kaveripiirin, mikä osaltaan haittasi pyrkimyksissä olla uusimatta.

”No, korvaushoito on semmonen mikä tukee ainakin sitä et...(--)...Ja minkä nään tällä hetkellä pakolliseksi melkeen et...(--)...Tietenkin niinku vanhat kaverit haittaa et niist nyt tai olenkin pysynyt niinku kaukana koko tän tuomion ajan.” H2

Ainoastaan yksi haastateltavista koki muutosmotivaation syntyneen valvontarangaistuksen kautta. Muiden kohdalla muutoshalu syntyi joistain muista tekijöistä. Näitä tekijöitä olivat oma halu muuttua ja kyllästyminen nykyiseen elämäntapaan. Esiin nousi myös se, että seuraavana rangaistusmuotona saattoi olla ehdoton vankeus ja se, että rikoksen teolla olisi mahdollisesti sosiaalisia seurauksia työn, asunnon ja perheen menetyksen kautta. Keskeisimpinä muutoshalun synnyttäneinä tekijöinä voidaan nähdä oma motivaatio muutokseen. Valvontarangaistuksen ytimenä voidaan nähdä uusien elämäntapojen haltuunotto valvontarangaistuksen mukanaan tuoman elämän säännöllisyyden kautta. Rangaistusmuoto pyrkii tukemaan koko rangaistuksen ajan tuomitun arjen hallintaa.

5.7 Kehittämisehdotuksia

Haastateltavista yksi seitsemästä mainitsi kehittämisehdotuksena laitteiden toimivuuden parantamisen. Haastateltava toi esille laitteiden toimintahäiriöt ja virheelliset hälytykset.

“...ainut ongelma mitä on ollu ni just esimerkiks viime yönä tää laite on neljä kaksikymmentä hälyttäny et mä olisin kymmenen minuuttia ollu pois asunnosta ja sit aikasemminki yhtenä yönä hälytti kaks kertaa et mä olisin minuutiks poistunu ja sit yhtenä yönä hälytti taas kans et mä olisin minuutiks poistunu täältä et vähä jotain pientä häikkää näissä laitteissa kyllä on.” H1

Eräs haastateltava puolestaan kaipasi parannusta valvontarangaistuksen toiminta-alueen määrittämiseen siten, että laitteisiin saataisiin lisää tarkkuutta alueen arvioinnin suhteen ja toinen toiminta-alueen suhteen siten, että alueelta siirtymiseen asetettaisiin viive, joka mahdollistaisi roskien viennin ilman sen aikatauluttamista. Haastateltava myös piti ongelmallisena tilannetta, jossa hän ei voinut palata asuntoonsa unohdettuaan avaimet sisälle. Hän kertoi, että tämä olisi aiheuttanut hälytyksen. Myös eräs toinen haastateltavista

kertoi, että joutuu odottelemaan toimintavelvoitepaikassaan siihen saakka kun aikatauluun oli merkitty vaikka työt päättyisivätkin aiemmin.

”Ainut ehkä ku mä kävelin yks päivä ton talon ohi, se ottaa vähän liian kaukaa tuo hälytin ku mä kävin kaupassa. Se soitti sieltä valvonnasta että sä kävit kotona äsken. Mä sanoin että en oo käyny et kävin postilaatikolla. Se on ainut juttu mikä on käyny. Et vähän lähemmäks ehkä noi hälytykset ettei tuosta tieltä ota.” H7

”...joskus käy niin et päästään vähän aikaisemmin töistä niin mä en sitten pääse koska mulla on tietty kellonaika jolloin mun pitää olla täällä kotona, mä joudun sit vähän aikaa työpaikalla vielä odottelemaan kun muut lähtee mut eipä se muuten sit.” H1

Kaksi haastateltavista nosti esille valvontarangaistuksesta tiedottamisen kehittämisehdotuksena. Toinen heistä mainitsi, että kuntien kanssa tulisi tehdä enemmän yhteistyötä, jotta valvontarangaistusta suorittaville saataisiin enemmän toimintavelvoitepaikkoja. Hänellä oli oma-kohtainen kokemus toimintavelvoitepaikan menettämisestä valvontarangaistuksen tultua ilmi toimintavelvoitepaikalle. Kyseinen paikka oli ollut hänen palvelupaikkansa yhdyskuntapalvelussa ja hän olisi halunnut jatkaa samassa paikassa valvontarangaistuksen alettua.

”...ja sit kuntien kanssa ois sit niinku tai niit vois opastaa enemmän et sais just näitä toimintavelvoitepaikkoi hommattuu et mullakin kaatu se siihen et ku ne sai tietää et tää on pantarangaistus, nii mulla kaatu siihen se juttu sitte. Ni must tuntuu et niil ei oo tota selitetty tätä asiaa kunnolla.” H2

Toinen haastateltavista oli sitä mieltä, että valvontarangaistuksen käyttöalaa tulisi laajentaa ja valvontarangaistuksesta puhua. Haastateltavan mielestä valvontarangaistusta pidetään julkisuudessa liian helppona rangaistusmuotona.

”...rangaistushommaa pitäis niinku laajentaa ja siitä pitäis puhua. Eliikkä tiedettäis mikä se on...että ku siitä tehtäisi tosiveevee homma...Ni näkis mitä se on. Koska ei se oo loppujen lopuksi niin helppo homma kuin sitä kuvitellaan. Koska siitä ei tiedetä mitään, sitä luullaan että se on aivan simppele homma kun on panta jalassa ja sillä siisti.” H3

Yksi haastateltavista ei osannut mainita yhtään kehittämisehdotusta, mikä saattoi johtua siitä, että täytäntöönpanoa oli vasta niin vähän takana. Kysyttäessä valvontalaitteiden toimivuudesta, haastateltava mainitsi kuitenkin sekaannuksen aikataulujen suhteen.

”...yhen kerran soi toi puhelin noitten aikataulujen takii, niin sielt soitti, kun mä tulin kotiin, ja kysy pitääks olla tähän aikaan kotona. Mä olin et ainakin aikataulun mukaan. Sit ne oli et selvä, täällä näky vähän toinen tieto. Sano vaan, että jos aikataulussa niin näkyy niin oot sit toiminu oikein.” H5

Eräs haastateltavista mainitsi, että työnsä kausiluonteisuuden vuoksi ylityötä tulisi tehdä, mutta valvontarangaistuksen aikana tämä ei onnistunut.

”...Ja sit noi ylityöt tähän vuodenaikaan just niin ni ne on semmosia et niihin ei pääse, se on ollu sit vähän sellanen, sellanen haitallinen et siinä menee rahaa sivuun. Ja muutenki firmassa on aika vähä työntekijöitä, olis tarvetta työntekijöille juurikin tällaseen vuodenaikaan.” H1

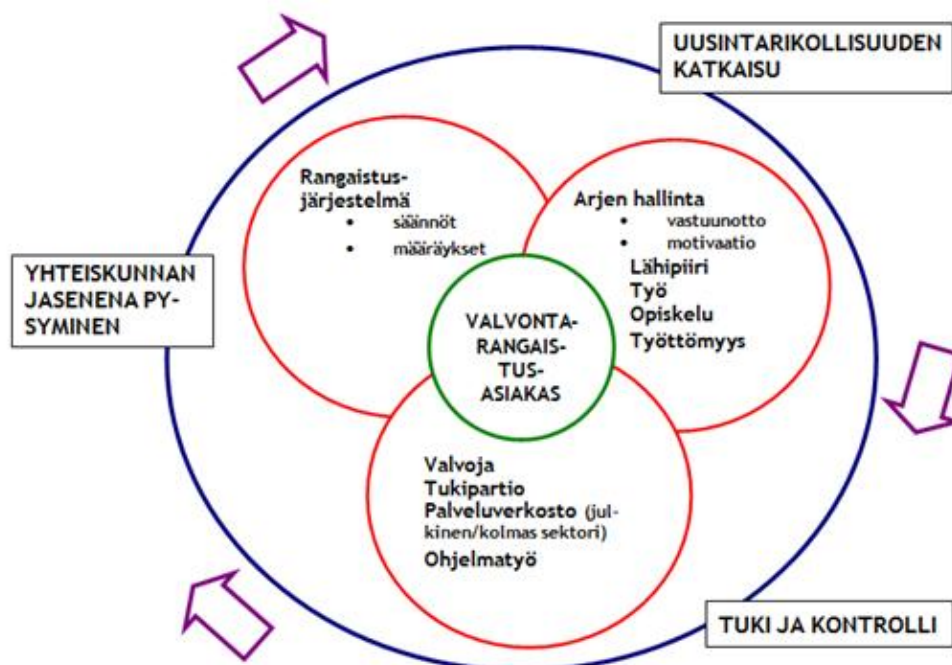
Kehittämis ehdotuksista kysyttäessä enemmistö haastateltavista ei tuonut kovin vahvasti esille mitään suurempia puutteita valvontarangaistuksessa. Haastateltavien puheista kuitenkin selvisi, että valvontarangaistusta tulisi kehittää laitteiden toimivuuden suhteen. Valvontarangaistuksesta tulisi myös puhua enemmän julkisuudessa, ja tätä kautta välittää tietoa eri toimijoille. Tätä kautta saatettaisiin saada enemmän toimintavelvoitepaikkoja tuomituille. Myös valvontarangaistuksen vaativuudesta tulisi puhua enemmän. Nyt valvontarangaistuksesta luodut mielikuvat ovat lähinnä ne, mitkä ovat nähty elokuvista.

6 Johtopäätökset

Tässä luvussa esitellään opinnäytetyön tutkimusaineiston pohjalta tehtyjä johtopäätöksiä tutkimuskysymysten mukaisesti. Opinnäytetyön tutkimuskysymyksinä olivat millaisia näkemyksiä asiakkailla on valvontarangaistuksen toimivuudesta osana rangaistusjärjestelmää, millä tavalla tuki ja kontrolli näyttäytyvät tuomitulle valvontarangaistuksen suorittamisessa sekä millä tavoin asiakkaan osallisuutta tuetaan valvontarangaistuksessa asiakkaan kokemana. Aineisto on kerätty haastattelemalla seitsemää (n=7) valvontarangaistus-asiakasta. Opinnäytetyön tulokset ja johtopäätökset perustuvat tutkittavaan aineistoon eikä niitä voida pitää yleistettävänä vaan ainoastaan suuntaa antavina.

Aineiston keskeisenä havaintona oli, että valvontarangaistuksen suorittamiseen liittyi haastateltavien oma reflektointi siitä, mitä ajattelun muutoksia heille heräsi rangaistuksen suorittamisen aikana. Nämä muutokset liittyivät omaan motivaatioon sekä vastuunottoon. Tämä näyttäytyi uudenlaisena suhtautumisena muun muassa arjenhallintaa, päihteiden käyttöä, työtä ja opiskelua sekä perhe- ja kaverisuhteisiin liittyviä toimintamalleja kohtaan. Valvontarangaistuksen säännöt ja määräykset sekä valvojan ja tukipartion tarjoama tuki ja kontrolli

asettivat raamit rangaistuksen suorittamiselle. Tuki ja kontrolli mahdollistivat tuomitun rangaistuksen suorittamisen yhteiskunnan jäsenenä sekä sitä kautta tuki uusintarikollisuuden ehkäisyssä. Valvontarangaistuksen sisältöön kuuluivat selkeästi ohjelmatyö ja palveluverkosto, mitkä olivat tuomitun saatavilla lisätukea kaivatessa (Kuvio 1).

Kuvio 1: Asiakkaan näkökulma valvontarangaistukseen

6.1 Valvontarangaistus tervetullut uudistus

Valvontarangaistus on viimeisimpiä uudistuksia maamme rangaistusjärjestelmässä, mikä pyrkii vastaamaan Rikosseuraamuslaitoksen asettamaan tavoitteeseen siirtyä tulevaisuudessa yhä avoimempaan seuraamusjärjestelmään (Rikosseuraamuslaitos 2011b). Valvontarangaistus nähtiin haastateltavien keskuudessa hyvänä uudistuksena. Valtaosa haastateltavista suhtautui uuteen rangaistusmuotoon myönteisesti tuoden esille sen, että valvontarangaistus mahdollistaa asioita, joita ei vankilassa ollessaan pystyisi välttämättä toteuttamaan. Vankeusrangaistuksen aiheuttama täydellinen vapauden menetys koettiin erityisen raskaaksi verrattuna valvontarangaistukseen, jossa liikkuminen kodin ulkopuolella, sosiaalisten suhteiden ylläpito sekä toimeentulon turvaaminen ovat mahdollisia toimintoja toteuttaa. Nämä edellä mainitut asiat korostuvat myös Oikeusministeriön työryhmämietinnössä (2007: 17, 40), jonka mukaan valvontarangaistus parantaa rikoksentehtäjän sopeutumista yhteiskuntaan. Seuraamuksella kyetään välttämään haittoja, jotka ovat heikentävästi yhteydessä sosiaalisten valmiuksien ylläpitoon ja edistämiseen (Valvontarangaistuksen täytäntöönpano 2012: 7). Kivivuori (2009: 190) toteaa, että rikosoikeudelliset sanktiot heikentävät tuomitun sitoutumista yhteiskuntaan kumuloiduessaan. Valvontarangaistus tukee tuomitun mahdollisuutta pysyä yhteiskunnan jäsenenä ja

ehkäisee siten syrjäytymistä. Valokivi (2004: 115-116) puolestaan tuo esiin sen, että rikoksen tekijän osallisuuden kautta integroituminen yhteiskuntaan helpottuu. Totaalikieltäytyjän näkökulmasta valvontarangaistusta ei pidetty oikeanlaisena seuraamuksena ase- ja siviilipalveluksesta kieltäytymisestä. Valvontarangaistus nähtiin kuitenkin vankeusrangaistusta parempana vaihtoehtona.

Tietoisuus siitä, että valvontarangaistuksen sijaan vaihtoehtona olisi ollut ehdoton vankeusrangaistus, saattoi vaikuttaa tuomitun suhtautumiseen valvontarangaistusta kohtaan. Heidän kohdallaan, joilla on ollut jo aiemmin kokemusta vankeusrangaistuksesta, valvontarangaistus ei välttämättä näyttäydy pelotteena vaan vankeusrangaistus saattaa merkitä heille vain hetkellistä vapauden menetystä. Sen sijaan he, joilla ei ollut kokemusta vankeusrangaistuksesta, näkivät valvontarangaistuksen niin sanotusti viimeisenä mahdollisuutena ennen ehdotonta vankeusrangaistusta. Pohdittavaksi jää, millä tavalla valvontarangaistus sitten toimii heidän kohdallaan, joilla on kokemuksia vankilassa olosta? Haastateltavat eivät erityisemmin salanneet valvontarangaistuksen suorittamistaan vaan tiesivät tehneen virheensä ja ottivat rangaistuksen vastaan sellaisenaan.

Lähes kaikilla haastateltavilla oli aikaisempina tuomioina ehdollista vankeutta, yhdyskuntapalvelua tai ehdotonta vankeutta. Näin ollen haastateltavat osasivat omien kokemusten kautta sijoittaa valvontarangaistuksen Suomen rangaistusjärjestelmään ja arvioida sen merkitystä rangaistuksena. Yhteisenä piirteenä voisi tuoda ilmi sen, että kaikki kokivat valvontarangaistuksen helpompana rangaistuksena kuin ehdottoman vankeusrangaistuksen - riippumatta siitä oliko kokemuksia vankilassaolosta vai ei. Lisäksi valvontarangaistus nähtiin vaativampana seuraamuksena kuin yhdyskuntapalvelu. Nämä näkemykset vastaavat Rikosseuraamuslaitoksen määrittelyä valvontarangaistuksen sijoittumisesta rangaistusmuotona suhteessa ehdottomaan vankeuteen ja yhdyskuntapalveluun (Rikosseuraamuslaitos 2013e). Valvontarangaistuksen vaativuutta suhteessa yhdyskuntapalveluun perusteltiin sillä, että yhdyskuntapalvelussa muuna aikana kun suorittaja ei ole suorittamassa palveluun kuuluvaa toimintavelvoitetta, suorittaja pystyy liikkumaan ja toimimaan niin sanotusti normaaliin tapaan ilman jatkuvaa valvontaa. Valvontarangaistuksen alustavan käsikirjan (2012: 5) mukaan valvontarangaistuksesta tekee tuntuvamman seurauksen, verrattuna yhdyskuntapalveluun, jatkuva kontrollin kohteena oleminen ja määrätyn päiväohjelman noudattaminen.

Suurin osa haastateltavista piti valvontarangaistusta rangaistuksena. Rangaistukseen sisältyvä arjen tarkka aikataulutus sekä säännöt ja määräykset olivat saaneet valvontarangaistuksen tuntumaan rangaistukselta. Valvontarangaistuksen keskeiseen sisältöön kuuluu tuomitun velvollisuus noudattaa hänelle määriteltäviä toimeenpanosuunnitelmaa sekä velvollisuus pysyä asunnossa aikoina, jolloin hänellä ei ole toimeenpanosuunnitelman mukaista ohjelmaa (Oikeusministeriö 2011; Rikosseuraamuslaitos 2013e). Valvontarangaistuksen mieltäminen kotiares-

tin tyyppiseksi rangaistukseksi toi elementtejä minkä vuoksi sitä pidettiin rangaistuksena. Eri-tyisesti heille, jotka olivat tottuneet liikkumaan paljon kodin ulkopuolella, valvontarangaistus oli haastavampaa kuin heille, jotka olivat tottuneet olemaan paljon kotona. Lisäksi huomion-arvoista oli se, että valvontarangaistus koettiin ankarampana heidän keskuudessa, jotka eivät olleet tottuneet aikataulujen noudattamiseen. Opittuaan valvontarangaistukseen liittyvät käytänteet ja toiminnot, kokemus valvontarangaistuksesta rangaistuksena lieventyi. Puheen-vuoroista on nähtävissä, että valvontarangaistukseen sisältyvä tuki on ollut vahvistavana ja kontrolli rajoittavana tekijänä tuoden positiivisia vaikutuksia tuomitun arjenhallintaan, yhteiskuntaan integroitumiseen sekä oman osallisuuden tukemiseen liittyen (Arnkil & Eriksson 1996: 277).

Haastateltavien keskuudessa oli nähtävissä melko yhdenmukainen näkökanta siihen, millaisista rikoksista valvontarangaistukseen olisi sopivinta tuomita. Rattijuopumus nähtiin sen kaltaisena rikoksena, josta voidaan tuomita valvontarangaistukseen. Suurin osa haastateltavista oli tuomittu rattijuopumuksesta valvontarangaistukseen, mikä saattoi osaltaan olla vaikuttamassa vastauksiin. Mikäli haastateltava koki, että valvontarangaistus on itselleen oikeanlainen rangaistus tehdystä rikoksesta, hän näki tämän sopivana rangaistusmuotona mahdollisesti myös heille, jotka olivat syylistyneet samaan tekoon. Haastateltavilla oli myös melko samankaltainen näkemys siitä, millaisista rikoksista valvontarangaistukseen sen sijaan ei tulisi tuomita. Tällaisia rikoksia ovat väkivalta-, huumausaine- ja seksuaalirikokset. Heidän kohdallaan ehdoton vankilatuomio koettiin oikeaksi rangaistusmuodoksi. Tämä on yhteneväinen kanta Oikeusministeriön näkemyksen kanssa siitä, millaiset rikokset tulee rajata valvontarangaistuksen ulkopuolelle. Rajauksen perusteluna on se, että näiden rikosten jatkaminen on melko vai- vatonta kodin kautta. (Oikeusministeriö 2011; Rikosseuraamuslaitos 2013e.)

6.2 Valvontarangaistus nähtiin tukevana rangaistusmuotona

Valvontarangaistuksen keskeisimpinä elementteinä ovat yksilöllinen tuki ja kontrolli. Kuten Kananoja (2011: 139-140) on tuonut esiin, kontrollia voidaan hyödyntää vahvistaen ja tukien asiakkaan kykyä ottaa vastuuta omasta toiminnastaan. Haastateltavat kokivat, että tässä valvontarangaistuksessa oli kyse. Oma toiminta on aikataulutettu yhdessä valvojan kanssa ja asiakkaan tehtävänä on pitää aikatauluun asetetuista asioista kiinni. Haastateltavien puheista kävi ilmi, että tuki korostui tuomitun näkökulmasta valvojan työn kautta. Valvontarangaistuksen täytäntöönpanon (2012: 18) mukaan asiakkaan tukeminen näkyy valvojan ja asiakkaan säännöllisten tapaamisten kautta. Haastateltavat eivät pääasiassa pitäneet käyntejä valvojan luona tarpeellisina. Heidän puheissa korostui kuitenkin se, että valvoja koettiin tukena ja häntä pidettiin mukavana ihmisenä. Valvontarangaistuksen täytäntöönpanon (2012, 58) mukaan valvojan tuki näkyy muun muassa käytännön asioiden järjestämisen kautta ja päihteet- tömyyden noudattamisen tukemisessa. Sosiaaliseseen kuntoutukseen liittyen Rantanen (2009:

118) nostaa esille, että työskentelysuhteen vuorovaikutuksen, kuntouttavan toiminnan tavoitteiden ja työntekijän ammatillisuuden lisäksi sosiaalisen kuntoutuksen merkitystä tulisi tarkastella laajemmin, kuten yhteiskunnassa sijoittumisen näkökulmasta. Haastateltavien puheessa korostui, että valvojan nähtiin nimenomaan auttavan päihteettömyyden tukemisessa sekä käytännön asioiden järjestelyissä kuten aikatauluissa jouston kautta. Haastateltaville oli jäänyt selkeästi soveltuvuusselvitysvaiheessa kuva siitä, että aikataulujen muuttaminen olisi ollut haasteellisempaa kuin millaiseksi se käytännössä osoittautui. Valvojan koettiin haastateltavien mielestä kontrolloivan melko vähän. Tämä on sinänsä mielenkiintoinen havainto, koska valvoja oli kuitenkin henkilö, joka oli vastuussa valvottavan elämän aikatauluttamisesta.

Kuten valvontarangaistuksen täytäntöönpanosta (2012: 18) käy ilmi, kontrollointiin kuuluu tukipartion valvontakäynnit tuomitun asunnossa ja toimintavelvollisuuden suorittamispaikalla sekä pistokokein tehtävät päihteettömyyttä valvovat kokeet (Valvontarangaistuksen täytäntöönpano 2012: 41). Haastatteluista ilmeni, ettei tukipartion käyntejä pidetty pääasiassa kontrolloivina. Yksi haastateltavista piti tukipartion toimintaa kontrolloivana ja jopa tärkeilevänä. Tällöin haastateltava toi ilmi päihteettömyyden valvontaa koskevat pistokokeet, jotka haastateltava koki selkeästi kontrolloivana. Kontrollointi voidaan joissain tilanteissa kokea negatiivisessa mielessä, jolloin asiakas saattaa mieltää työntekijän hakevan toiminnalla negatiivisia asioita asiakkaan toiminnasta. Tietoisuus sanktioinnin mahdollisuudesta kontrollitoimien yhteydessä voi aiheuttaa asiakkaassa voimakkaampaa kontrolloinnin kokemusta. (Jokinen 2008: 119-120.) Vaikuttaisi siltä, ettei itse tukipartiota pidetä kovinkaan kontrolloivana vaan kontrollointi näyttäytyy tukipartion toimien kautta kuten päihdetestauksien myötä. Tukipartion toimintaan liittyi myös tuellisia elementtejä. Haastateltavat kokivat saavansa tukea tukipartiolta kannustuksen ja arkikohtaamisien kautta, mikä auttoi rangaistuksen suorittamisessa. Haastatteluista nousi esille se, että tukipartio kyselee kuulumisia ja tiedustelee, kuinka valvontarangaistus on sujunut. Tukipartion roolia ei siis nähty vahvasti kontrolloivana. Kuten Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen johtaja Tapio Lappi-Seppälä (2005) nostaa esiin Haastelehdessä artikkelissaan, ei tukevien ja kontrolloivien elementtien yhdistämistä pidetä samassa yhdyskuntaseuraamuksessa mahdottomana yhtälönä. Kontrollilla pyritään auttamaan asiakasta kohti myönteistä tavoitetta, joka valvontarangaistusasiakkaan kohdalla voi tarkoittaa esimerkiksi suoriutumista valvontarangaistuksesta, uusintarikollisuuden vähentämistä tai päihteettömyyttä tai kaikkia edellä mainittuja.

Valvontarangaistuksen täytäntöönpanosta (2012: 34) käy myös ilmi, että tuomitulle tärkeitä ihmissuhteita pyritään tukemaan eri tavoin. Esiin nousi nimenomaan yhteydenpidon lopettaminen vanhaan rikosmyönteiseen kaveripiiriin ja tällaisen kaveripiiriin pidättäytyminen yhteydenpidosta. Sitä, että vanha kaveripiiri pidättäytyy yhteydenpidosta, pidettiin tukevana elementtinä. Keskusteltaessa haastateltavien kanssa valvontarangaistuksen suorittamisesta he

kokivat, että perheellä ja lähipiirillä oli suuri merkitys rangaistuksen suorittamisen tukemisessa. Haastatteluissa nousi esiin myös se, että rikollinen teko koettiin omaksi virheeksi, jolla ei haluttu rasittaa lähipiiriä ja rangaistuksesta tuli selvittää itse. Rangaistuksen suorittaminen valvontarangaistuksena sai tuomitun ottamaan vastuuta omasta elämästään.

6.3 Työntekijän työotteen ansiosta käytännön toimivuus koettiin onnistuneeksi

Valvontarangaistuksen keskeisenä periaatteena on jossain määrin asiakaslähtöisyys. Tuomiota ennen ollut elämä pyritään pitämään mahdollisimman samana tuomion täytäntöönpanon aikana, jolloin tuomittu pääsee vaikuttamaan laajasti omiin toimintavaroitteisiinsa sekä aikatauluihinsa. Kuten valvontarangaistuksen täytäntöönpanossa mainitaan (2012: 7), tuomitulta kysytään halukkuus suorittaa mahdollinen rangaistus valvontarangaistuksena soveltuvuusselvitysvaiheessa. Asiakkaan tarpeet kartoitetaan soveltuvuusselvitysvaiheessa mahdollisimman tarkasti ja nämä tarpeet kartoitetaan uudelleen vielä valvojan kanssa. Kuten Lavikkala mainitsee artikkelissaan ”Vaikuttavan rikosseuraamustyön kysymyksiä” (2011: 107), rikosseuraamusalalla käytetään myös yksilökohtaista palveluohjausta. Tämä on sosiaalityön menetelmä, jolla pyritään löytämään asiakkaalle parhaiten sopivia palveluita ja tuen muotoja sekä pyritään koordinoimaan palvelujärjestelmän palveluista yksilöllinen asiakkaan selviytymistä tukeva kokonaisuus keskittämällä palvelut ja seuraamalla yhdessä asiakkaan kanssa hänen edistymistään. Rikosseuraamusalan asiakaskunnan tiedot ja taidot palvelujärjestelmässä asiointiin liittyen on otettava huomioon palveluohjauksessa (Haaraoja & Putkonen 2012: 72).

Aikataulut nousivat esiin haastateltavien puheissa useita kertoja haastattelun aikana. Omiin asioihin sai itse alusta lähtien olla vaikuttamassa tietyissä rajoissa, kuten oman rangaistuksen lajinvalintaan valvontarangaistukseen soveltuessaan, ehdottoman vankeuden ja valvontarangaistuksen välillä ja ajankäyttöön. Tällöin voi kokea osallisuutta ja saa kokemuksen omiin asioihinsa vaikuttamisesta eri tasolla kuin mitä esimerkiksi ehdoton vankeus olisi mahdollistanut. Siitä huolimatta, että aikataulun noudattaminen koettiin haastavaksi erityisesti täytäntöönpanon alussa, se nähtiin myös myönteisenä asiana. Yli puolet haastateltavista kertoi, että rangaistukseen sisältyvä tarkka aikataulutus oli opettanut heille säännöllisyyttä ja parempaa ajanhallintaa. Tätä kautta he näkivät, että arki oli joiltain osin muuttunut kun säännöllisyys oli tuonut rutiineja, joita moni arveli haluavansa säilyttää tuomion päättymisen jälkeenkin. Valvojan työotteella, johon olennaisena kuuluu yhteistoiminnallisuus, on merkitystä liittyen siihen, millä tavalla asiakas on sitoutunut noudattamaan täytäntöönpanon aikataulua ja motivoitunut ylipäänsä suorittamaan rangaistusta. Tällä saattaa olla myös pidempiaikaisia vaikutuksia asiakkaan elämään rangaistuksen suorittamisen jälkeen, kuten aineistosta ilmenee. (Lavikkala 2011: 107; Mönkkönen 2001: 441.)

Kuten Särkelä (1993: 58) kirjoitti kirjassaan ”Sosiaalityön asiakas subjektina ja ei-subjektina”, työntekijä luo edellytykset ja asiakas tekee suorituksen. Tämä näkyy ainakin pääasiallisesti valvontarangaistuksessa tuomitun näkökulmasta, että hänen omalla toiminnalla ja osallisuudella on suuri merkitys valvontarangaistuksen toimivuuden kannalta. Haastatteluissa nousi esiin motivaation merkitys. Motivaatio välttää vankila ja puhe elämänmuutoksesta toistuivat usein haastateltavien puheissa. Työntekijän käyttämä motivoiva haastattelu tukee asiakkaan muutospyrkimystä auttaen häntä löytämään muutosta edistäviä elementtejä itsestään omien oivalluksien kautta (Salo-Chydenius 2010). Haastateltavat tuottivat muutospuhetta, mutta toivat hyvin vähän keinoja ilmi muutoksen toteuttamiseksi. Moni haastateltava toisti puheissaan oman toiminnan tärkeyttä. Jotta muutos olisi mahdollinen ja pysyvä, tulee toimintaa muuttaa itse siihen suuntaan, että rikollinen toiminta jää pois (Särkelä 1993: 43).

6.4 Tiedon lisääminen ja laitteiden toimivuus kehittämisen kohteina

Valvontarangaistus on ollut käytössä maassamme reilun vuoden ajan. Johtuen siitä, että kyseessä on suhteellisen uusi rangaistusmuoto, valvontarangaistusprosessiin liittyvät toiminnot ja käytännöt hakevat vielä osittain niin sanotusti paikkaansa ja tätä kautta kehitettävää mahdollisesti ilmenee täytäntöönpanojen antamien kokemusten myötä. Valvontarangaistuksen kehittämiseen liittyen haastateltavilla oli muutamia näkökulmia omien kokemusten perusteella. Mielenkiintoinen havainto oli se, että haastateltavien kehittämisehdotukset olivat lähes samansuuntaisia Ruotsissa ilmenneiden kehittämiskohteiden kanssa.

Valvontarangaistuksesta tiedottaminen eri toimijoiden välillä koettiin joiltain osin puutteelliseksi. Tällä tarkoitettiin erityisesti tahoja, jotka ovat mukana täytäntöönpanossa, erityisesti toimintaveloittepaikkoja. Haastateltavista osa koki, että eri tahoille tulisi tiedottaa paremmin rangaistusmuodosta, sen tavoitteista ja merkityksestä. Eräs haastateltava toi esille, että ei ollut saanut jatkaa valvontarangaistuksen toimintaveloitetta samassa toimintaveloittepaikassa yhdyskuntapalvelun jälkeen. Kun palvelupaikalle oli käynyt ilmi että seuraava tuomio oli valvontarangaistus, toimintaveloite ei enää mahdollistunut kyseisen paikan kautta. Tämä mahdollisesti osaltaan kertoo tiedonpuutteesta, mikä saattaa aiheuttaa ennakkokäsityksiä rangaistuksen suhteen. Yleisesti ottaen julkisessa keskustelussa tulisi luoda mahdollisimman todenmukainen kuva valvontarangaistuksesta tuoden esille, ettei sen suorittaminen todellisuudessa ole niin helppoa, millaiseksi sitä ehkä voidaan luulla. Tärkeää olisi kertoa valvontarangaistuksen olevan tarkasti arjen hallintaa säätelevä sekä avoimena rangaistusmuotona melko tiukka rangaistus vaikuttaen kuitenkin myönteisellä tavalla tuomitun arkeen. Eräs haastateltava ehdotti, että valvontarangaistukseen liittyen tehtäisiin dokumenttiohjelman, jossa tuotaisiin esille edellä mainittuja asioita.

Valvontarangaistuksessa käytettäviin laitteisiin ja tekniikkaan kaivattiin myös parannusta joiltain osin. Tällä tarkoitettiin pääasiassa virrehälytysten mahdollisuuden pienentämistä sekä toiminta-alueen suhteuttamista muun muassa siten, että alueelta siirtymiseen sisällytettäisiin viive, mikä mahdollistaisi toiminta-alueella olemisen tietyn aikaa ennen poistumista. Lisäksi toiminta-alue tulisi rajata sillä tavoin, että joitain arjen toimintoja kykenisi toteuttamaan ilman näiden aikatauluttamista.

7 Lopuksi

Valvontarangaistuksen käyttöönoton yhtenä tarkoituksena on tukea tuomitun sosiaalisen verkoston ylläpitoa sekä tuomitun arjen mahdollisimman normaali jatkuminen. Valvontarangaistus on kriminaalipoliittinen keino pienentää rangaistukseen käytettävien resurssien määrää. (Rikosseuraamuslaitos 2011b.) Opinnäytetyössämme pyrimme selvittämään asiakkaiden näkökulmia valvontarangaistuksesta. Opinnäytetyö osoittaa, että valvontarangaistuksella on ollut positiivisia vaikutuksia tuomittujen elämään ja pyrkimyksessä olla uusimatta rikosta. Avoimempien seuraamusten käyttöönoton lisääminen herättää yhteiskunnassa mielipiteitä sen puolesta ja sitä vastaan. Haastatteluiden perusteella voidaan sanoa, että avoimempien seuraamusten käytön lisääminen tulevaisuudessa näyttäisi olevan tarkoituksenmukaista ja perusteltua tapauksissa, jossa tuomitun ominaisuudet ja rikoksen luonne ei anna aiheutta suljetumpaan seuraamukseen. Työ osoittaa myös sen, että vaikka kyseessä on suhteellisen avoin seuraamus, se myös rajoittaa tuomitun vapautta toimia. Tuomittujen puheenvuorot välittävät lukijalle asioita arjestaan, joilla he perustelevat valvontarangaistuksen olevan rangaistus.

Haastatteluiden myötä selvisi, että suurin osa haastateltavista on tuomittuina valvontarangaistukseen syyllistyttyään törkeään rattijuopumukseen. Haastateltavilta löytyi monta erilaisista elämäntarinaa. Vaikka ikäjakauma oli suuri, lähes 40 vuotta, ei elämäkokemusta puuttunut nuoremmiltakaan. Jo neljän haastattelun jälkeen kiinnitimme haastateltavien puheissa huomiota haastateltavien puheissa nouseviin samankaltaisiin asioihin. Näiden neljän haastattelun jälkeen suoritimme vielä kolme haastattelua, joissa esiin tulleet asiat vain vahvistivat jo aiemmissa haastatteluissa saatuja vastauksia. Pidimme tärkeänä opinnäytetyön luotettavuuden näkökulmasta sitä, että toteutimme useampia haastatteluja. Ruotsissa tehdyssä tutkimuksessa nousi esille samanlaisia tuloksia kuin tässä opinnäytetyössä, kuten esimerkiksi samat kehittämistarpeet ja se, että rangaistusmuoto on koettu hyödylliseksi (Brå-rapport 1999: 4).

Toteutimme haastattelut kuuden haastateltavan kanssa heidän kotonaan ja yhden haastateltavan luona kävimme tukiasunnossa. Mielestämme saimme luotua rennon ilmapiirin haastatteluihin ja tätä myöten koimme saavamme rehellisiä vastauksia liittyen valvontarangaistukseen. Kerroimme heti aluksi olevamme opiskelijoita, mikä selkeästi rentoutti ilmapiiriä entisestään. Hirsjärven ja Hurmeen teoksen ”Tutkimushaastattelu” (2009: 20) mukaan opinnäytetyön ja

tutkimushaastatteluna toteutettavan työn kannalta tärkeimpinä eettisinä periaatteina voidaan pitää informointiin perustuva suostumus, luottamuksellisuus ja anonymiteetti sekä opinnäytetyön seuraukset. Muita tarkasteltavia eettisiä kysymyksiä ovat opinnäytetyön tekijöiden toiminta, laillisuuskysymykset ja kysymykset koskien mahdollista rahoitusta ja sponsorointia. Keskeiseksi edellä mainituista periaatteista työmme kannalta nousivat haastateltavan anonymiteetin huomioiminen sekä oma toimintamme. Analysoinnin aikana pohdimme usein, paljastaako liikaa haastateltavan elämästä haastattelusitaattien kautta ja voiko haastateltavia tunnistaa niiden avulla. Palasimme tämän kysymyksen ääreen aina valitessamme sitaatin aineistoon. Huomioimme, onko sitaatissa murre sanoja tai alueellisia sanontoja tai muita helposti yksilöitäviä ja tunnistettavia tietoja. Tätä silmällä pitäen luimme aineiston sitaatit useaan kertaan läpi varmistaaksemme, että haastateltavat pysyisivät anonymineinä. Oma toimintaa joutui reflektoidaan läpi haastattelujen ja koimme hyväksi sen, että olimme molemmat haastattelutilanteissa, koska tällöin pystyi antamaan ja saamaan palautetta haastattelun kulusta.

Opinnäytetyöprosessi antoi mahdollisuuden soveltaa aiemmin opittuja asioita kehittämällä perehtyneisyyttä alaa ja aihetta koskien. Opinnäytetyöntekijän roolissa oleminen korosti asiantuntijuutta ja työn eteenpäin vieminen edellytti meiltä erityistä tarkkaavaisuutta ja laaja-alaisuutta työtä kohtaan. Työelämän kanssa tehty yhteistyö antoi positiivisia kokemuksia työn kehittämisen näkökulmasta. Lisäksi työelämän kiinnostuneisuus opinnäytetyön tuloksia kohtaan vahvisti oletuksemme työn hyödyllisyydestä. Työ antoi myös arvokkaita kokemuksia asiakas- ja vuorovaikutustyöstä. Opinnäytetyön kautta pääsimme lähemmäksi asiakkaiden todellisuutta, mikä auttaa meitä varmasti tulevaisuudessa asiakassuhteiden luomisessa.

Teimme opinnäytetyön parityönä, mikä on opettanut meitä molempia monin eri tavoin. Saimme toisiltamme uusia näkökulmia sekä tapoja ajatella asioita eri tavalla. Teoreettisesta viitekehyksestä olimme hyvin pitkälti samoilla linjoilla, mutta analyysin myötä alkoi nousta esiin näkemyseroja, joiden parissa meni pitkät ajat keskustellen. Keskustelun kautta saimme omat näkökulmamme esiin ja pystyimme yhdessä tekemään selkeämmät tulkinnot analyysistä ymmärrettyämme toisen näkökannan. Koimme, että saimme keskustelun avulla tutkimuksen analyysia luotettavammaksi. Opinnäytetyön tekeminen oli laaja kokonaisuus ja aikaa vievä prosessi, mikä tarkoitti intensiivistä paneutumista aihetta kohtaan. Lisäksi huomasimme, että jouduimme vaihtamaan tutkimuskysymyksiä opinnäytetyön loppuvaiheessa ja tämä johti siihen jälkiviisauteen, että haastatteluissa olisi pitänyt kysyä osittain erilaisia kysymyksiä. Osa kysymyksistä tuntui olleen turhia tutkimuskysymysten kannalta, vaikka tuottivat mielenkiintoista tietoa.

Uskomme, että opinnäytetyömme kiinnostaa monia ihmisiä jo senkin takia, että valvontarangaistus on uusi tulokas rangaistusjärjestelmässämme eikä siitä ole tehty vielä opinnäytettä

asiakkaiden näkökulmasta. Opinnäytetyö tuo myös ilmi asioita, jotka haastateltavat ovat nähneet myönteisiksi kuten valvojan ja tukipartion tarjoaman tuen sekä kehitettäviä asioita kuten laitteiden säädöt ja tiedon levittämisen valvontarangaistuksesta. Opinnäytetyö tuo myös esiin muita asioita koskien valvontarangaistusta vaikka moni mielenkiintoinen asia jäi seuraavan opinnäytetyöntekijän selvitettäväksi. Mielenkiintoista olisi tarkastella valvontarangaistuksen toimivuutta työntekijä-näkökulmasta sekä sitä, millä tavoin valvontarangaistuksen täytäntöönpanot eroavat alueellisesti toimintatavoissa ja käytännöissä.

Valvontarangaistukseen liittyvät käytännöt niin sanotusti hakevat vielä paikkaansa johtuen siitä, että rangaistusmuoto on ollut maassamme vasta lyhyen ajan käytössä. Aineiston perusteella oli havaittavissa, että toimistokohtaisia eroja esiintyi esimerkiksi aikataulujen muuttamisen sekä toimintavelvollisuudeksi hyväksytyjen toimintojen osalta. Koemme, että yhtenäisistä toimintatavoista sopiminen on merkityksellistä, jotta erilaisista käytännöistä ei aiheudu asiakkaille epätasa-arvoisuuden kokemuksia. Yksi rikosseuraamusalan arvoista käsittää tuomittujen kohtelemisen keskenään tasa-arvoisesti. Haastatteluissa nousi myös esille osittainen haastateltavien turhautuminen valvontatapaamisista kohtaan. Niitä pidettiin jopa merkityksettöminä, koska tapaamisille ei välttämättä ollut asetettu mitään erityistä aihetta aikataulujen päivittämisen lisäksi. Tapaamisille olisi tarkoituksenmukaista sisällyttää jonkinlainen suunnitelmallinen sisältö, jossa asiakkaan kanssa käytäisiin läpi rikokseen johtaneita asioita, esimerkiksi rikoskeskusteluiden kautta. Työssä esitetyt mielipiteet ja näkemykset nousivat työn aineiston pohjalta, minkä vuoksi niistä ei voida tehdä yleistyksiä. Työstä saatuja tuloksia olisi hyödyllistä käydä läpi Rikosseuraamuslaitoksen toimipaikoissa, jotta kyettäisiin todentamaan mahdolliset eroavaisuudet käytännöissä ja tarvittaessa yhtenäistämään linjaa yhteistyössä eri toimijoiden kesken.

Lähteet

Alasuutari, P. 2011. Laadullinen tutkimus 2.0. Tampere: Vastapaino.

Arnkil, T & Eriksson, E. 1996. Kenelle jää kontrollin Musta Pekka-kortti? Sosiaalitoimisto verkostoissaan. STAKES. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy.

Brå-rapport 1999: 4. Intensivövervakning med elektronisk kontroll. Utvärdering av 1997 och 1998 års riksomfattande försöksverksamhet. Brottsförebyggande rådet. Viitattu 10.4.2013.
http://www.bra.se/download/18.cba82f7130f475a2f1800021380/1999_4_intensivovervakning_med_elektronisk_kontroll.pdf

Fotboja. Kriminalvården. Viitattu 4.4.2013.
<http://www.kriminalvarden.se/Frivard/Fotboja/>

Haaraoja, M & Putkonen, J. 2012. Yhdyskuntaseuraamustoimiston sosiaalityön yhteiskunnalliset ja yksilölliset merkitykset. Lapin yliopisto. Pro gradu.
<http://doria17-kk.lib.helsinki.fi/bitstream/handle/10024/86761/Haaraoja.Minna%26Putkonen.Jussi.pdf?sequence=1>

Haapanen, H. 2012. Haaste 4/2012. Koti vankilana. Oikeusministeriö: Riksentorjuntaneuvosto. Viitattu 17.2.2013.
<http://www.haaste.om.fi/Etusivu/Juttuarkistoihteittain/Yhdyskuntaseuraamukset/1347273700850>

Harrikari, T. 2010. Ehdollisesti rangaistujen nuorten valvonta. Rikosseuraamuslaitoksen julkaisuja 2/2010.
<http://www.rikosseuraamus.fi/uploads/gfj8w66cfh.pdf>

Hirsjärvi, S & Hurme, H. 2009. Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki: Gaudeamus.

Jokinen, A. 2008. Sosiaalityö tukena ja kontrollina aikuisten kohtaamisessa. Teoksessa Jokinen, A. & Juhila, K. (toim.) Sosiaalityö aikuisten parissa. Tampere: Vastapaino.

Järvinen, M-K. 2007. Asiakas-työntekijäsuhteen dialoginen arviointi kriminaalihuollossa. Rikosseuraamusviraston julkaisuja 1/2007. Vammala: Vammalan Kirjapaino Oy.

Kananoja, A. Lähteinen, M. ja Marjamäki, P. 2011. Sosiaalityön käsikirja. Helsinki: Tietosanomaa Oy.

Kangaspunta, H. 2013. Vastaanottaja Ryöppy, S. Lähetetty 22.4.2013. Viitattu 24.4.2013. Yksityinen sähköpostiviesti.

Kivivuori, J. & Linderborg, H. 2009. Lyhytaikaisvanki. Tutkimus lyhytaikaisvankien elinoloista, elämäkulusta ja rikollisuudesta. Rikosseuraamusviraston julkaisuja 2/2009, Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen tutkimuksia 248.
<http://www.rikosseuraamus.fi/uploads/eoatgptq.pdf>

Lappi-Seppälä, T. 2005. Kymmenen kysymystä yhdyskuntaseuraamuksista. Oikeusministeriö: Riksentorjuntaneuvosto. Haaste 4/2005. Viitattu 23.1.2013.
<http://www.haaste.om.fi/Etusivu/Lehtiarkisto/Haasteet2005/Haaste42005/1247666327626>

Lavikkala, R. 2011. Vaikuttavan rikosseuraamustyön kysymyksiä. Teoksessa Lavikkala, R & Henrik Linderborg. (toim.) Rikosseuraamustyön kehittämisen kysymyksiä. Rikosseuraamusalan koulutuskeskus. Tampere: Tampereen yliopistopaino Oy.

Martinovic, M. 2010. The complexity of punitiveness of electronically monitored sanctions. The western world's analysis. U.S.A: LAP LAMBERT Academic Publishing.

Motivational Interviewing. 2013. Motivational Interviewing Network of Trainers. Viitattu 12.5.2013.
<http://www.motivationalinterviewing.org/>

Mäkinen, O. 2006. Tutkimusetiikan ABC. Helsinki: Tammi.

Mönkkönen, K. 2001. Kun kumpikaan ei tiedä. Yhteistoiminnallisuus ja dialogisuus auttamistarinoiden retoriikassa. Yhteiskuntapolitiikka 66(2001):5.
<http://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/100793/015monkkonen.pdf?sequence=1>

Mönkkönen, K. 2007. Vuorovaikutus. Dialoginen asiakastyö. Helsinki: Edita Prima Oy.

Oikeusministeriö. 2011. Valvontarangaistus. Viitattu 9.1.2013.
<http://www.om.fi/Etusivu/Valmisteilla/Lakihankkeet/Seuraamusjarjestelma/Valvontarangistus>

Oikeusministeriö. 2007:17. Sähköinen valvonta. Työryhmämietintö. Helsinki.

Rantanen, T. 2009. Kuntoutus, vaikuttavuus ja kehittäminen. Näkökulmia rikosseuraamusalan työn kehittämiseen. Kuntoutus, vaikuttavuus ja ”sosiaalinen”. Laurea-ammattikorkeakoulun julkaisusarja.
<http://markkinointi.laurea.fi/julkaisut/a/a66.pdf>

Rautniemi, L. 2009. Vapaus - suuri vankila. Yhdyskuntapalvelu kansalaisyhteiskuntaan sijoittuvana rangaistuksena. Rikosseuraamusviraston julkaisu 1/2009.
<http://www.rikosseuraamus.fi/uploads/5qlvgx554.pdf>

Rikosseuraamusalan ohjelmatyön linjaukset.
<http://www.rikosseuraamus.fi/uploads/y98fikdy4.pdf>

Rikosseuraamuslaitos. 2009. Rikosseuraamusalan vuosikertomus.
<http://www.rikosseuraamus.fi/uploads/hdieo2.pdf>

Rikosseuraamuslaitos. 2011a. Valvontarangaistus-esite.

Rikosseuraamuslaitos. 2011b. Rikosseuraamuslaitoksen strategia 2011-2020.
<http://www.rikosseuraamus.fi/uploads/ezg5sofwogs0.pdf>

Rikosseuraamuslaitos. 2012a. Viitattu 28.10.2012.
<http://www.rikosseuraamus.fi/49172.htm>

Rikosseuraamuslaitos. 2012b. Viitattu 28.10.2012.
<http://www.rikosseuraamus.fi/49171.htm>

Rikosseuraamuslaitos. 2013a. Viitattu 15.1.2013.
<http://www.rikosseuraamus.fi/49204.htm>

Rikosseuraamuslaitos. 2013b. Viitattu 15.5.2013.
<http://www.rikosseuraamus.fi/15138.htm>

Rikosseuraamuslaitos. 2013c.
<http://www.rikosseuraamus.fi/uploads/y98fikdy4.pdf>

Rikosseuraamuslaitos. 2013d.
<http://www.rikosseuraamus.fi/uploads/ad8cqicpw.pdf>

Rikosseuraamuslaitos. 2013e. Viitattu 20.4.2013.
<http://www.rikosseuraamus.fi/54723.htm>

Rikosseuraamuslaitos. 2013f. Viitattu 15.5.2013.
<http://www.rikosseuraamus.fi/53819.htm>

Salo-Chydenius, S. 2010. 644 Motivoiva haastattelu/motivoiva toimintatapa. Viitattu 12.5.2013.
<http://www.paihdelinkki.fi/tietoiskut/644-motivoiva-haastattelu>

Seikkula, J. & Arnkil, T. 2009. Dialoginen verkostotyö.
<http://www.thl.fi/thl-client/pdfs/93ae45f6-b7c4-403f-9dff-643b813972bf>

Sundman, T. 2005. Työntekijöiden kertomaa - lainrikkoja asiakkaana. Tampereen yliopisto. Sosiaalityön pro gradu-tutkielma.
<http://tutkielmat.uta.fi/pdf/gradu00815.pdf>

Särkelä, A. 1993. Sosiaalityön asiakas subjektina ja ei-subjektina. Helsinki: Hakapaino Oy.

Särkelä, A. 2001. Välittäminen ammattina. Näkökulmia sosiaaliseen auttamistyöhön. Jyväskylä: Gummerus.

Tolvanen, M. 2011. Valvontarangaistus. Teoksessa Tapani, J. & Tolvanen, M. Rikosoikeus. Rangaistuksen määrääminen ja täytäntöönpano. Hämeenlinna: Kariston Kirjapaino Oy.

Tuomi, J & Sarajärvi, A. 2009. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Helsinki: Tammi.

Valokivi, H. 2002. Toimiva asiakkuus. Teoksessa Juhila, K. Forsberg, H. ja Roivainen, I. (toim.) Marginaalit ja sosiaalityö. Jyväskylä: Kopijyvä Oy.

Valokivi, H. 2004. Lainrikkojan ääni auttamisjärjestelmässä. Teoksessa Jokinen, A. Huttunen, L. ja Kulmala, A. (toim.) Puhua vastaan ja vaieta. Neuvottelu kulttuurisista marginaaleista. Tampere: Tammer-Paino.

Valvontarangaistuksen täytäntöönpano. 2012. Rikosseuraamusalan käsikirjoja. Luonnos 14.6.2012.

Whitfield, D. 1997. Tackling the Tag. The Electronic Monitoring of Offenders. U.K: Waterside Press.

Liitteet

Liite 1. Teemahaastattelurunko.....	71
Liite 2. Suostumuslomake haastatteluun osallistumisesta.....	73
Liite 3. Käyttölupa Vati- ja Tyyne-tietokantoihin.....	75
Liite 4. Saate yhdyskuntaseuraamustoimistoille opinnäytetyöstä.....	77
Liite 5. Saate valvontarangaistusasiakkaille	78
Liite 6. Valvontarangaistusprosessi	79
Liite 7. Valvojan ja tukipartion tehtävät	81

Liite 1. Teemahaastattelurunko

- Taustatietoja
  - ikä, sukupuoli, rikoslaji, kertaisuus, työ/koulutus
  - mitä ajatuksia heräsi kun sai tiedon tuomiosta ja mahdollisuudesta suorittaa valvontarangaistuksena
  - mistä hankki/hankkiko tietoa etukäteen valvontarangaistuksesta
  - millaista elämä ennen valvontarangaistusta/toimeenpanon alettua
- Kuulluksi tuleminen ja asiakkaan osallisuus
  - omat kokemukset vaikutusmahdollisuuksista prosessin aikana
- Perhe ja lähipiiri
  - perhesuhteet
  - perheenjäsenten kuulluksi tuleminen (huomioiminen, tiedottaminen)
  - lasten kuuleminen (lastensuojelu)
  - perheen ja lähipiirin tuki (perheen suhtautuminen)
- Toimintavelvoitteiden merkitys asiakkaalle
  - onko tukenut/haitannut, millä tavalla
    - työssäkäyvä, työtön, opiskelija?
- Valvontarangaistuksen ja ehdottoman vankeusrangaistuksen/ yhdyskuntaseuraamuksen erot uusintarikollisuuteen vaikuttamisessa asiakkaan näkökulmasta (jos on aikaisempia kertoja tai mitä olisi tapahtunut, jos olisi joutunut vankilaan)
  - millä tavalla tukenut, esimerkkejä
- Sitoutuminen toimeenpanosuunnitelman noudattamiseen (esim. viikko-ohjelman tarkka aikataulutus, arjen ennakoitavuus)
  - mikä ollut haasteellista/vaivatonta, esimerkkejä
- Asiakkaan ajatuksia valvojan ja tukipartion roolista täytäntöönpanossa
  - mitä myönteistä/kehittävää (onko ollut ongelmia työskentelysuhteissa?)
  - valvojan ja tukipartion tuki/kontrolli (millä tavalla näkynyt konkreettisesti, tuen ja kontrollin suhde)
  - ovatko toimijoiden roolit olleet riittäviä toimeenpanon toimivuuden kannalta
  - mitä olisi toivonut tehtävän toisin
- Moniammatillinen yhteistyö ja verkoston tarjoama tuki
  - millä tavalla tukipalveluiden mahdollinen jatkuvuus huomioitu toimeenpanon päättyessä (a-klinikka, velkaneuvonta, sos.tt., kolmas sektori)
- Asiakkaan ajatuksia valvontarangaistuksesta

- onko rangaistus?
  - mitä myönteistä/kehittävää, esimerkkejä
  - näkemyksiä prosessista kokonaisuudessaan (selvitysvaiheesta täytäntöönpanoon)
- Suorittajan oma arvio suoriutumisesta
  - onko oppinut jotain valvontarangaistuksen aikana
  - arvio omasta uusimisriskistä
    - mitkä asiat tukevat/haittaavat tässä (esim. perhe, läheiset, oma häpeä, epäonnistumisen kokemus, päihteettömyys)
- Mitä haluaisit sanoa lopuksi?

Liite 2. Suostumuslomake haastatteluun osallistumisesta

**SUOSTUMUS
OPINNÄYTETYÖHÖN OSALLISTUMISEEN**

Laurea-ammattikorkeakoulu, Tikkurilan yksikkö 2013

Olen saanut kirjallista tietoa opinnäytetyön sisällöistä ja sen tavoitteista (katso lopussa)

- Suostun vapaaehtoisesti osallistumaan opinnäytetyön haastatteluun
- Henkilötietoja ei kerätä, joten tutkimusrekisteriä ei synny
- Antamiani vastauksia ei voi yhdistää minuun jälkikäteen opinnäytetyön kirjallisessa tuotoksessa
- Annan haastattelijoille luvan suorittaa haastattelun kotonani
- Kaikki vastaustiedot ovat luottamuksellisia

Minulle on selvitetty opinnäytetyön tarkoitus ja käytettävät tiedonkeruun (kuten haastattelu/ääninauhoitteet) ja tutkimusmenetelmät. Olen tietoinen siitä, että opinnäytetyöhön osallistuminen on vapaaehtoista. Olen myös tietoinen siitä, että opinnäytetyöhön osallistuminen ei aiheuta minulle minkäänlaisia kustannuksia.

Suostun siihen, että minua haastatellaan ja haastattelussa antamiani tietoja ja tiedonkeruussa saatua materiaalia (kuten ääninauhoitteet) käytetään kyseisen opinnäytetyön tarpeisiin sekä sen loppuraportointiin/esittämiseen. Voin halutessani keskeyttää opinnäytetyöhön osallistumisen milloin tahansa ilman, että minun täytyy perustella keskeyttämistäni.

Päiväys ja paikka _____

Opinnäytetyöhön osallistuvan haastateltavan allekirjoitus ja nimenselvennys

_____

Opinnäytetyön tekijän allekirjoitus ja nimenselvennys

_____

Opinnäytetyön tekijän allekirjoitus ja nimenselvennys

_____

Vastaajien tiedot eivät tule näkyviin, suostumuslomakkeet kansioidaan ja säilytetään lukitussa tilassa.

KUVAUS OPINNÄYTETYÖSTÄ

Opinnäytetyön (*"Asiakkaiden kokemuksia valvontarangaistuksen toimivuudesta"*) tarkoituksena on selvittää valvontarangaistukseen tuomittujen kokemuksia valvontarangaistuksen toimivuudesta. Työn tarkoituksena on tuoda asiakkaiden näkökulmia esille, ja näin tuottaa tietoa liittyen esimerkiksi siihen, millä tavoin seuraamusta voitaisiin mahdollisesti kehittää entistä vaikuttavammaksi ja toimivammaksi. Tämä on ensiarvoisen tärkeää tietoa ottaen huomioon sen, että Suomen kriminaalipolitiikan tavoitteena on siirtyä yhä avoimempiin seuraamusikäytäntöihin tulevaisuudessa.

Tutkimusmenetelmänä käytämme teemahaastattelua. Käytännössä tämä tarkoittaa sitä, että haastattelu etenee teemojen mukaisesti, jossa haastateltava saa vapaasti kertoa aihepiiriin liittyviä asioita. Nauhoitamme haastattelut analysointia varten. Nauhoitteet ovat ainoastaan opinnäytetyön tekijöiden käytössä eikä niitä käytetä muuhun tarkoitukseen kuin työn tekemiseen. Työn valmistuttua nauhoitteet tuhotaan.

HAASTATTELURUNKO

- Taustatietoja
- Kuulluksi tuleminen ja asiakkaan osallisuus
- Perhe ja lähipiiri
- Toimintavelvoitteiden merkitys asiakkaalle
- Valvontarangaistuksen ja ehdottoman vankeusrangaistuksen/ yhdyskuntaseuraamuksen erot uusintarikollisuuteen vaikuttamisessa asiakkaan näkökulmasta (jos on aikaisempia kertoja tai mitä olisi tapahtunut, jos olisi joutunut vankilaan)
- Sitoutuminen toimeenpanosuunnitelman noudattamiseen (esim. viikko-ohjelman tarkka aikataulutus, arjen ennakoitavuus)
- Asiakkaan ajatuksia valvojan ja tukipartion roolista täytäntöönpanossa
- Moniammatillinen yhteistyö ja verkoston tarjoama tuki
- Asiakkaan ajatuksia valvontarangaistuksesta
- Suorittajan oma arvio suoriutumisesta
- Mitä haluaisit sanoa lopuksi?

Liite 3. Käyttölupa Vati- ja Tyyne-tietokantoihin

RISE RIKOSSEURAAMUSLAITOS

Päätös

15.1.2013

36/332/2012

Suvi-Maria Ryöppy

/ Sanna Hanhikoski

Hakemuksenne 21.12.2012

Tutkimuslupahakemus

Olette hakeneet Rikosseuraamuslaitokselta tutkimuslupaa Laurea-ammattikorkeakoulun rikosseuraamusalan koulutusohjelman opinnäytetyötä varten.

Tutkimuksen aihe ja tarkoitus

Opinnäytteen tarkoituksena on selvittää asiakkaiden kokemuksia valvontarangaistuksen toimivuudesta.

Tutkimuksen toteutus

Noin kuusi Länsi-Suomen rikosseuraamusalueen yhdyskuntaseuraamustoimiston valvontarangaistusasiakkaan haastattelua. Haette myös lupaa Vati- ja Tyyne-tietokantoihin tutustumiseen haastateltavien taustatietojen osalta. Tietojen hakeminen tehdään työelämän yhteyshenkilön apulaisjohtaja Marjatta Kurrin välityksellä.

Lupahakemus

Haette lupaa Tyyne- ja Vati-tietojen käyttöön.

Päätös

Rikosseuraamuslaitoksen keskushallintoyksikkö myöntää teille tutkimusluvan hakemuksenne mukaisesti.

Asiakkaiden osallistuminen tutkimukseen on vapaaehtoista. Tutkimuksen toteutus ja tutkimusaineiston keruu ei saa aiheuttaa kohtuutonta haittaa yhdyskuntaseuraamustoimistojen muulle toiminnalle. Tutkimuksen tulokset on esitettävä niin, etteivät yksittäiset henkilöt ole tunnistettavissa.

Tutkimusaineisto on säilytettävä siten, ettei se joudu ulkopuolisten käsiin. Tutkimusaineisto on tarkoitettu vain tutkimukselliseen käyttöön ja se on hävitettävä yksilötietojen osalta tutkimuksen valmistuttua.

Tutkimuksen valmistuttua siitä tulee lähettää kopio Rikosseuraamuslaitoksen keskushallintoyksikköön, Hämeenlinnan yhdyskuntaseuraamustoimistoon

Käyntiosoite
Albertinkatu 25
00180 HELSINKI

Postiosoite
PL 319
00181 HELSINKI

Puhelin
010 36 88500

Telekopio
010 36 88446

Sähköpostiosoite
kirjaamo.rise@om.fi

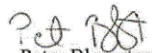
2(2)

sekä Rikosseuraamusalan koulutuskeskuksen Kriminologiselle kirjastolle (Vernissakatu 2A, 01301 VANTAA). Opinnäytteestä tulee myös lähettää sähköpostitse tiivistelmä Rikosseuraamuslaitoksen keskushallintoyksikköön (peter.blomster@om.fi). Rikosseuraamuslaitos pidättää oikeuden julkaista tiivistelmän internet-sivuillaan.

Tähän päätökseen voi hakea muutosta Helsingin hallinto-oikeudesta. Valitusosoitus liitteenä.

Kirsti Kuivajärvi
kehitysjohtaja

Peter Blomster
tutkija

Tiedoksi

Länsi-Suomen rikosseuraamusalueen johtaja Sauli Hautakangas
Hämeenlinnan yhdyskuntaseuraamustoimiston apulaisjohtaja Marjatta Kurri
Rikosseuraamusalan koulutuskeskuksen kirjastonhoitaja Silja Rekoma

Liite 4. Saate yhdyskuntaseuraamustoimistoille opinnäytetyöstä

LAUREA
AMMATTIKORKEAKOULU

Uuden edellä

16.11.2012

**SAATEKIRJE OPIN-
NÄYTETYÖN TOTEU-
TUKSEEN**

Olemme kaksi Rikosseuraamusalan opiskelijaa. Opiskelemme Laurean ammattikorkeakoulussa, Tikkurilan toimipisteessä. Teemme opinnäytetyömme valvontarangaistusasiakkaiden kokemuksista rangaistuksen toimivuuden näkökulmasta. Opinnäytetyö toteutetaan Länsi-Suomen rikosseuraamusalueella. Tarkoituksenamme on kerätä tutkittava aineisto haastatteluiden kautta alueen valvontarangaistusasiakkailta ja olemme suunnitelleet haastattelevamme 5-6 valvontarangaistusasiakasta, joilla olisi 3-6 kuukauden tuomio.

Palautamme opinnäytetyösuunnitelmamme 23.11.2012. Tämän jälkeen pyydämme tutkimuslupaa haastatteluiden toteuttamiseksi, joulukuun aikana. Tammikuusta alkaen olisimme todennäköisesti valmiita ensimmäisiin haastatteluihin. Olemme suunnitelleet, että palautamme lopullisen työn koululle viimeistään 21.5.2013.

Saatuamme tutkimusluvan, lähetämme toimistoille saatekirjeen. Tässä pyydämme toimistoja tiedottamaan kriteereihin sopiville asiakkaille tekeillä olevasta opinnäytetyöstä ja tiedustelemaan heidän halukkuutta osallistua haastatteluihin. Suostumuksen pyydämme kirjallisesti.

Työelämän edustajana toimii Marjatta Kurri Hämeenlinnan yhdyskuntaseuraamustoimistosta.

Ystävällisin terveisin

Sanna Hanhikoski

Sanna.Hanhikoski@laurea.fi

Suvi-Maria Ryöppy

Suvi-Maria.Ryöppy@laurea.fi

Liite 5. Saate valvontarangaistusasiakkaille

08.02.2013
SAATEKIRJE
OPINNÄYTETYÖSTÄ

Sinulla on nyt ainutlaatuinen tilaisuus vaikuttaa yhdyskuntaseuraamuksen kehittämiseen!

Olemme kaksi rikosseuraamusalan sosionomi (AMK) -opiskelijaa Laurea-ammattikorkeakoulusta. Teemme opinnäytetyömme valvontarangaistusasiakkaiden kokemuk-
sista rangaistuksen toimivuuden näkökulmasta. Tällä hetkellä haemme haastateltavia opin-
näytetyötämme varten. Maaliskuusta alkaen olemme valmiita ensimmäisten haastatteluiden
toteuttamiseen.

Työn tarkoituksena on tuoda asiakkaiden näkökulmia esille, ja näin tuottaa tietoa liittyen
esimerkiksi siihen, millä tavoin seuraamusta voitaisiin mahdollisesti kehittää entistä vaikutta-
vammaksi ja toimivammaksi. Tämä on ensiarvoisen tärkeää tietoa ottaen huomioon sen, että
Suomen kriminaalipolitiikan tavoitteena on siirtyä yhä avoimempiin seuraamuskäytäntöihin
tulevaisuudessa.

Tutkimusmenetelmänä käytämme teemahaastattelua. Käytännössä tämä tarkoittaa sitä, että
haastattelu etenee teemojen mukaisesti, jossa haastateltava saa vapaasti kertoa aihepiiriin
liittyviä asioita. Nauhoitamme haastattelut analysointia varten. Nauhoitteet ovat ainoastaan
opinnäytetyön tekijöiden käytössä eikä niitä käytetä muuhun tarkoitukseen kuin työn tekemi-
seen. Haastatteluista poistetaan tunnistetiedot litterointivaiheessa, ennen opinnäytetyön tut-
kimustuloksien esittelemistä. Työn valmistuttua nauhoitteet tuhotaan.

Tutustumme haastateltavien taustatietoihin Rikosseuraamuslaitoksen tietokantoja (Vati ja
Tyyne) apuna käyttäen. Taustatietoihin kuuluvat ikä, sukupuoli, valvontarangaistustuomion
pituus, nykyinen rikos ja laitostekaisuus. Taustatiedot antavat tietoa analysoidessamme
haastatteluista. Ilmoitathan valvojallesi halukkuutesi osallistua haastatteluihin mahdollisim-
man pian. Haastatteluun osallistuminen on vapaaehtoista.

Ystävällisin terveisin

Sanna Hanhikoski

Sanna.Hanhikoski@laurea.fi

Suvi-Maria Ryöppy

Suvi-Maria.Ryöppy@laurea.fi

Liite 6. Valvontarangaistusprosessi

RIKOS

-> ESITUTKINTA (poliisi)

-> SYYTEHARKINTA (syyttäjä)

-> SOVELTUVUUSSELVITYSPYYNTÖ ARVIOINTIKESKUKSELLE (syyttäjältä/tuomioistuimelta)

Rikosseuraamusalueen virastosihteeri kutsuu asiakkaan haastatteluun arviointikeskuksen työntekijän luo.

- 1) Arken työntekijä tilaa esitutkintatiedot tai tutkintailmoituksen, rikosrekisterin, poliisin rikostiedot
- 2) Asiakkaan haastattelu soveltuvuudesta
- 3) ”Päätös” jatkotoimille
- 4) Asunnon tarkastus ja asunnossa asuvien täysi-ikäisten kuuleminen (tukipartio tai valvoja) sekä alaikäisten lasten kuuleminen (valvoja ja lastensuojeluviranomainen) 1-1½ viikkoa ennen lausunnon lähettämistä
- 5) Yhteistyötä ja tietojen tarkistamista eri yhteistyökumppaneilta (esim. päihdehuolto)
- 6) Kaikki tarvittavat tiedot kerätty -> lausunto hyväksytään ja lähetetään syyttäjälle/tuomioistuimelle

-> KÄRÄJÄOIKEUDEN PÄÄTÖS

Tuomittu tyytyy päätökseen -> Tuomio lainvoimainen 7 vrk:n kuluttua

-> HOVIOIKEUDEN PÄÄTÖS

Tuomittu ei tyydy päätökseen -> Ilmoitus tästä 7 vrk:n kuluessa -> 30 vrk aikaa valittaa Hovioikeuteen -> Lainvoimaiseksi Hovioikeuden päätöspäivänä

-> VALVONTARANGAISTUS TUOMIO

-> TUOMIOPÄÄTÖS OIKEUDELTA RIKOSSEURAAMUSLAITOKSEN OIKEUDELLISEEN YKSIKKÖÖN

-> TÄYTÄNTÖÖNPANOKIRJA ASIAKKAAN KOTIKUNNAN ULOSOTTOVIRANOMAISELLE

- 1) Ulosottoviranomainen antaa päätöksen tiedoksi asiakkaalle ja määrittelee suorittamisen alkamisen ilmoittautumispäivän
  - 2) Lähettää täytäntöönpanokirjan yhdyskuntaseuraamustoimistolle
- > Asiakkaalla noin 2 viikkoa aikaa ilmoittautua yhdyskuntaseuraamustoimistoon

-> YHDYSKUNTASEURAAMUSTOIMISTOSSA NIMETTÄÄN ASIAKKAALLE VALVOJA

- Keskusteluja asiakkaan kanssa
- Toimeenpanosuunnitelman laadintaa toimeenpanon täsmennettyä
- Viikko-ohjelman suunnittelua
- Toimintavelvoitepaikalla käynti
- Pannoituspäivän sopiminen ja tiedottaminen tukipartiolle

-> PANNOITUS (tukipartio hoitaa noin viikon päästä siitä kun toimeenpanosuunnitelma ja viikko-ohjelma valmiina)

- Asiakkaan opastaminen seuranta- ja yhteydenpitolaitteiden käyttöön (erilaisissa viikko-ohjelman poikkeustilanteissa asiakkaalla on mahdollisuus ottaa yhteyttä myös keskusvalvomoon, jonka numero-tiedot ovat asiakkaalla valvontalaitteessa)

-> VAPAUTUMISAJAN LASKEMINEN JA PÄÄTÖKSEN TEKEMINEN EHDONALaiseen VAPAUteen PÄÄSTÄMISESTÄ (täytäntöönpanoyksikkö)

- Valvoja huolehtii asiakkaan tiedottamisen tästä

-> VALVOJA TULOStaa VAPAUTTAMISASIakIRJAN JA TUKIPARTIO TOIMITTAA SEN ASIAKKAALLE

-> VAPAUTUMISPÄIVÄ

- Valvontalaitteiden poistaminen

-> EHDONALAINEN VAPAUSt ALKAA

Liite 7. Valvojan ja tukipartion tehtävät

Valvojan tehtävät

Valvoja vastaa:

- tuomitun sosiaalista selviytymistä ja yhteiskuntaan sijoittumista edistävän toiminnan suunnittelemisesta, toteuttamisesta ja seurannasta
- täsmennetyn toimeenpanosuunnitelman laatimisesta sekä aikataulun ja kontrollin riittävyyden määrittelemisestä
- asiakkaiden tilanearvioiden ja suunnitelmien päivittämisestä asiakkaiden mahdollisesti muuttuneita elämäntilanteita vastaaviksi toimeenpanon aikana
- säädöksissä ja työjärjestyksissä määriteltyjen päätösten tekemisestä ja esittelemisestä
- tukipalveluihin ohjaamisesta ja tarvittaessa rangaistuksesta suoriutumista edistävien keskustelujen ja toimintaohjelmien toteuttamisesta
- toimintavelvoitepaikkojen kanssa tehtävistä sopimuksista (tarvittaessa)
- tuomitun läheisten ohjaamisesta rangaistuksen täytäntöönpanoon liittyvissä asioissa
- velvollisuuksien noudattamisen seurannasta ja velvollisuuksien rikkomisesta aiheutuvien menettelyjen läpiviemisestä
- raportoinnista toiminnan seuranta varten
- tietojärjestelmiin vietyjen tietojen ajantasaisuudesta.

(Valvontarangaistuksen täytäntöönpano 2012, 58-59.)

Tukipartion tehtävät

Tukipartion tehtävänä on:

- kontrollin intensiivisyyden määrittelemiseen osallistuminen
- kotikäyntien ja toimintavelvollisuuden suorittamispaikoilla tehtävien käyntien suunnittelu ja toteuttaminen
- viikkoaikataulun suunnitteluun osallistuminen ja vieminen sähköisen valvonnan tietojärjestelmään
- sähköiseen valvontaan liittyvät laiteasennukset ja poistot sekä toiminta hälytysten johdosta
- päihteettömyyden valvonta ja muu toimeenpanosuunnitelmassa määriteltyjen velvollisuuksien noudattamisen kontrolloiminen
- tuomitun tukeminen, ohjaus, neuvonta ja edistymisen seuraaminen tarvittavassa laajuudessa
- tuomitun läheisten ohjaus ja neuvonta rangaistuksen täytäntöönpanoon liittyvissä asioissa
- yhteistyö toimintavelvollisuuspaikkojen kanssa ja niiden tukeminen
- sähköisen valvonnan keskusvalvomosta saapuviin hälytyksiin vastaaminen ja niihin reagoiminen
- ensiselvitykset epäillyssä velvollisuuden rikkomisissa ja rikkomisasioiden jatkokäsittelyyn osallistuminen
- yhteistyö valvojien ja keskusvalvomon kanssa
- raportointi toiminnan seuranta varten
- tuki- ja valvontatapahtumien dokumentointi tietojärjestelmään.

(Valvontarangaistuksen täytäntöönpano 2012, 58-59.)